

Dr. Zágorec-Csuka Judit

Nyelvi mozaikok a muravidéki magyar nyelvben

TANULMÁNYKÖTET

Nem túlzás kijelentenünk, hogy Zágorec-Csuka Judit a muravidéki magyarság értelmiségi rétegének egyik leg-sokoldalúbb, leg-

ambiciózusabb egyénisége. Magyar-könyvtár szakos egyetemi diplomával, könyvtártudományi PhD-fokozattal a kezében általános és középiskolai magyartanár, magyar nyelvi lektor a Maribori Egyetem Fordítástudományi Tanszékén, könyvtörténész, költő, író, műfordító, kisebbségkutató, a kisebbségi lét minden rezdülésére érzékenyen és aktívan reagáló ember, akit művész-lelke sem szakít el a realitásokól a közösségét érintő kérdésekben.

Eddigi pályáját színek és fények, vil-lanások és állóképek jellemzik, a tematikus és a műnembeli, műfaji gazdagság nemcsak teremtő fantá-ziájának, lírikus vénájának köszön-hető, hanem kifogyhatatlan erejé-nek és lankadatlan szorgalmának is. Páratlan párosítás, amint ezt az életút egyes állomásai, a közel húsz év terméseként megjelent tanul-mánykötetek, nyelvi témájú nyer-tes pályamunkák, egy- és kétnyel-vű verseskötetek, fordítások hitele-sen reprezentálják.

Dr. Zágorec-Csuka Judit

Nyelvi mozaikok
a muravidéki magyar nyelvben
tanulmányok

Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület
Pilisvörösvár, 2018

Tartalomjegyzék

Előszó (Dr. Gasparics Judit) -----	5
I. NYELVJÁRÁSOK -----	7
A szlovéniai Muravidéken élő magyarok tájnyelvének sajátosságai -----	9
Nyelvjárás és nyelvhasználat a muravidéki Kapcán -----	25
Mesterségnevek a muravidéki magyarság léthelyzetében -----	45
Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai -----	57
II. IDENTITÁS -----	69
LÉT és NYELV – azonosságtudat-identitás, az anyanyelv szerepe a muravidéki magyarság léthelyzetében a 21. század elején --	71
III. KITEKINTÉS -----	101
A Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák című tanulmánykötetről --	103
A magyar nyelvet használni kell! -----	105
IV. FÜGGELÉK -----	113
Először ünnepeltük meg a magyar nyelv napját a Muravidéken ----	115
A magyar nyelv napja 2018-ban a Muravidéken -----	119
A muravidéki magyar nemzetiségi kultúra és nyelv muravidéki fiatalok véleménye alapján -----	121
Zágorec-Csuka Judit bibliográfiája a nyelvészet területéről 1995–2019 között -----	138
A szerzőről -----	149

Előszó

„s a / göntérházi temetőben / kicserélik a neved, / a nyugatabbra viszik / a kultúrádat, s lassan / idegen lesz itt minden, / mint elmúlt szerelmed / ruhájának az illata.

Pannónia pusztáiban bujdosol, / mint annak idején Mózes, / s a hétköznapiakba öltözől, / félhiten tengődve, félnyelven, / félmagyarként, kiszolgáltatottan / kutatsz fajtád után Alsólendván.”

*A Csodafiúszarvas nyomában*¹

„Anyanyelvem az emberi tudatom része.”²

Anyanyelv, magyarság, szülőföld, két kultúrában és nyelvben való létezés, identitás, szerepvállalás, útmutatás. Ezek a szavak jutnak eszembe, ha Zágorec-Csuka Judit korábbi műveire gondolok. A költőként, íróként, műfordítóként, irodalmárként tevékenykedő könyvtáros tanár kollégát nem kell bemutatni sem a szűkebb, sem a tágabb közönség előtt. Eddigi életműve önmagáért beszél. Nemcsak határok mentén él, hanem próbálkozik a tudományágak között meglévő határok átlépésével. Most éppen a legújabb, a magyar nyelvvel foglalkozó írásait tartja kezében az Olvasó.

A jelenlegi kötet nem előzmények nélküli. 2008-ban jelent meg *A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében* című tanulmánykötete, amelynek középpontjában gyermekeinek nyelvtanulása, nyelvjárási háttere, kétnyelvűsége, identitása áll, mindez egy szélesebb spektrumba, a kétnyelvű oktatási modellbe, a muravidéki magyarok történelmi helyzetébe és a jelenkor világába helyezve.

2009-ben látott napvilágot a *Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom* című tanulmánykötet, amelynek szerkesztőjeként és a kötet alapját adó konferenciák szervezőjeként is bemutatkozott a közönség előtt, nagy érzékenységgel ráirányítva a figyelmet az anyanyelv közösségmegtartó erejére, a nyelv, az identitás és a kultúra szoros, elválaszthatatlan kapcsolatára.

¹ Zágorec-Csuka Judit: *Kiűzve az Édenből*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet 2003. 65.

² LÉT és NYELV – azonosságtudat-identitás, az anyanyelv szerepe a muravidéki magyarság léthelyzetében a 21. század elején (ennek a kötetnek a 71. oldalán)

Közben a szerző rendszeresen publikált írásokat a magyar nyelvről, pályamunkákat készített, ezek közül a legrangosabb az Anyanyelvápolók Szövetsége pályázatának díjnyertes munkája.

Most pedig egy újabb fejezet következik a tudományokkal foglalkozó szerző életében: *Nyelvi mozaikok a muravidéki magyar nyelvben*. Már a cím is azt sugallja, hogy csak betekintést nyerhetünk a muravidéki magyarság gazdag nyelvi világába, a mozaikok a sokszínű nyelv egy-egy szeletére csak rávilágíthatnak, teljes képet nem adhatnak.

A tanulmánykötet első részében a szerző a muravidéki magyar nyelvjárásokkal kapcsolatos kutatásait, személyes tapasztalatait osztja meg velünk, külön kiemelve lakóhelyének, Kapcának a nyelvi jellegzetességeit. A kötet értékét emeli a régi mesterségnevekre vonatkozó tanulmány és a földrajzi nevek eredetét vizsgáló szöveg.

A második részben az identitás kapta a főszerepet, amely nemcsak a szerző többnyelvű életének egyik visszatérő eleme, hanem a muravidéki magyarság megmaradásának egyik kulcskérdése is: az anyanyelven és a több nyelven való létezés összekapcsolásának problémája.

A harmadik részbe azok az írások kerültek, amelyek a muravidéki magyar nyelvtudomány kimagasló szakembereivel való találkozási pontot mutatják be.

A Függelék című, utolsó részben pedig néhány, a közösség mai életébe való bepillantást tartalmazó szöveg került.

A *Lét és nyelv* című tanulmányában kérdezi a szerző saját magától: „*Mi az én felelősségem a lét és az anyanyelv gondolatmenetében?*” Úgy gondolom, ez a tanulmánykötet megadja a kérdésre a választ, és minket is arra sarkall, hogy merjük vállalni nyelvünket, nyelvjárásunkat, identitásunkat, önmagunkat.

Nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy barátként és nyelvészként is hozzászólhattam Zágorec-Csuka Judit művéhez, amelyet ajánlok minden magyarul beszélő és író olvasónak határainkon innen és túl.

Lenti és Budapest között félúton, 2018 végén

Dr. Gasparics Judit

I. NYELVJÁRÁSOK

A szlovéniai Muravidéken élő magyarok tájnyelvének sajátosságai

édesanyámnak, Varga Ilonának ajánlva

1. Bevezető gondolatok

Manapság már teljesen köztudomású tény, hogy a nyelvjárások pusztulnak, visszaszorulnak. A nyelvjárási jelenségek elhalása már régóta tart és sokáig eltarthat még. Mind többen és mind gyakrabban beszélnek a tájnyelv válságáról is, esetleges hanyatlásáról. Így van ez a muravidéki magyarok nyelvhasználatában is, többnyire aggodalommal tekintek e területi nyelvváltozat jövője felé. Miért? Ahogy a visszaszorulásának is számos oka van, bizonyos jelenségek továbbélésének is többféle magyarázata lehetséges. Az egyik ilyen éppen el nem hanyagolható tényező a család nyelve. A muravidéki magyar tájszavakat először a szüleimtől tanultam meg teljesen spontánul, ami számomra ma is természetesnek és helyénvalónak tűnik. Pedig nagy utat tettem meg a göntérházi nyelvjárástól egészen a Maribori Egyetem Fordítói Tanszékéig, ahol a magyar–szlovén, szlovén–magyar fordítójelölt hallgatókat oktatom. A múlt félévben Móricz Zsigmond *Hét krajcár* című novelláját fordították le a hallgatóim szlovén nyelvre, s éppen ebben a novellában fordultak elő a jellegzetes magyar tájszavak Móricz szülőföldjéről, a Tisza-vidékről. Móricz ebből a nyelvből merített, s az irodalmi sikerét is ez által érte el, tudta, hogy honnét jön és hova megy. S ezen a nyelven is lehetséges értékké és naggyá válni a magyar irodalomban. S feltettem a kérdést a hallgatóimnak: tudják-e, mit vállalnak fel azzal, hogy magyar–szlovén fordítói diplomát szereznek? Mindegyikük a muravidéki magyar nyelvből indult, itt születtek, s remélem, hogy boldogok is lesznek általa. A nyelv nemcsak eszköz a kommunikációra, sokkal több: egy fordítójelölt számára talán a boldogulása, boldogságának a forrása is lehet. Móricz tájnyelvének használatával elsősorban hatni akartam a fordítójelölt hallgatóimra.

Hogy mit jelent számomra a muravidéki tájnyelv? Erre szeretnék választ adni. Mindenesetre a gyermekkoromba mennék vissza, ahogy Cseh Tamás énekli a Gyerekkorom című dalában: „*Csak még egyszer gyere elő a résből, hol elbújtál gyermekkorom, csak kő legyek, csak bogár legyek, s engedj újra füveiddel játszanom...*”

Számomra a tájnyelv elsősorban a szüleimet, a nagyszüleimet, a dédszüleimet és a családomat jelenti. Ezt a szókincset tőlük kaptam, és a

fiaim is használják a muravidéki tájnyelv jellegzetes szókincsét. Számomra a muravidéki magyar tájszavak ismerete az első lépés volt a magyarok világába. Biztos köteléket, valami tisztaságot, eredetiséget jelent számomra. Szüleim ma is csak ezt a nyelvet beszélik. Tökéletesen nem tanultak meg szlovénul, mert földműveléssel foglalkoztak és nem hagyták el a falujukat. Boldogultak ezzel a nyelvvel is. Őrizték, mert csak ez volt a birtokukban. Ezért jelentik számomra ezek a szavak a gyermekkoromat, amikor beléptem a muravidéki tájszavak világába. Akkor is a családomat jelentették és ma is azt jelentik – otthonosságot a világban.

2. A muravidéki magyarok tájnyelvének mássága és specifikussága

Köztudomású, hogy a muravidéki magyar nyelvhasználat két dologban merőben más, mint az anyaországi. Egyrészt *archaikusabb*, nyelvjárási-asabb, éspedig a kétszeres peremhelyzet meg a térség létét merőben megváltoztató történelmi sorsesemények következtében. Másrészt erősen *kontaktusos*, a *szlovenizmusok* megléte ma már nemcsak nyelvhasználati, de tendenciaként nyelvi szintű is egyben. A magyar standard szerepét a nyelvi érintkezések síkján a szlovén nyelv vette át. Egyértelmű, hogy ez a helyzet a magyar nyelvjárásiasságokat érintetlenül hagyta, s ezzel egyúttal nagymértékben hozzájárult a konzerválódásukhoz. Olyannyira, hogy a legerősebben élő jelenségek elsősorban hangtaniak, alaktaniak, esetleg szókészletetaniak (Kolláth 2005).

Hogy mindennek mi az oka, Bokor József nyelvész, nyugalmazott egyetemi tanár a következőképpen fogalmazta meg. Évtizedekig nem hatott rá olyan közvetlenül és akkora erővel a magyar köz- és irodalmi nyelv, mint a hazai nyelvjárásokra (csaknem 90 esztendeje peremhelyzetben, sőt majdnem nyelvjárássziget-helyzetben van, az 50-es években pedig egy időre szinte teljesen elszigetelődött az anyaország nyelvétől). Másfelől folyvást növekvően hatást fejt ki rá a többségi szlovén környezetnyelv, méghozzá annak mind a nyelvjárási, mind a (regionális) köznyelvi változata, ennél fogva – a nem harmonikus kétnyelvűség szükség-szerű folyományaként (a magyar nyelvvel egyre kisebb lélekszám él; a sok vegyes összetételű családban mind előnytelenebb szerepet játszik a nyelvi szocializációban) – egyre szaporodnak benne a szlovén nyelvi hatás jelei, azaz kontaktusjelenségektől terhes (Bokor 2009).

Bokor József azt is megállapította, hogy Trianon óta a kisebbségi magyar nyelvben a legkevesebbet épp a nyelvjárásiasság változott. Ez azt jelenti, hogy részint máig nincsenek benne akkora nemzedéki különbségek, mint Magyarországon, de a standardja sem alakult ki olyan mértékben, mint Magyarországon. Mindezt külső szemmel figyeli a nyelvész-

professzor, míg én benne élek és másképp látom. Én visszajöttem a Muravidékre Budapestről, itt élek, ide születtem, számomra ez a nyelvi valóság, és naponta meg kell küzdenem azzal a ténnyel is, hogy beszélhesem. S ez már egy másik perspektíva. Léthelyzet. Vállalás kérdése. Az alapvető kérdés mégiscsak az, hogy valójában ki beszél a muravidéki tájnyelvet?

A rögzített beszédben néha előfordul a regionális *köznyelv interferenciája* is, amely nem ritkaság a muravidéki tájnyelvben sem. A regionális köznyelvek a maguk vidékén, így a Muravidéken is uralkodnak a nyelvhasználatban: a társalgásban és a közéletben is, valamelyest még az előadói és a szónoki stílusban is. De ahogy a nyelvjárásokra állandóan hat a nemzeti nyelv és a köznyelv, úgy a nyelvjárások is, mint eredetibb nyelvváltozatok, befolyásolják a területükön beszélt köznyelvet. Leginkább feltűnő ez a *helyi hangzásban*. Ez azzal magyarázható, hogy steril, tiszta tájnyelvi (dialektusos) beszédet nehéz lenne már találni a muravidéki falvakban. Dédapám még beszélte ezt a tájnyelvet, de ő a 19. század utolsó felében született, emlékszem még a hétköznapi beszédére, pedig a múlt század 80-as éveiben hunyt el.

A muravidéki nyelvjárásszívetet nyugatról a Mura, északnyugatról és északról a szlovén–osztrák, északkeletről és északról a szlovén–magyar államhatár, délről pedig Horvátország határvonala övezi. A Murántúl góca Murszombat (Murska Sobota), a nyelvjáróterület néhány ismertebb helysége a következő: Hodos (Hodoš), Szerdahely (Središče), Dobronak (Dobrovnik), Kámaháza (Kamovci), Göntérháza (Genterovci), Hosszúfalú (Dolga vas), Lendva (Lendava), Csente (Čentiba), Petesháza (Petišovci). A szlovéniai magyar nyelvjárás a magyarországi *Őrség* és *Hetés* nyelvével rokonítható, sajátosságai pedig többek között az alábbi jelenségek.

Mivel a muravidéki tájnyelvet édesanyámtól sajátítottam el, az ő szókinccse alapján, tehát az ő általános nyelvhasználatából válogattam össze azokat a tájszavakat, amelyek alapján felállítottam áttekinthető, vázlatos jellegű rendszert, vagyis következtetéseket vontam le a muravidéki magyarok tájnyelvének hangtani, alaktani és szókészlet-tani sajátosságairól, mert úgy vélem, hogy mindhárom terület mérvadó a nyelvjárásunk meghatározásánál.

2.1. A muravidéki magyar tájnyelv helye, hitelessége a magyar nyelvjárások régióiban

Sokszor volt beszédtema, néha vita tárgya is, hogy a muravidéki kis falvak magyar lakossága melyik tájegységhez tartozónak vallja magát. A

32 Mura-menti, muravidéki őshonos magyar település közül néhány falu a történelme során birtokrendezési, közigazgatási és egyházközségi körzetesítések folytán több tájegységhez is tartozott. E falvak pontos hovatarozását az elmúlt fél évezredben még a kutatók sem tudták egyértelműen, megnyugtatóan tisztázni, illetőleg elfogadni. A térségünkben élők mai „tájtudatát” sem lehet teljes mértékben meghatározni, hiszen ez sokszor szemben áll az írásos emlékekkel és feljegyzésekkel (Varga J. 2003).

A magyar nyelvészek megállapították, hogy a muravidéki magyar nyelvjárások a nyugat-dunántúli nyelvjárási régióan belül foglalnak helyet. Az azonban már kétséges, kérdéses lehet, hogy milyen kisebb csoportokra oszlanak-bomlanak. *Juhász Dezső* nyelvészprofesszor a régióan belül a Szlovéniával érintkező magyar határ mentén elkülöníti ugyan az őrségi és a hetési nyelvjárás csoportot, Göcsejről viszont nem beszél, csak az ún. zalai nyelvjárás csoportról. Térképe szerint azonban a Muravidék déli-délkeleti csücskén marad egy kis terület, amely a nyugat-, a közép- és dél-dunántúli régió átmeneti, érintkező sávjába esik. Lehet-e ez a kis táj a Göcsejnek a Szlovéniába átnyúló része? (Bokor 2009)

Középiskolai tanárként én azt tanítottam magyarórán, hogy a mi muravidéki tájnyelvünk a göcseji nyelvjáráshoz tartozik, mert annyira egyértelműnek és bizonyíthatónak tűnt, hiszen ha átmentem a rokonokhoz Zalába, Bődeházára és Gáborjánházára, akkor ott is hasonlóan beszéltek, vagyis ejtették a nyílt e és a zárt ě hangokat. *Imre Samu* híres nyelvjárási monográfiájában (1971) a Muravidéket az ún. *zalai nyelvjárástípus* részének tekinti, amelyhez szerinte Vas megye délnyugati csücske és Zala megye néhány nyugati települése is hozzátartozik. De azért azt megjegyzi, hogy a szlovéniai Muravidék nyelve a tágabb nyugat-dunántúli régióan belül elsősorban a szűkebb értelemben vett három kisebb nyelvjárás csoportnak, az *őrséginek*, a *hetésinek* és a *göcsejinek* a legfőbb sajátosságait hordozza magán. A Muravidék magyar nyelvjárásai nagyon sajátosak és nem teljesen egységesek.

A nyelvjárásba zárttság egyfajta fáziskésés, nyelvi konzervatizmus, amely elsősorban a nyelvi rendszer szempontjából a szóképzletben jelentkezik. *Kolláth Anna* nyelvész szerint a muravidéki magyar nyelv elsősorban a kontaktusjelenségeitől az, ami.

A kontaktusjelenségek körébe nem szokták besorolni a nyelvjárásiaságokat. Ez egyrészt érthető, hiszen kétféle – külső és belső – nyelvi érintkezés következményeiről van szó. Mégis a muravidéki kontaktusváltozat rendkívül erős, még írásban is előforduló nyelvjárási archaizmusait, amelyeket a mindenkori peremhelyzet már Trianon előtt is jelentősen konzervált, közvetve a nyelvi kontaktushelyzet őrizte meg.

3. A muravidéki magyarok tájnyelvének hangtani sajátosságai, jelenségei

3.1. A fonémarendszerre, a magánhangzók használatára a rövid tendencia jellemző

1. A hosszú magánhangzók **é, ú, ő, í** helyett a rövid **e, u, ü, i** használatosak, pl.: *ügy: ugy, sírtak: sirtak, vízbe: vizbe, eger: eger, kerék: kerek, tehén: tehen, kevés: keves.*

2. A többtagú szavak végén, nyílt szótagban legtöbbször az **u, ü** az **ó, ő** megfelelője, pl.: *esküvőre: esküvüre, tartó: tartu, idő: idiü, befejeződött: befejezüdött, előbb: elübb, kezdődött: kezdüdött, tekenő: tekenyü, előbbi: elübbi, élesztő: élesztü, diós: dius, erő: erü, eső: esü, cipő: cipü, hordó: hordu.*

3. Az **ő**-zés nemcsak független szótövekben, hanem toldalékokban is jelentkezik, pl.: *rendes: rendös, kender: kendör, lepedő: lepödü, meglisztezzük: meglisztözzük, megnézzük: megnézzök, kell: köll, gyerekek: gyerökök.*

4. A köznyelvi **e-t** és **ë-t** szóvégen és toldalékok előtt illeszkedés pótolja, általában az **ö** fonéma, pl.: *rendes: rendös, tetszett: tetszött, kellett: köllött, verve: vervö, végezték: végeztök, lisztet: lisztöt, teheneket: tehenöket, öregeket: öregöket, embert: embört.*

5. A köznyelvi **é** helyett hangsúlytalan helyzetben rövid **í**-zés található, ez az **ő**-zés mellett külön tendencia, pl.: *feleségének: feleséginek, szenvedése: szenvedise, cekkërkötés: cekkërkötis, ebéd: ebid, etetés: etetis, főzés: főzis, kenyérsütés: kenyérsütis, megtörtént: megtörtint, egész: egisz, kemencébe: kemencibe, történt: törtint, kétfelé vágták: kétfeli vágták, pecsenyének: pecsenyinek, segéd: segid, szegénység: szégínység.*

6. A köznyelvi **i** helyett labiális **ü**-zés jelentkezik, pl.: *kihirdette: kühirdettë, kimostuk: kümostok, ki: kü, ingek: üngök, kihozták: kühoszták, kivetik: küvetik, kisütöttük: küsütöttük.*

7. Nyelvterületünkön érdekes tendencia az **á** előtti és utáni **a** viselkedése: **a-o, e: felírásra: felíráso, utána: utánno, pászna: pászno, megdagaszszuk: megdogasszok, igába: igábo, káposztába: káposztábo, vásárra: vásárro. ő-ó:** A rövid magánhangzó helyett hosszú magánhangzó használata: *töltöttek: tőtöttek, megölték: mөгőtik.*

8. Néhány **diftongus**, **kettőshangzók** használata is előfordult, főleg az **é-íé** változat: *szép: szíép, később: kiésüöbb, édesanyám: iédősanyám, zöld: züöd, föld: füöd, só: suó.*

3.2. Eltérések a mássalhangzórendszerben

1. Az **ly** helyett a palatális **l** használatos, pl.: *ilyenformán: illenformán, hely: hel, polyva: polva, pelyva: pelva.*

2. A palatális **ny** használata **n** helyett, pl.: *menni: mennyi, lenni: lénnyi, kicsint: kicsinyt, nőtt: nyött, vágni: vágnyi, párolni: párunyi, kiklin: kikliny, keleszteni: kelesztenyi, ölni: önyi, csináltak: csinyátok.*

3. A **j** helyett a **gy** használata, pl: *megtörje: megtörgye, összekeverjük: összekevergyük, letakarjuk: lëtakargyuk, jöjjenek: gyöjjenek.*

4. A **j** helyett **ty** használata pl.: *tikjaim: tiktyaim, fiókjaim: fióktym, megáztatjuk: megáztatjuk.*

5. Hosszú mássalhangzó helyettesíti a rövidet, pl.: *mulatok: mullatok, hamarosan: hamarossan, rokon: rokkon, mező: mezzü.*

6. A mássalhangzók hasonulása és összeolvadása, pl.: *kétszer: kéccer, tudta: tutta, megkezdtük: megkëszttük, adtak: attak, pénz: pënsz, újrazedttük: újrazesztük, ledöntések: lëdöncsëtek, leszedttük: lëszettük.*

7. A **v** hang is hasonul, pl.: *hívtak: híjtak.*

8. A mássalhangzó-torlódás feloldása a jövevénytörzsekben nem valósul meg, pl.: *grablo: nem gereblye, brázda: nem barázda.*

9. Megvalósul a mássalhangzó kihagyása a szó elején, szövegben és a szó belsejében is. A legtöbbet kihagyott mássalhangzó az **l**, pl.:

- a szó elején, pl.: *elmentek: emëntek, elbúcsúztak: ebúcsúztak, elvágta: evágták.*

- a szó végén, pl.: *amivel: amive, evvel: evve, székérrel: székérre.*

- a szó belsejében, pl.: *örültek: örütek, megbeszëltük: mëgbeszëtök, délre: dére, körülmentünk: körümentünk.*

10. Jellemző a szövegben a kihagyott, lekopott **z**, pl.: *paphoz: papfo, szomszédokhoz: szomszédokho, vacsorához: vacsoráho.*

11. A szóvégen elhagyják az **n-t**, pl.: *hamuban: hamuba, aztán: asztá, abban: abba, közben: közbe.*

12 Szóvégen elhagyják az **r-t**, pl.: *háromszor: háromszo, először: előszö, mikor: miko, már: má.*

13. Szókezdő helyzetben mássalhangzó-betolódás valósul meg, de ez csak akkor érvényes, ha az „a, az” névelő van előtte, pl.: (az) *abrosz: zabrosz, (az) asszony: zasszony.*

3.3. Alaktani sajátosságok

1.A vizsgált szótövek kisebb eltéréssel azonosak, kivétel *kedd-ketöd.*

2. A ragok közül a **-val, -vel**, nem illeszkedik, azaz csak egy alakja van, pl.: *tavasszal: tavassze, avval: avvě, ruhával: ruhávě, számával: számávě, autóval: autóvě, kézimunkával: kézimunkávě, lapáttal: lapátte, lóval: luóve.*

3. A **-hoz, -hez, -höz, -nál, -nél** is egyalakú, pl.: *kertnél: kertná, kerítéshez:kerítishő, Ferihez: Ferihő.*

4. A **-tok, -tek** ragokat felváltja a **-tők**, pl.: *beszélgettek: beszigettők, kengyelezték: kengyeleztők, verekedtek: verekedtők.*

5. A **-ból, -ből** ragokat felváltja a **-bü, -bu**, pl.: *fehérből: fehérbü, igazából: igazábu.*

6. Az **ikes ragozás** régi szabályosságában nincsen meg, pl.: *eszek – eszem, csak az egyik variáns létezik, az eszek.*

7. A főnévi igenév képzője nem a **-ni**, hanem a **-nya, -nyi** pl.: *menni: mēnnyi, vetni: vētnyi, szedni: szēdnyi, lefosztani: lēfosztanyi, kivinni: kivinyi, festeni: őstenyi, főzni: főznyi, hallgatni: hallgatnyi, mosni: mosnyi.*

3.4. Szókészletti sajátosságok

Édesanyám háziasszony volt, és a családuk földműveléssel foglalkozott Göntérházán. Az ő szókincsében gyakran előfordultak a földműveléssel és a háztartással kapcsolatos tájszavak, mint pl.: *karó: karu, lejött: legyütt, disznó: disznu, tudni: tunnyi, vér: viér, az ólból: zóbu, kellene: köllöne, az*

embertől: **zembörtű**, küldte: **kütte**, attól: **attu**, legénytől: **legintű**, elkezdte: **ekeszte**, oltárnál: **ótárná**, pincéhez: **pincihő**, majd: **maj**, kígyó: **kigyu**, ülték: **ütek**, az Istennek: **zistennek**, morcosan beszél: **kaffogat**, létra: **réтуha**, légy: **legy**, teknő: **tekenyű**, zsindele: **sindű**, szívágombóc: **szivagombuc**, vakond: **vakkant**, disznósajt: **prezbors**, dongó: **dongu**, vindely: **vindű**, borsó: **borsu**, fészkelődik: **fészkelüdik**, giliszta: **geleszta**, evőtök: **patyolattök**, beszélgetnek: **beszigetnek**, ebédelünk: **ebidezünk**, betű: **bötű**, esernyő: **pár-ekli**, megüünk: **mönünk**, gyűrődött: **gyürüdüdt**.

4. Összegzés

4.1. Jogosan érhet bírálat azok részéről, akik véglegesített megállapításokat, végérvényes igazságokat várnak munkám jelenlegi formájától, de éppen erről is van szó, az összegyűjtött anyag mind terjedelmében, mind jelentőségében több felelősséget, még körültekintőbb elemzést igényelne. Anyagot gyűjtöttem édesanyám szókincséből, vázlatokat készítettem, szakirodalmat olvastam hozzá. Több kínálókozó lehetőség közül ezt választottam, mert nem érzem magamat igazán nyelvésznek, habár magyar nyelvi lektornak is habilitáltak a végzettségem és a munkám miatt. Nyelvésszé válni kell, a nyelvhez érteni kell. Talán annak a nyelvi közegnek a nyelvi jellegzetességeit kell először megismernem, ahonnet jöttem. Elsősorban ez vezérelt: hiszen még létezik a muravidéki tájnyelv, ez lenne *a nyelvi gyökér*, s ezt kellene valahogy vázlatosan kibontanom, mert a nyelvnek vannak törvényszerűségei is. Ami ma magától értetődő, az nem volt mindig nyilvánvaló. A muravidéki tájnyelv mindig is a *vidékiesség* fogalomköréhez tartozott, és mi az európaiság színterére evezünk... Fel akarunk zárkózni. Talán anyagiakban be szeretnénk hozni lemaradásunkat. De mi a helyzet a nyelvünkkel? Hogyan kellene megújítanunk?

A muravidéki magyarok hitelességüket elsősorban a tájnyelvük által tudják felmutatni. Ami azután jön, az már csak megalkuvás, mint minden kompromisszum, nagyon is kétes kilátásokkal és eredményekkel kecsegtet. De a további harc sem ígér optimistább távlatokat.

Ha abból indulunk ki, hogy az életet pozitívan kell leélni, a Muravidéken a kétnyelvűség előnyeire kell hangsúlyt fektetnünk. Mindenképpen azt kell támogatni, hogy olyan nyelvtanulási lehetőséget ad ez az oktatási rendszer, amely valamilyen szinten leképezi a nyelvi valóságot. De ezen a rendszeren belül a magyar nyelvnek is fontos szerepe van, s ez ne legyen korlátozva, hiszen az anyanyelvünk a magyar nyelv. Szüleink, nagyszüleink, dédszüleink a muravidéki tájnyelv szókincsén nőttek fel, nekik csak ez a nyelv az anyanyelvük a mai napig. Mi lesz a jövőnk a nyelvtanulás és a nyelvteremtés területén? Szlovénia 2004-től az Európai

Unió része, megszűntek az államhatárok, új kereteket öltött a nemzetiségi politika, amely a Muravidéken létrehozott egy Anyanyelvápoló Munkacsoportot, amelynek a tagjai többnyire magyar pedagógusok.

Ha a muravidéki magyarság népességi adatait tesszük elemzésünk tárgyává, akkor megállapíthatjuk azt, hogy 1910-től 1991-ig 50%-kal csökkent a Muravidéken a magyar anyanyelvűek száma, hiszen 1910-ben összesen 14.354 magyar anyanyelvű személy élt itt, míg 1991-ben már csak 7.596. 1910-ben a magyarság az összlakosság 90,8%-át képezte, 1991-ben már csak 53%-át. A nyelvi asszimiláció is megtette a magáét. A lemorzsolódás, a nyelvi beolvadás vagy egyszerűen a magyar nyelv fel nem vállalásának az aránya nagyon magas.

A 2002-es statisztikai adatok szerint a Muravidéken, a kétnyelvű területen élők száma már 5.212-re csökkent, vagyis 10 év leforgása alatt kb. 2000 magyar anyanyelvű személyt veszítettünk el, akik vagy elhunytak, vagy a kétnyelvű léthelyzetben a szlovén nyelv dominanciájával élnek. Ha ez így folytatódik, akkor 30-50 év múlva a maradék magyar is asszimilálódni fog, legalábbis a statisztikai kimutatások szerint.

Természetesen lesznek magyarul beszélők még huzamosabb ideig, akár száz évig is, csak már nem vállalják fel teljes meggyőződéssel a nyelvi hovatartozásukat úgy, mint az elődeik. Ehhez még hozzájárul a lakosság előregedési aránya, hiszen a 2002-es statisztikák alapján ez 31,6%-os. Majdnem minden harmadik magyar ajkú személy a Muravidéken 60 év feletti életkorú. A családokban használt magyar társalgási nyelv a magyar anyanyelvű személyeknél 1991-ben 62,1% volt, de már 2002-ben ez az arány 31,6%-ra csökkent. Láthatóan nőtt a felsőfokú végzettségűek aránya a magyar nemzetiség köreiből, hiszen 1971-ben 1,1%-a volt a muravidéki magyarságnak felsőfokú végzettségű, amely mutató 2002-re már 10%-ra nőtt. Ez a tendencia örömdetes, viszont nagyon viszonylagos. A fiatal diplomás értelmiséginek el kell helyezkednie, és meg kell élnie a megszerzett tudásából, ezért a munkanélküliség miatt sok esetben a diplomásoknak is el kell hagyniuk ezt a régiót, hogy más-hol tudjanak munkát vállalni.

4.2. A következő évszázad a kettős kultúra százada lesz. Egyrészt megerősödnek a nagy közvetítő nyelvi kultúrák, mint az élenjáró technikai-tudományos ismeretek közvetítői (angol, francia, spanyol, kínai, orosz, arab, német). A lokális tudományos-gazdasági-politikai elit elsajátítja e közvetítő nyelveket, és ezek segítségével a korszerű eredményeket. Ugyanakkor a lokális társadalom mindennapjaiban megmaradnak a *kis anyanyelvek*. Kérdés – felelősségünk kérdése –, hogy a lokális elit mire használja világszínvonalú ismereteit. Arra, hogy csupán szociális-

gazdasági előnyöket teremtsen egyetemes ismeretei segítségével a lokális közösségen belül, vagy pedig vállalkozik arra is, hogy a kis anyanyelveket, e kis nemzeti kultúrákat világszintre segíti azáltal, hogy az anyanyelvi kultúrát gondolatkinésében, szókinésében folyamatosan modernizálja. A kis nemzeti kultúrák megmaradásának alapfeltétele a tudomány ilyen nemzeti funkciójának kiteljesedése. Én nem attól félek, hogy e kis nyelvi kultúrák eltűnnek a következő évszázadban, hanem attól, hogy a kis anyanyelvi kultúrák szubkultúrákká válnak. Ami az emberiség egy részének kiszorulását jelentené nemcsak a kulturális, hanem a szociális fejlődésből is (Glatz 1999). Attól tartok, hogy ez a muravidéki magyarság elitjét is érinti.

A magyar nyelv az Európai Unió hivatalos nyelveinek egyike. Ezenkívül a magyar az egyik *hivatalos nyelv* Szlovénia három községében: Dobronak, Orihodos és Lendva községekben (magyarországi viszonylatban járásoknak megfelelő területek). A következőt olvastam a magyar nyelvjárásokról: „Maguk ezek a nyelvjárások kiugró eltéréseket nem mutatnak az irodalmi magyar nyelvtől (ez nem mondható el néhány szomszédos országról, leginkább Szlovéniáról).” A nyelvészek hivatalos állításával nem értek egyet, mert nem eléggé kifejtett, argumentált. Nem magyarázták meg érthetően az eltérés sajátosságait. Végül is mi a gond a muravidéki nyelvjárással kapcsolatosan? Mivel nem született eddig összefoglaló, mongrafikus munka a muravidéki magyar nyelvjárásról, ebből kiindulva, talán jobban kellen kutatni, s annak alapján leírni azokat a tényeket, amelyek meghatározzák ennek a nyelvjárásnak a sajátosságait.

2009-ben jelent meg Bokor József nyelvészprofesszor tanulmánykötete *Nyelviség és magyarság a Muravidéken* címmel, amelyben górcső alá vetette a magyar nyelv állapotát a Muravidéken, s azon belül írt a nyelvjárás helyzetéről is. Ez a mű kiindulásként szolgálhatna egy alapos és jól megszervezett nyelvjáráskutatásnak magyar–magyar szinten, itteni és magyarországi kutatókat bevonva. Lehet, hogy ennyit megérne ez a közös vállalkozás: csakis magyarországi nyelvészekkel együtt lehetne alaposabb gyűjtőmunkát folytatni ezen a területen, hiszen egy külső szem többet láthat, de akár a szakmai rálátás szempontjából sem lenne elhanyagolható ez a tényező. A tudományosság alapját mindig is a kutatások jelentették.

A muravidéki magyar nyelvjárásra is érvényes az a megállapítás, hogy segítette a nyelvi *homogenizációt*, hiszen a magyar lakosság egy földrajzilag kevésbé tagolt, egységes területen él, és az országon belül nem alakultak ki éles tartományi vagy vámhatárok, melyekkel akár a peremnyelvjárások külön nyelvekké is alakulhattak volna, ahogy ez bekövetkezett más, a Kárpát-medencét lakó nem magyar lakosságnál. Ennek ellenére a muravi-

déki magyarság a letelepedést követően mindig is peremhelyzetben élt, és Trianon után is abban maradt, csak még nagyobb elszigeteltségbe került, mint azelőtt. A nyelvjárás, mint területi nyelvváltozat, mindig is a népnyelv része volt, legalábbis a szóbeli része. A Muravidéken ma is betölti ezt a szerepét, sőt sok esetben az írásbeliség szintjén is erős identitásmegőrző szerepe van. Ha eltűnik ez a nyelvváltozat, és ha a generációk nem viszik előre, nyelvvészésről beszélhetünk ezen a területen is. És kinek fog fájni? Fájni fog-e egyáltalán még valakinek? Attól tartok, majd elkönnyvelik, hogy úgylis a fájdalommentes asszimiláció része volt, mint annyi minden más a nemzetiség léthelyzetében.

4.3. Lőrincze Lajos nyelvész véleményét olvastam az *Anyanyelv és nemzet, Lőrincze-breviárium* című könyvben, amely a muravidéki magyarok léthelyzetére is és nyelvi továbbélésére is érvényes gondolatokat tartalmaz: „Valljuk be, az az igazság, hogy akármilyen jók a törvények, a kisebbségi ember mindig hátrányban van a többségi nyelvet beszélővel szemben. S ezt a morálisan és materiálisan mutatkozó hátrányt a minimumra csökkenteni legfőbb feladata az államnak.” Ha alaposabban meggondoljuk, aligha van a nyelv vagy akár a tájnyelv alakulásának, életének olyan háttere, amely független lenne az ember, a nép életétől, sorsától. Tehát a szlovén nép nagyságától (toleranciájától, anyagi támogatásától, segítőkészségétől, politikai nyitottságától) függ a mi nyelvünk sorsa is, de nem kizárólag csak tőlük, hiszen a vezetés (és elvesztés) kormánya a mi kezünkben van. Fontos, hogy nekünk legyenek nyelvi céljaink, jövőteremtési stratégiáink a több mint egy évezrede megőrzött hagyomány átadására, hiszen a nyelvünkről van szó.

De ahogy Lőrincze Lajos nyelvész írta: „A döntéskor a mérleg egyik serpenyőjében van az ember számára a hagyományaihoz, a múltjához való ragaszkodás, államilag biztosított jogaival való élés – és az elszigetelődés, a kisebbségi sors árnyoldalai, de még a nacionalizmus esetleges vádja (és veszélye is), a másik serpenyőben viszont a könnyebb, szabadabb, jobb érvényesülés, a napos oldalra kerülés lehetősége.” Tehát választani kell: előbb-utóbb minden muravidéki magyar választás elé kerül.

A nyelv maga is az identitás kialakítására szolgáló szimbólumrendszer. A társadalmi hovatartozás a tudáson, a „*kollektív identitás*” a közös *emlékekben* való osztozáson alapul. Arra a kérdésre, hogy mi is tulajdonképpen a „saját nyelvünk”, a válasz nagyon egyszerű, hiszen a muravidéki magyarság többségének az elsődleges nyelve a muravidéki magyar nyelvjárás, ami a magyarországi nyelvjárástípusoknál is archaikusabb, és amelybe akarva-akaratlanul belekeveredik az ország nyelve, azaz a szlovén nyelv (Rudaš J. 2012).

4.4. Az egyetemi óráim befejezésekor az irodalmi szövegek fordításakor a fordítójelölteknek felolvastam egy rövid elmélkedést Móricz Zsigmondtól, aki az első publikált újságcikktól, 1910-től egészen 1942-ig, haláláig sokszor foglalkozott a világ és azon belül Európa népeinek többnyelvűségével is. Ő mondta, hogy: „Nem szabad, hogy a nyelv elválaszson.”

Móricz hangtanilag, alaktanilag, mondat szerkezet tekintetében tájnyelven beszélteti hőseit a *Hét krajcár* című novellában. Móricz a magyar nyelv szellemének alapos ismeretében valósággal felrobantja a népies irodalmi nyelv kissé megmerevedett szó- és mondatfűzési rendjét. Móricz nem egy község nyelvjárását tanulta el, hanem az egész vidék tájnyelvi kincsét szívta magába. És a tájszavak meghozták neki a sikert. Belépett a magyar irodalomba, és büszke volt a tájszavaira, nyelvi örökségére. Neki megérte, nekünk miért ne érné meg? – mondtam a tanítványaimnak, amikor szlovén nyelvre fordították le a novellát. A többi rajtatok múlik, ismerjétek meg előbb a muravidéki magyar tájnyelvet, annak szókincsét, jelentését, és fordítsátok le irodalmi szöveggént azokat a műveket, amelyek a magyar emberek gondolkodását hordozzák, még akkor is, ha néha nehéz a megfelelő kifejezéseket megtalálni a szlovén nyelvben bizonyos tájnyelvi szavakra. A muravidéki magyar irodalomban is számos tájszó előfordul, pl. Szomi Pál novelláiban. Mi kis világ vagyunk a Kárpát-medencében, de léteünk, s azt kell felmutatnunk, amink van. Tájszavaink még vannak. A kérdés csak az, mit kezdjünk velük.

Tízezer nyi a muravidéki magyarság Szlovéniában, a szlovén nép és nyelv természetes közelségében él. Ebből a sajátos helyzetből adódnak nyelvhasználatának jellemzői is. A helyi tényezők, az itteni körülmények jobban kedveznek a regionális elemeknek, a nyelvjárásiasság megőrződésének, mint valamelyik, Magyarországon belüli tájegységen. Nem ütköznek meg azon, hogy a Muravidéken több helyütt *berekfa* az égerfa, *borsó* a bab, *maradott* a maradt és *nagyall* a használatos nagyoll helyett. Így az is logikus, hogy az itteni élet egyedi fogalmainak sajátos, esetleg a szlovénnal összefüggő megnevezései vannak. De ami sokszor gondot okozhat a muravidéki magyarok nyelvhasználatában, az az, hogy be kell tartanunk a „mindent a maga helyén” elvet, vagyis amíg a nyelvjárási megnyilatkozás családi körben igen természetes, addig a széles nyilvánosság előtt, például az iskolában, rádióban, hivatalban törekedni kell a köz- és az irodalmi nyelvi norma betartására.

Tudjuk, hogy 1918 után új nyelvtörténeti korszak kezdődött, ennek legfontosabb mutatója a nyelvi szétfejlődés megindulása. A magyar nyelv változását felgyorsította az a tény, hogy a magyar nyelv a

Kárpát-medencében nyolc országban változik, az egyik ilyen ország Szlovénia.

A nyelvi különfejlődés fő ösztönzője a Magyarországon kívüli magyarok kétnyelvűsége és az, hogy ez a kétnyelvűség hét különböző hatását fogad be a magyar nyelvbe. A Termini magyar–magyar szótárban már háromezret megközelítő számban szerepelnek a határon túli magyar közösségek sajátos szavai (Görömbei 2008). Sajnos igaz a nyelvészek által hangoztatott vélemény, amely szerint a szlovén nyelv egyre több szinten szorítja ki a magyar nyelvet és annak a muravidéki változatát, kivétel ez alól talán a családi nyelvhasználat, ahol még van remény a nyelv megtartására és átörökítésére. Ezért fordultam elsősorban édesanyám tájszókincsének a rendszerezéséhez, mert fontosnak tartom azt, hogy nem egy elszigetelt kisebbségi léthelyzetben élő magyar közösség területi nyelvváltozata ez a nyelvi réteg, hanem a magyar nyelvjáráskutatók egyetemes részéhez tartozik.

Bernjak Elizabeta nyugalmazott egyetemi tanár, nyelvész, kétnyelvűségtudós *A hipotézisek a muravidéki kétnyelvű oktatás reformja kapcsán* című tanulmányában állította, hogy a muravidéki magyar nemzetiiség kétnyelvű oktatásának problematikáját tárgyalva elmondható, hogy a kisebbségi és a többségi tanítási nyelv elvileg egyenjogú státusza ellenére ebben a modellben nem tud érvényesülni a két tanítási nyelv egyenrangúsága. A kilencosztályos általános iskola első és részben második harmada kivételével a harmadik harmadban és a kétnyelvű középiskolában a két tanítási nyelvre nem egyenrangú státusz jellemző, azaz az arány 80:20% a többségi nyelv javára. Ennek következménye a kisebbségi szaknyelv hiányossága, ami kedvezőtlen hatással van a közéleti nyelvhasználatra. Tehát a nyelvi skála beszűküléséről is beszélhetünk, főleg a szakkifejezések, a szakszókincs területén.

Egyetértek *Balázs Géza* nyelvészprofesszor megállapításával is, aki *A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és identitás összefüggésében* (2013) című tanulmányában kifejtette a *Magyar Tudomány* című tudományos folyóiratban, hogy pontosan leírható, hogyan csökken a nyelv szuverenitása: a nyelv használati köre szűkül (a nyilvánosságból visszaszorul a magánszférába); nem modernizálódik, terminológiája elavul, a fogalmi körök szűkülnek, új szavak nem teremődnek; nincs vagy csökken központi összetartó változata (sztenderd), széttagolódik; nagy számban jelennek meg idegen szavak; kétnyelvűségi tendenciák jelentkeznek; egy ideig kialakulhat a kiegyensúlyozott kétnyelvűség; egyesek használják a „félnyelvűség” kifejezést; a kétnyelvű nyelvhasználat kapu lehet az egynyelvűség felé. Az anyanyelv visszaszorul a családba, egyes meg-

állapítások szerint *nagymamanyelv* lesz belőle, majd a szakralitásba, a holt szövegekbe szorul vissza.

Az elveszett nyelv elveszett tudást is jelent. A muravidéki magyar tájnyelvre is jellemző, hogy lassan a holt szövegek birodalmába kerül, illetve a holt emlékezetbe, de úgy, hogy nem írták le. S ott ér véget a nyelv történetisége, az önálló élete. Ez nem annyira gyors folyamat, de el tudom képzelni, hogy bekövetkezhethet, habár még nem az én életemben.

Cseh Tamás énekével kezdtem a tanulmányomat, amikor a gyermekkorát eleveníti fel, s annak a fájdalmas mulandóságát. Ez egy kisebbségi közösség életére is érvényes lehet, hogy az úgynevezett nyelvilag elképzelt öregkorát éli meg a 21. század elején. Azt hiszem, erről van szó a Muravidéken. Az öregség legnagyobb adománya szerintem a megszerzett bölcsesség: Valójában mit alkottunk meg életünk folyamán ezen a nyelven? És mire használtuk, használhattuk? És nemcsak tőlünk függött... És mennyire tudtuk megbecsülni, tudtam megbecsülni.

De mégsem szeretném a saját gondolataimmal befejezni a tanulmányomat, hanem *Tormay Cécile Füveskönyvében* talált idézettel, amely összefügg a mondanivalómmal, és mélyen egyetértek vele: „*Nem arról van szó, hogy a nemzet értse meg irodalmát, hanem arról, hogy az irodalom értse meg nemzetét. Értse meg végre csakúgy, mint a politikus, mit vár, mit követel tőle a nemzet, melynek nevében ma harcra kellene szállnia egy félrevezetett ellenséges világgal, elveszett országrészeket kellene visszaszerezni, rohamra kellene mennie, csatát kellene nyernie. Mert egy népnek, amelytől elvették fegyvereit, hogy ne támadhasson – nem marad egyebe, mint az irodalma...*” És én még hozzátenném, hogy az irodalma mellett még *a nyelve* is ugyanannyit ér, hiszen általa teremődik az irodalom is.

Irodalom

A MURAVIDÉKI magyar nyelvjárás hangtani sajátosságai. Muravidéki Magyar Rádió (MMR), elhangzott az MMR Nyelvművelő műsorában 2013.02.13-án, előadta: Dr. Zágorec-Csuka Judit.

ANYANYELV és nemzet. Lőrincze-breviárium. Nyelvünk a világban. Budapest, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, 1999. 208–209.

BALÁZS Géza: A nemzeti nyelvek és kultúrák változó helyzete az önrendelkezés és identitás összefüggésében. Magyar Tudomány. www.matud.iif.hu/2013.04.10.htm.

BALOGH Lajos: Kapca és Kót, két muravidéki község ö-zése. NytudÉrt 67. Budapest, 1967. 154–161.

- BERNJAK Elizabeta: Hipoteze o reformi dvojezičnega šolstva. In: Koláth Anna (szerk.): A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: Maribor, Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost, 2009. 121–137.
- BOKOR József: A magyar nyelv nyelvjárásiasága és kontaktusossága Szlovéniában. A nyelvjárás kutatás a Muravidéken, különös tekintettel a lexikai vizsgálatokra. A tájszókincs változása egy család körében a Muravidéken. Nyelviség és magyarság a Muravidéken. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2009. 31–52.
- GASPARICS Judit: Nyelvek és nyelvváltozatok a goricskói Szerdahelyen. In: Gasparics Judit – Ruda Gábor (szerk.): Muravidék. Adalékok a szlovéniai magyarok nyelvéhez és kultúrájához. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális egyesület, 2013. 56–68.
- GLATZ Ferenc: Tudomány a 21. században. A „kulturális diverzitás”-ról. Fizikai Szemle 1999/8. 283–284.
- GÖRÖMBEI András: A nemzeti önismeret értékei. In: Fedinec Csilla (szerk.): Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban. Budapest. Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság, 2008. 7–13.
- KOLLÁTH Anna: A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában. Magyarul a Muravidéken. Maribor. Zora, 2005. 76.
- KÁLMÁN László – Trón Viktor: Bevezetés a nyelvtudományba. Nyelvváltozatok. Budapest. Tinta Kiadó, 2007. 34–40.
- KISS Jenő: A mai magyar nyelvhasználat tagolódása. Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak. Budapest. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2002. 74–85.
- MOLNÁR Zoltán Miklós: Hogyan beszél a muravidéki ember? Nyelv és nemzetiség. Maribor–Szombathely. Univerza v Mariboru Pedagoška Fakulteta Maribor – Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, 1993. 89–91.
- RUDAS Jutka: „Nyelvünk” kódváltásának pragmatikai szerepe. Kulturális intarziák / Kulturne intarzijske. (Válogatott írások / Izbrani spisi). Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2012. 79–89.
- TORMAY Cécile: Tormay Cécile füveskönyve. Szeged. Lazi Könyvkiadó, 2010. 26.
- VARGA József: Mondjuk, írjuk hetésiesen? Budapest. Krúdy Gyula Irodalmi Kör, 2003. 7.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: I. A családom anyanyelve. A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében (tanulmánykötet). Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2008. 5–10.

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki nyelvjárás sajátosságai. Nap-tár, a szlovéniai magyarok évkönyve, 1989. 176–180.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az anyanyelv az életemben – hűség és két-nyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében. In: Kol-láth Anna (szerk.): A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: Maribor, Filozofs-ka fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnost, 2009. 138–148.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Lét és nyelv – azonosságtudat-identitás és anyanyelv. Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom. Lendva: Lend-va Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009. 7–13.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben. Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom. Lendva: Lendva Községi Ma-gyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009. 61–67.

Nyelvjárás és nyelvhasználat a muravidéki Kapcán

Összefoglaló

A tanulmány a területi nyelvváltozatok egyikéről, a muravidéki nyelvjárásról szól, amelyet Kapcán beszélnek. A kutatás elsősorban a kapcai magyarság nyelvi-nyelvjárási attitűdjére, nyelvhasználatára és nyelvjárási tudatára terjed ki. A szerző a kapcai lakosság magyar nyelvjáráának és nyelvhasználatának sajátosságait mutatja be. Kapca kétnyelvű település a Muravidéken, 450 lakosa van, akiknek fele magyar nemzetiségű. Az utolsó kétnyelvű település a Murszombat (Murska Sobota) felé vezető főúton. A kutatás elsősorban a kapcai magyar nyelvjárásnak a magyar nyelvjárásrégiókban elfoglalt helyéről, hitelességéről, egyediségéről és másságáról, ennek kontextusában hangtani sajátosságáról, vagyis magánhangzóinak rövid tendenciahasználatáról, mássalhangzórendszerében való eltéréseiről, alaktani és szókészletteni sajátosságairól szól, de elemzést ad a szlovénizmusok kapcai nyelvjárársba való bekerüléséről is.

Kulcsszavak: muravidéki magyar tájnyelv, tájszavak, szókincs, hangtani sajátosságok, identitás, tájtudat.

Abstrakt

This study is about the regional language versions of the Pomurje dialect, spoken in the village Kapca. The study focuses on Kapca's attitudes towards Hungarian language and its dialects, its use of language and dialect awareness. The author presents the specifics of the Hungarian dialect and the use of language among the people of Kapca. It is a bilingual village in the Prekmurje region with 450 inhabitants, half of whom are Hungarian. By the way of main road, it is the last bilingual village on the way to the regional capital Murska Sobota. The study primarily focuses on Kapca's Hungarian dialect in the dialect region, credibility, uniqueness and other differences in the context of the phonetic characteristics, namely the use of short vowels, system of consonant variations, the morphology and the vocabulary. But the analysis provides the initial recognition of Slovenianisms of the Kapca's dialect.

Keywords: Prekmurian Hungarian dialect, provincialism, vocabulary, phonological characteristics, identity, knowledge of the dialect.

1. Bevezető

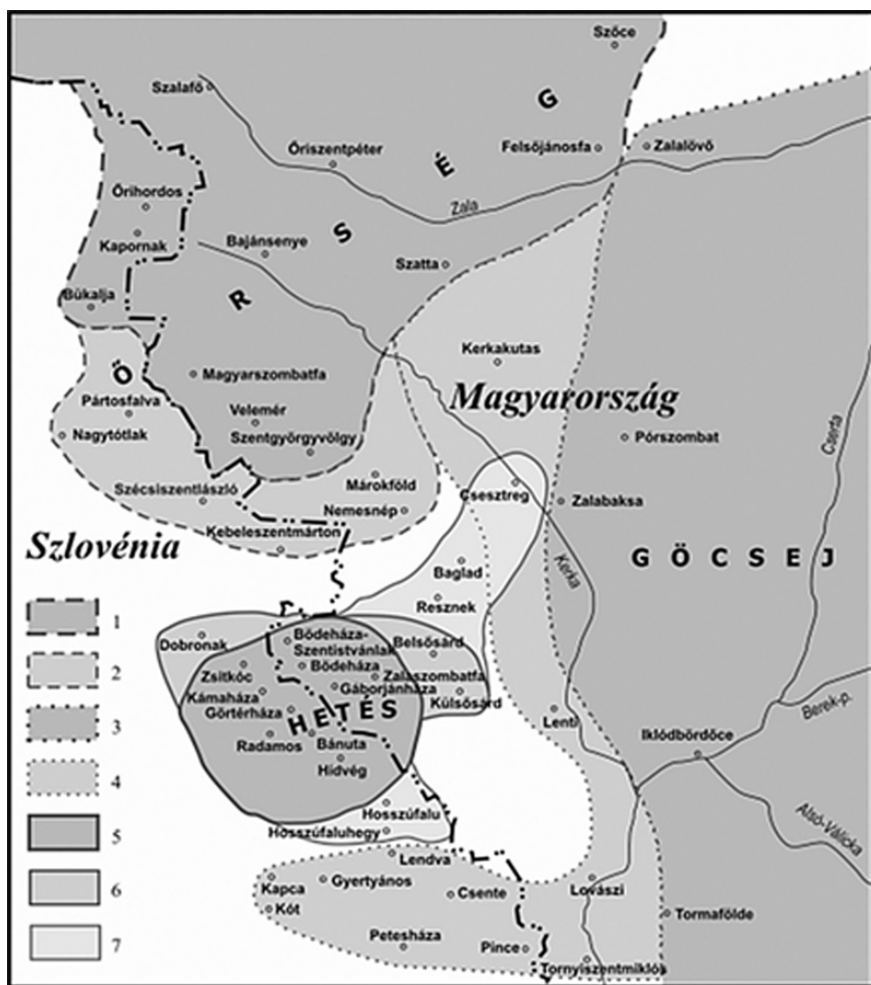
Tanulmányom a területi nyelvváltozatok egyikéről, a muravidéki nyelvjárásról szól, amelyet Kapcán beszélnek. Kutatásom mondanivalója elsősorban a kapcai magyarság nyelvi-nyelvjárási attitűdjére, nyelvhasználatára és nyelvjárási tudatára terjed ki. Tanulmányomban a kapcai lakosság magyar nyelvjárásának és nyelvhasználatának sajátosságait szeretném bemutatni, amelyet nyelvjáráskutatásom céljául tűztem ki. Szakirodalomismeretet is szeretnék adni mindarról, amely eddig a kapcai nyelv- és nyelvjáráskutatásról megjelent a muravidéki és a magyarországi folyóiratokban, szakmai lapokban és tanulmánykötetekben.

Dr. Juhász Dezső nyelvészprofesszor a hetési nyelvjáráscsoportot, amelyhez a kapcai nyelvjárás is tartozik, a nyugat-dunántúli nyelvjárasi régióhoz sorolja, hiszen a Muravidék apró falvaiban, így a Kapcán is élő őshonos magyarság nyelvhasználatában – a többi idetartozó nyelvjáráshoz viszonyítva – csekély mértékben, de érvényesülnek eltérések, különbségek. Ezeket a sajátosságokat szeretném bemutatni. Helyi nyelvjáráskutatásomat kérdőíves felmérésre alapozom. Elsősorban hetési népmesékből, helytörténeti szokásokból, a falusi életvitellel kapcsolatos szokások leírásából kiindulva elemzem a nyelvjárás helyzetét. Kapca két-nyelvű település a Muravidéken, 450 lakosa van, ennek fele magyar nemzetiségű. Az utolsó két-nyelvű település a Murszombot (Murska Sobota) felé vezető főúton, nevezhetnék akár a muravidéki nyelvjárások egyik végvárának is.

Kutatásaim témája elsősorban a kapcai magyar nyelvjárás magyar nyelvjárásrégiókban elfoglalt helye, hitelessége, egyedisége és mássága. Ennek kontextusában hangtani sajátosságairól, vagyis magánhangzóinak rövid tendenciahasználatáról, mássalhangzórendszerében való eltéréseiről, alaktani és szókészletteni sajátosságairól, valamint a szlovénizmusok kapcai nyelvjárásba való bekerüléséről szeretnék elemzést és tájékoztatást adni.

Manapság már teljesen köztudomású tény, hogy a nyelvjárások pusztulnak, visszaszorulnak.

A nyelvjárasi jelenségek elhalása már régóta tart és sokáig eltarthat még. Mind többen és mind gyakrabban beszélnek a tájnyelv válságáról is, esetleges hanyatlásáról. Ennek tudatában szeretnék egy muravidéki két-nyelvű település nyelvjárásának és nyelvhasználatának ismerveiről előadni a szombathelyi VI. Dialektológiai Szimpozionon.

1. ábra: A néprajzi tájegységek kiterjedése a magyar–szlovén határvidéken

1 – az Őrség magterületéhez sorolt települések, 2 – a nem minden forrás által az Őrséghez sorolt települések, 3 – a Göcsej magterületéhez sorolt települések, 4 – a tágabb értelemben vett Göcsejhez sorolt települések, 5 – a szűkebben értelmezett Hetéshez sorolt települések, 6 – a tágabban értelmezett Hetéshez sorolt települések, 7 – a nem minden forrás által Hetéshez sorolt települések. (Szerk.: BAZSIKA E. – GYURICZA L.)

2. ábra: A Muravidék napjainkban

2. Az adatgyűjtés módszere, az adatközlők és a feldolgozás módja

Tanulmányom anyagát 2015-ben gyűjtöttem. Legelőször nyelvjárási szöveget vettem fel magnóra azzal a céllal, hogy élő anyagon ismerjem meg a kapcai nyelvjárás legfőbb jegyeit, ismérveit.

Az adatközlők kiválasztásakor arra törekedtem, hogy minél idősebb személyeket válasszak ki, hogy a téma feldolgozásához nagymértékben hozzájáruljon az egyén kora, foglalkozása, életmódja, iskolázottsága, érdeklődése, vallási hovatartozása stb.

Kapcán gyűjtöttem csak nyelvjárási anyagot, mind a négy adatközlőm Kapcán él: Völgyi Katarina 1936-ban született Kapcán, háziasszony,

földműves volt, 78 éves; Tóth Juliska; Kotter Katica és Vida Marija). Azért választottam az idősebb korosztályt, mert szívesen beszéltek a velük megtörtént dolgairól, munkájukról, személyes élményeikről.

3. Kapca földrajzi és történelmi bemutatása – a gyűjtés helye

Az általam kiválasztott falu Kapca, Lendva körzetében található, a hetési síkság része.

Miért Kapcán kezdtem el érdeklődni a nyelvjárás és a nyelvhasználat iránt? Ez a település áll hozzám a legközelebb? Habár nem itt születtem, de ide jöttem férjhez, itt élek immár 23 éve.

A falu korábbi és mai etnikai képét főleg három tényező befolyásolta:

- **Földrajzi tényező:** A mocsár és az erdők elszigetelt területe volt, de a 19. század végén a földekről elkezdték lecsapolni a vizet.
- **Társadalmi tényező:** A Kebele pataktól nyugatra fekvő falvak mind az alsólendvai uradalomhoz tartoztak. 1920-tól (Trianon) Jugoszláviához, majd 1991-től Szlovéniához tartozik a falu.
- **Nemzetiségi tényező:** Kapcára mint magyar falura hatást gyakoroltak a környéken élő szlovének és a muraközi horvátok. Ez a hatás leggyakrabban a nyelvben, a viseletben és a szokásokban mutatható ki.

KAPCA (Kapca): Kapca (szlovénül is Kapca) magyarok lakta falu Szlovéniában, a Muravidéken. Közigazgatásilag Lendvához tartozik. Lendvától (Lendava) 6 km-re nyugatra, a Mura bal partján, a Muraszombat-Lendva főút mellett fekszik.

Területén már az ókorban is éltek emberek. Ezt bizonyítják a határában található római kori halomsírok. A települést 1291-ben „Capcha” alakban említik először. 1381-ben „Kapcha”, 1524-ben „Kapcza” néven szerepel. 1379-ben az alsólendvai Bánffy család kapta I. Lajos magyar királytól adományként. 1644-ig a család kihalásáig volt a Bánffyak birtoka. Ezután a Nádasdy család birtoka lett. 1690-ben Eszterházy nádor több más, valaha Bánffy-birtokkal együtt megvásárolta. Ezután végig a család birtoka maradt. 1850-ben Kapca, Kót, Hotiza és Gyertyános lakossága a lendvai plébánia kezdeményezésére egy vályogházat vásárolt Kapcán, és azt átalakították iskolának. Az intézmény római katolikus népiskola volt, majd 1878-ban az épület leégett, de helyette újat építettek. 1931-ben megszűntették a magyar nyelvű oktatást. 1941 után ismét magyar nyelven folyt az oktatás (Kokalj-Horvát 1977: 454–455). Ma a tanköteles fiatalok a Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolába járnak.

A település hagyományos háziipara volt a kosárfonás mellett a vázonszövés, neve is ezzel van összefüggésben.

Vályi András szerint: „KAPCZA. Elegyes tót falu Szala Várm. földes Ura Hert. Eszterházy Uraság, lakosai katolikusok, fekszik Alsó Lendvához közel, és annak filiája, Mura vize mellett, mellynek kiöntései alkalmatlanítyák; de másként 282 jó termékenységgű, határja van.”

1910-ben 725, többségben magyar lakosa volt, jelentős szlovén kisebbséggel.

Közigazgatásilag Zala vármegye Alsólendvai járásának része volt. 1919-ben a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták, amely tíz évvel később felvette a Jugoszlávia nevet.

1941-ben a Mura-mentét a magyar hadsereg visszafoglalta, 1945-ig ismét Magyarország része volt, majd a második világháború befejezése után végleg jugoszláv kézbe került. 1991 óta a független Szlovén Köztársaság része.

A statisztikai adatok szerint 2011-ben 439, 2002-ben 450 lakosa volt, a faluban magyarok és szlovének egyaránt laknak.

A faluban aktívan működik a József Attila Művelődési Egyesület (népdalkör, hímzőszakkör, színjátszócsoporthoz), a labdarúgóegylet és a tűzoltóegylet.

Kulturális és idegenforgalmi szempontból egyaránt érdekes, hogy a faluban viszonylag hosszasan megmaradt a szövés és a kosárfonás hagyománya (Göncz 2009: 34–35).

3. ábra: Kapca mint kétnyelvű település Szlovénia térképén

4. A kapcai nyelvjárás besorolása

A kapcai nyelvjárás kis területű, helyi nyelvjárás, a *hetési nyelvjáráshoz* tartozik, tágabb értelemben a *nyugat-dunántúli nyelvjárás* régióhoz. Milyen társadalmi igényeket elégít ki a muravidéki nyelvjárás területén? A parasztság, amely a nyelvjárásokat hordozza, mint társadalmi réteg felbomlóban van Kapcán is, ahol a magyarság a lakosság felét teszi ki. A nyelvjárást beszélők száma biológiailag is fogy, tehát többen halnak meg, mint ahányan a nyelvjárásban szocializálódnak. A nyelvjárást használók száma csökkenőben van.

5. A muravidéki magyar nyelvjárás

A Muravidék magyar nyelvjárása nagyon sajátos, de nem teljesen egységes. Ahogy Imre Samu is írja, eredendően az ún. zalai nyelvjárástípus része, amelyhez Vas megye délnyugati csücske és Zala megye néhány nyugati települése is tartozik, de szűkebb értelemben az őrségi és göcseji nyelvjárások legfőbb sajátosságait hordozza, több jelensége pedig a nyugati nyelvjárásterülettel rokonítja (Imre S. 1971: 334–337; Bokor 1999: 403).

A szakirodalom alapján hang-, alak-, és szókészlettani tekintetben – a teljesség igénye nélkül – nagyjából az alábbiak jellemzik a muravidéki magyar nyelvjárásokat (néhány diakronikus változást és szinkronikusan megfigyelhető mozgást is figyelembe véve). (Bokor 2001: 40–42; i. m. 403–405)

5.1. Hangtani jelenségek a kapcai nyelvjárásban

Magánhangzó-jelenségek: A Muravidéken, de **Kapcán** is felismerhető a következő tendencia:

A nyílt *e* és a zárt *ě*: megtekinti – *měgtekinti*, kenyér – *kěnyér*. Érdekes, hogy a szóvégen a zárt *e* ritkább, mint más nyugat-dunántúli nyelvjárásokban, pl. *hěgyibe*, *kiesvė*.

Kapcán: gyermekkorom: *gyerměkkorom*, nem: *něm*, megjött: *měgyőütt*, etetni: *ětetnyi*, mindenféle: *minděnfěle*, regge: *rěgge*, mentünk: *měntűnk*, lehetett: *lěhetětt*, kivette: *kűvěte*, learattuk: *lěarattuk*, cekker: *cěkkěr*, vettük: *věttűnk*, megszedtük: *měgszěttűk*, levágtuk: *lěvągták*, mindenféle: *minděnfěle*, menyasszony: *měnyasszony*, reggeliféle: *rěggelifěle*, szedtük: *szěttűk*, maraokszedő: *marokszědű*, keresztekbe: *kěrěsztiěkbe*, kellett: *kěllětt*, megállt: *měgát*, leültek: *lěűtek*, ettek: *ěttek*, rendet: *rěndět*, megszáradt: *měgszáródott*, lefeküdtünk: *lěfekűdtűnk*, megvártuk: *měgvártuk*, egyszer: *ěgyszěr*, megint: *měgint*, leestem: *lěestem*, semmi: *sěmmi*, esett: *esětt*, egyet: *ěgyet*, megmérték: *měgměrtik*, lehet: *lěhet*, szedte: *szětte*, megrakták: *měgrakták*, hegyre: *hěgyre*, televízió: *tělěviziű*, megkezdték: *měgkeszětek*.

Jellemző az *í*, *ű*, *ü* megrövidülése mind hangsúlyos, mind hangsúlytalan helyzetben: víz:*viz*, kút:*kut*, tűz:*tűz*, töpörtyű:*tőpőrtű*. Ez a jelenség egyébként az egész Nyugat-Dunántúlon általános.

Kapcán: így: *igy*, búzát: *buzát*, húsos káposzta: *husos káposzta*, főtthús-féle: *főtthús-fěle*, hús: *hus*, hívtuk: *hivtuk*, míg: *mig*, húztuk: *huztuk*, úgyhogy: *ugyhogy*, vigadtak: *vigattak*, úgy: *ugy*, belebújnak: *belebujnak*, építeni: *ěpitenyi*, segítség: *segicsěgők*, telepítettük be: *telepitőttők be*, nyugdíj: *nyugdij*.

A köznyelvi *é* helyére meghatározott helyzetekben általános az *i* hang, vagyis a zárt és rövid *i*-zés: fűlét: *fűlit*, kezébe: *kezibe*, szemén: *szemin*.

Kapcán: csibék: *csibik*, kukoricaszedés: *kukoricaszedis*, gépcséplés: *gépcséplis*, kévét: *kévit*, fület: *fület*, cekkerkötés: *cékërkötis*, vendégség: *vendigség*, történt: *törtint*, megmérték: *mëgmértik*, esténként: *estelenkint*, nagynéném: *nagynénim*, elvitték: *elvittik*, beszélgetni: *beszizigetnyi*, befejezés: *befejezis*, mindenfélét: *mindenfélit*, cséplés: *cséplis*, kévébe: *kévibe*, elég: *elig*, törvény: *törviny*, másképpen: *máskibb*, Csentebe: *Csentibe*, szegény: *szeginy*.

A 2012-ben felújított kapcai kápolna és a kápolna első oltára, amelyet a Jézus-szíve és a Szent Jakab elnevezésű freskók díszítenek

Az *é* helyén előfordulhat nyílt *e* is: *tehen*: *tehen*.

Kapcán: esténként: *estelenkint*, kevés: *keves*.

Az *ó*, *ő*, *é*, kötött fonéma, ezért a szavak végén *nen* állhat, helyén *u*, *ü*, *i* van: borsó: *borsu*, erdő: *erdü*, karalábé: *karalábi*.

Kapcán: malacos disznó: *malacos disznu*, televízió: *tëlëviziu*, szőlő: *szölü*, disznó: *disznu*, eső: *esü*, dió: *diu*, vindó: *vindü*, hűtő: *hüttü*, kifizetnivaló: *küfuzetnyivalu*, először: *elüsze*, esernyőgyárból: *esernyügyárbo*, idő: *idü*, kettő: *kettü*, erősebb: *erüsebb*, felhő: *fölhü*.

Az *-l* igeképző előtt – a nyugati nyelvjárások sajátosságaként – közép-zárt magánhangzó nem állhat, sőt az eredetibb zárt *e* is labializálódik: bóbiskol: *buobiskul*, pöröl: *pörül*, ebédel: *ebidül*.

Hangsúlytalan helyzetben – főként a hetési és a göcseji falvakban – jellemző a labiális *ö*-zés: *tehenkedik*: *tehenködik*, lisztet: *lisztöt*.

Kapcán: kellett: *köllött*, felköltött: *fököltött*, tetszett: *tetszött*, keljete fel: *kelletök fö*, szemet: *szömöt*, nekem: *neköm*, éven: *évön*, telepí-

tettek: *telepítöttek*, termett: *termött*, segített: *segítött*, vetettem: *vetöttem*, hiszem: *hiszöm*.

Részlegesen a hangsúlyos *ö*-zés is megvan: betű: *bötü*, felhő: *fölhü*, kereszt: *körösz*t, keresztekbe: *körösz*tökbe, szebb: *szöbb*, gyerekek: *gyerö*kök, megesett: *mög*esött, ezeket: *ezö*ket, kellett: *köllö*tt, gépen: *gépön*.

A *ki* ígékötő gyakorta *ü*-vel hangzik: kihord: *kühord*, kitalál: *kütalál*.
Kapcán: kiverte: *küverte*, kifizetni: *küfizetnyi*, kifogtuk: *küfoktuk*, kiesett: *küesött*.

Az *ö*, *ő*, *é* többnyire még nyitódó diftongusos megoldású: idő: *idüö*, ebédel: *ebiedül*.

Kapcán: jó: *juo*, voltak: *voutak*, szép: *sziep*, édesapám: *iedesapám*, édesanyám: *iedesanyám*, idő: *idüö*.

Mássalhangzó-jelenségek:

Az *ly* helyett a palatális *l* használatos, pl.: ilyenformán: *illenformán*, hely: *hel*, polyva: *polva*, pelyva: *pelva*.

Kapcán: ilyen: *illen*, olyan: *ollan*, illyesmifélet: *ilesmifélet*, helyen: *helön*, milyen: *millen*.

A palatális *ny* használata *n* helyett, pl.: menni: *mennyi*, lenni: *lennyi*, kicsint: *kicsinyt*, nőtt: *nyött*, vágni: *vágnyi*, párolni: *párunyi*.

Kapcán: kenni: *kennyi*, aratni: *artanyi*, menni: *mennyi*, dolgozni: *duogoznyi*, takarni: *takarnyi*, sütni: *sütnyi*, forgatni: *forгатnyi*, csinálni: *csinányi*, permetezni: *permeteznyi*, venni: *vennyi*, kiülni: *kiünyi*, beszélgetni: *beszizetnyi*, fizetni: *fizetnyi*, építeni: *épitenyi*, kapni: *kapnyi*, dolgozni: *dógozni*, segíteni: *segitenyi*, kaszálni: *kaszányi*, beosztani: *beosztanyi*.

A *j* helyett a *gy* használata, pl: megtörje: *megtörgye*, összekeverjük: *összekevenyi*, összekevergyük, letakarjuk: *letakargyuk*, jöjjenek: *gyöjjenek*.

Kapcán: jött: *gyött*, megjött: *möggyütt*, kijöttünk: *kigyüttünk*.

A *j* helyett a *ty* használata pl.: tikjaim: *tiktyaim*, fiókjaim: *fióktym*, megáztatjuk: *mégáztatjuk*. **Kapcán:** cséplőgépe: *cséplőgéptye*.

Hosszú mássalhangzó helyettesíti a rövidet, pl.: mulatok: *mullatok*, hamarosan: *hamarossan*, rokon: *rokkon*, mező: *mezzü*. **Kapcán:** rokonság: *rokkonság*, mező: *mezzü*.

A mássalhangzók hasonulása és összeolvadása, pl.: kétszer: *kéccer*, tudta: *tutta*, megkezdtük: *mégkésztük*, adtak: *attak*, pénz: *pénsz*, újrazdztük: *újrakesztük*, ledöntsétek: *lödöncsétek*, leszedtük: *lészettük*.

Kapcán: foglalkoztunk: *foglalkosztunk*, kenni: *kennyi*, aztán: *asztán*, megszedtük: *mégsettök*, főztek: *föszték*, testvére: *testvérgye*, csináltak: *csinyátuk*, szedtük: *szettük*, takarni: *takarnyi*, killani (gyűrödni, vesződni stb.): *killanyi*, megsütni: *mégstünyi*, dolgoztunk: *dógosztunk*, permetezni: *pertmeteznyi*, venni: *vennyi*, beszélgetni: *beszizetnyi*, mondjam: *mongyam*, vígadtak: *vigattak*, daloztak: *dalosztak*, elvégeztük: *elvégesztük*,

kezdtek: *kesztük*, pénzt: *pénszt*, borjúkat: *borgyukat*, fizetni: *fizetnyi*, osztani: *osztanyi*, dolgoztunk: *dógosztunk*, háztól: *hásztu*, jött: *gyütt*, ötven: *öfén*, foglalkoztam: *foglalkosztam*, egyszer: *ecce*, tudta: *tutta*.

A v hang is hasonló, pl.: hívtak: *híjtak*.

A mássalhangzó-torlódás feloldása a jövevéyszavakban és egyéb esetekben sem valószínű, pl.: *grablo*: nem gereblye, *brázda*: nem bárázda. **Kapcán**: hordtok: *hortuk*, *hortok*, mondták: *monták*, gereblye: *grábla*.

Megvalósul a mássalhangzó kihagyása a szó elején, a szó végén és a szó belsejében is. A legtöbbet kihagyott mássalhangzó az l, pl. a szó elején: elmentek: *eméntek*, elbúcsúztak: *ebúcsúsztak*, elvágta: *evágták*. **Kapcán**: tőtöttek: *tőfütötték*, nevetünk: *erakva*, megörökötem: *ementek*, elfordulunk: *evagdanyi*, emenőd: *férehuszták*, ebujnak: *ünek*.

A szó végén, pl.: amivel: *amive*, evvel: *evve*, szekérrel: *szekérre*. **Kapcán**: kézze: *kocsive*, szekérre: *kukoricábu*, szénábu: *biciglive*, regge: *tejfölle*, Jancsikná: *szerencsitlenyü*, regge: *mezürü*.

A szó belsejében, pl.: örültek: *örütek*, megbeszéltük: *mégbeszítők* délre: *dére*, körülmentünk: *körümentünk*. **Kapcán**: vuot: *porhátunk*, nevetem: *rámborut*, beszígetnyi: *emegetnyi*, lecsépuve: *kaszátam*, boruva: *készütek*.

Jellemző a szóvégen a kihagyott, lekopott z, pl.: paphoz: *papho*, szomszédokhoz: *szomszidokho*, vacsorához: *vacsoráho*. **Kapcán**: *szomszidokho*.

A szóvégen elhagyják az n-t, pl.: hamuban: *hamuba*, aztán: *asztá*, abban: *abba*, közben: *közbe*. **Kapcán**: *asztá*, *közbe*, *valuba*, *idübe*.

Szóvégen elhagyják az r-t, pl.: háromszor: *háromszo*, először: *előszö*, mikor: *miko*, már: *má*. **Kapcán**: *akko*, *má*, *miko*, *amiko*, *többszö*, *valamiko*, *elüszö*, *annyiszö*.

Szókezdő helyzetben mássalhangzó-betoldás valószínű, de ez csak akkor érvényes, ha az „a, az” névelő áll a főnév előtt, pl.: (az) abrosz: *zabrosz*, (az) asszony: *zasszony*. **Kapcán**: *a zősi*, *a zélet*, *a zidübe*, *a zállatokke*, *a zembör*, *a zegyiket*, *a zén*, *a zegész*, *a zesernyü*.

5.2. Alaktani sajátosságok

A vizsgált szótövek kisebb eltéréssel azonosak, kivétel *kedd-ketöd*.

A ragok közül a *-val*, *-vel* nem illeszkedik, azaz csak egy alakja van, pl.: tavasszal: *tavassze*, avval: *avvē*, ruhával: *ruhávē*, számával: *számávē*, autóval: *autóvē*, kézimunkával: *kézimunkávē*, lapáttal: *lapátte*, lóval: *luóve*.

Kapca: *mezőgazdaségge*, *nappe*, *kocsive*, *traktorre*, *avve*, *Pistive*, *szőlüve*, *kaszáve*, *géppe*, *azokke*, *munkáve*, *állatokke*.

A *-hoz, -hez, -höz, -nál, -nél* határozórag is egyalakú, pl.: kertnél: *kertná*, kerítéshez: *kerítishö*, Férihez: *Ferihö*. **Kapcán:** *számítugéphö*.

A *-tok, -tek* ragokat felváltja a *-tök*, pl.: beszélgettek: *beszítettök*, kengyelezték: *kengyelesztök*, verekedtek: *verekedtök*; **Kapcán:** *kelletök föl*.

A *-ból, -ből* ragokat felváltja a *-bü, -bu*, pl.: fehérből: *fehérbü*, igazából: *igazábu*.

Kapcán: *fejbü, fosztásbu, Murszkábu, ujbu, részbü*.

Az ikes ragozás régi szabályosságában nincsen meg, pl.: enni: *ennyi*, egyes szám első személyben *eszem* vagy *eszek*, de csak az egyik variáns létezik, az *eszek*. **Kapcán:** *ettek*.

A főnévi igenév képzője nem a *-ni*, hanem a *-nya, -nyi*, pl.: menni: *mënnyi*, vetni: *vënnyi*, szedni: *szënnyi*, lefosztani: *lëfosztanyi*, kivinni: *kiviny-nyi*, festeni: *föstenyi*, főzni: *föznnyi*, hallgatni: *hallgatnyi*, mosni: *mosnyi*.

Kapcán: *föznnyi, aratnyi, kennyi, összeraknyi, mënnyi, takarnyi, sütnyi, megsütnyi, csinányi, permeteznyi, vennyi, beszígetnyi, kapnyi, segítenyi, mondanyi, dolgozni, tulóráznnyi*.

Az *a-á* megfelelés: Murának: *Muránok*.

A magánhangzó-torlódás feloldása: többiek: *többijek*.

A birtokos-személyragozás is sajátos jellegű. A több birtok jelölését kettőzve jelölik: szüleim: *szüleimek*.

A hetési nyelvjárás szókincsére az elszigeteltségénél fogva hatással van a szlovén nyelv.

A nép nyelvébe sok szlovén szó kerül a társadalmi élet köréből, pl.: *komunala* – közmű; *stecsaj* – csödhelyzet; *problem* – probléma; *linija* – sor; *lezsálnik* – nyugvóág; *vikkendház* – hétvégi ház.

5.3. Szókészletteni sajátosságok

A kapcai adatközlők földműveléssel foglalkoztak és háziasszonyok voltak. Az ő szókincsükben gyakran előfordultak a földműveléssel és a háztartással kapcsolatos tájszavak.

Alaki tájszavak: pl. *mazag*: madzag; *mezzügazdság*: mezőgazdaság; *tehen*: tehén; *disznu*: disznó; *aratnyi*: aratni; *gépcséplis*: gépcséplés; *cséplügép*: cséplőgép; *disznuvágás*: disznóvágás; permetezni; *bálláznnyi*: bállázni; *vindü*: vindely; *eleinte*: először; *elsübe*: először; *mindaszálánk-nak*: mindenkinek.

Jelentésbeli tájszavak: *borsu*: bab; *takarnyi*: szénát gyűjteni; *bevásároztunk*: bevásároltunk; *vindühus*: sült hús, amelyet zsírba téve tároltak a vindelyben; *porhányi*: kukoricát kapálni; *bujtarépa*: répából készült főzelék; *bicigle*: kerékpár; *kockáskrumpli*: sült újborgonya; *tikleves*: tyúhhúsleves; *főlebb mentem*: munkahelyi továbbjutás.

Valódi tájszavak: *háriszkendü*: vállkendő; *párèkli*: esernyő; *rèdli*: sü-tő; *malacosdisznu*: anyadisznó; huzat: szénakupac; *killanyi*: küszködni; marokszedés: a levágott kalász csomóba gyűjtése; *kügyüttünk a pénzze*: volt pénzfedezetünk; *összementünk*: találkoztak; *pusztább*: elhasznált, ócska; *marok*: levágott kalász; *kéve*: összegyűjtött kalász; *fölgráblunyi*: összegereblyézni; *odág voutunk*: kiborultunk.

6. Nyelvjárásiasságok a szövegben a magnófelvételek alapján

6.1. A következő hangfelvételt 2015. július 30-án készítettem Kapcán. Az adatközlő *Völgyi Katarina* volt, aki mindig a Muravidéken élt, Kapcán, ezért a nyelvhasználatát a muravidéki magyar, hetési nyelvjáráson kívül más nyelvváltozatok nem befolyásolták. A magnón egy 5 perces beszélgetést rögzítettem, ebből egy részletet fonetikus írással mutatok be.

Kérem, meséljen nekem a gyermekkoráról, azokról a tevékenységekről, amelyek a földművesek életében fontosak voltak! Mit dolgoztak az év folyamán?

Nagyon jou szüleimnek vuotak, szíép gyermekkorom vuot, mezügazdaságge foglalkosztunk, parasztok vuotunk. A szüleimnek vuotak tehenök, disznuk, csibik, tikok, ludak, asztán gyüütt a mezügazdasági munka, a kukoricakapálás, krumpli is vout, asztán a zaratás, ami nyáron nem a legjobb vout, korán köllött kenyi, három órako, arattunk, mire má meggyüütt a nagy meleg, ara fé hód buzát learattunk, asztán így fojt tovább a zélet. Össze meggyüütt a zószí munka, takartunk is, állatok is vuotak, etetnyi köllött, meggyüütt, meggyüütt a zószí munka, a krumpliásás, szüret is vout. Szölünk is vout. Asztán kukoricaszedis, utánno a kukoricafosztás, nagyon szíép vuot, mindenféle, neköm legalább jobban tetszött, legalább az a zélet, mint a mostani.

Amikor nyáron arattak, hogyan történt az aratás, milyen munkálatokat végeztek?

Regge mentünk korán, három órakor. Iedesapám főkötött, hogy kellettök fő, mennyünk aratnyi, me nagy vuot akko is a meleg, nem lehetett nappe aratnyi, mert a szömöt küverte vuona a fejbü, ugyhogy má fé huod buzát mire meggyüütt a meleg, learattuk, asztá gyüütt a gépcséplis, regge má három órako köllött mennyi a géphö dougoznyi, kévit dobátunk bele, szuomát huzagottunk, kazat raktak, nagyon szíép vuot a zélet, utánno is, bár éneköm az a zélet nagyon tetszött.

Ősszel pedig kukoricát fosztottak és cekkert kötöttek?

Fosztást szettünk miko kukoricafosztás vuot, ami szíép vuot abbu cekkert kötöttünk, ebbü pénzösztünk abba a zidübe illen vuot a zélet, azon vettünk ruhát több minden félit, bevásárosztunk rajta, neköm nagyon

tetszött a zélet. Télen köttök a cekkeröket, mer nyáron nem lehetött, csak megszettök ecce a fosztást, télön meg a cekkerkötis vuot a fosztásbu.

Télen vágtak-e disznót?

Nagyon szép vuot a disznuvágás, ollan vuot, mint egy ünnep, jöttek a rokksnág, bátyám, iedesanyám testvérgye, asztán levágták a disznut, kalbászt tőttötek, fősztek husoskáposztát. Mindenféle vuot, nagyon szép vuot a zélet.

Mit készítettek a szalonnából?

Vágottsírt csinyátunk, asztán a vindühust ettik, asztán kalbász is vuot csinálva, meg főfűstötték a hust, szalonnát meg illesmi félit, ugyhogy esz mint hazai étel vuot, ugy gondolom, hogy mind jobb vuot, mint a mostanyi.

Télen tartottak-e lakodalmat?

A lakodalmak is egisz mások vuotak, mint mast ami van, készítettek a zasszonyok má egy hétte elütte, jómagam is ejártam, amiko idüsebb lettem, mire sok mindent csinyátunk meg készítettünk, meg tálalás is vuot, meg a menyasszony is, nagy öröm vuot ez a zünnepség. Legelüször vuot illen főthus-féle, utánno jött a leves, a kürántott hus, akko regge feli még kocsonya is vuot, ugy hogy másik nap is visszajött a vendigség, az is nagyon szép vuot. Muzsikátok jó kedve vuot a niépnek, dalosztak, vigattak. Nagyon szép vuot.

6.2. Tóth Juliannával 2015. augusztus 4-én készítettem hangfelvételt Kapcán. Julianna 1934. január 7-én született, mindig Kapcán élt, földműveléssel foglalkozott, háziasszony volt, általános iskolát végzett. Nyelvhasználatát a muravidéki magyar, hetési nyelvjáráson kívül más nyelvváltozatok nem befolyásolták. A magnón egy 5 perces beszélgetés rögzítettem, ebből egy részletet fonetikus írással mutatok be.

Milyen mezőgazdasági munkálatokat végeztek Kapcán?

Eleinte nem vuotak gépek, mindent kezze csinyátunk, kruplit vettünk, hivatunk össze pár szomszidot. Két-három kocsive, szekérre is szettünk krumplit, akko kukoricát porhátunk, fűjt szettünk a kukoricábu, aztán takarnyi mentünk a rétre, ott is mindent kézzel csináltunk, mig nem vuotak traktorok. Aztán itthon meg nevetem állatokat, malacosdisznu mindig vuot. Malacokat tartottam, három tehenet szoktam fejni.

Hogyan folyt az aratás?

Készülni kölött, bizony kézze ment mindenféle, mégis valahogyan elvégeztük.

Milyen szerszámokat használtak az aratáskor?

Kaszát a kaszás, a marokszedü sorut meg kötelet. Miko fiatal vuoltam sorut meg kötelet, késübb markot szednyi szoktunk, kévékbe, keresztekbe raktuk a jószágot.

Mi történt, amikor hazahozták a jószágot?

Itthon összeraktuk, ha vuot hely a pajtábo, kint kazalba raktuk. Miko jött a gép, elütte nap kellett sütnyi, vagy abba a napba kalácsot. Miko megát a gép, a népek leütek, ettek meleg kalácsot, akko meg tovább ment a munka. Hát, ha rá gondulok, hogy mivuoit elübb és most mi van, nagyon sok munka vuot akko.

Szénatakaráskor mit dolgoztak?

Kaszálás után rendet köllött rázni, abba a napba, vagy másik nap. Amiko megszáradott, akko meg kellett forgatnyi. Amikor annyira megszáradott, huzatba huzzuk, szárogattuk. Többsző lekeküdtünk, megvártuk, hogy megszárad. Asztán akko kesztük összeraknyi boglyábo. Mentünk megint másik nap. Egyszer emlékszőm rá, a lányom iskolás vuot. Egyszer csak a szekér nagyot billent, én leestem, a vella meg velem vuot, a zösszes széna meg rámborut. A lányom meg kiabál, anyu, anyu hol vagy, nem látam ki a szénábu. Hálo Istennek, hogy nem törtint semmi, a villa nem esett rám. Mennyit köllött akko killanyi a zállatokke.

Mi volt a disznóvágásnál a háziasszony dolga?

Emlékszem rá, hogy nálunk a szobábo vuot a disznó főtevé. Megmértik, hogy milyen szalonnája vuot. 14 cm szalonnája vuot, de csak egyet vágtunk egy évön. Legtöbbsző bujtarépát szoktunk főzni. Elüsző a máját szoktuk megsütnyi, pörkület, vagy ilyesmit szoktunk csinányi.

Cekkert szokott-e kötni?

Valamikor vuot hazai kukorica, az a nyolcsoros. Sziép fosztása vuot. Most má nem lehet a kukoricafosztásbu. Szoktunk csinányi cekkert estelenkint, télen nappé is, mást nem lehetett csinányi. Hortuk be Lendvára biciglive. Ráraktuk a kormányro, asztá hortuk be. Késübb Kapcán szette a nagynénim, akko má itt is szettik. Murszkábu jöttek érte. A nagy teherautut megrakták és elvittik.

Melyik világ volt a jobb: a régi vagy a mostani?

Sokat dógosztunk, a hegyre is köllött járni, permetezni, minden két hétbe, amiko megkezdüdütt a munka. Akko meg fiatalabbak vuotunk, ment a munka, nem vuot semmi problémánk. Sokat dógosztunk, de meg vuot minden, semmit nem köllött venni. Vuot tej, hus. Mast meg mindent a züzlet szerintem, hogy mongyam, meg köll venni. Szerintem, hogy mongyam, akko talán jobb világ vuot. Há mostan, valamiko kiünyi, beszígetnyi, máma senki se, ugyhogy mast nem érnek rá, pedig mindent a gép csinyál, mégse ér rá a zembör. Tényleg belebújnak, televiziut néznek.

6.3. Ezt a hangfelvételt 2015. augusztus 10-én készítettem Kapcán. Az adatközlő *Kotter Katarina* volt, aki mindig a Muravidéken élt, Kapcán, ezért a nyelvhasználatát a muravidéki magyar, hetési nyelvjáráson kívül

más nyelvváltozatok nem folyásolták be. A magnón egy 5 perces beszélgetés rögzítettem, ebből egy részletet fonetikus írással mutatok be.

Hogyan művelték meg a szőlőhegyüket, milyen munkálatokat végeztek?

Elig fiatalom megkesztek, 60-ba, mer akko má a Pistive terhes voltam, akko kesztünk épitenyi. Én eszt megörökütem, a szőlüt, asztán mi magunk forgattok, vuotak segicségök, telepítettök be, ugyhogy na. Megérte, abba a z idübe megérte, lehetett belüle pénst kapnyi. Miko má termött e tuttok anyi a bort is így kocsmákra. Azután meg hortok Ljutomerbe, ott vettik át a szőlüt. Akko má vuot traktorunk és akko má könnyebb vuot a szőlübe dolgozni. De, később meg má terhünre vuot, mer két szőlü is vuot. Akko a zegyiket átattok a Zolinak, akkor ő segített ebbe is. Miko meg má megbetegüt a Feri, akko meg má nem birtam.

Milyen szőlőfajtákat telepítettek?

Rizling, sipon, meg vuot szlanka. Illyen asztalai szőlő is vuot benne, mert keves vuot az. A gyerökök fiatalabbak vuotak, azok is sokat segítettek benne. Nagyon tuttak segitenyi a szőlübe. Akko az mellett meg itthon a parasztmunka. Miko építettünk, este késün jöttünk haza, regge korán má mentünk. Ugy, hogy fő vuot építve, nagyon szeretik a gyerökök is, azt mondták, hogy emegyünk a hegyre a kis házunkba. Ez olyan vikkend vuot nekik mindid, de sokat segítettek is. Akko itton meg a parasztmunka meg a zállatok, ez meg megint nagyon nehéz vuot. A takarás, minden, később má trakotor is vuot. A férjem dógozott, akkor délután segített. Én meg sokat, egyedül is a trakorre szántottam, vetöttem, mindent, csak éppen, hogy kaszányi nem kaszátam. Tehát nehéz vuot a zegész munka, mer miko meg mán bállázvo vuot, a bállakot is emegetnyi, nagyon, nagyon. Nehéz munka vuot ez a parasztmunka.

Maga melyik nyáru munkálatot szerette végezni?

A cséplist, mű nemcsak, hogy kedvenc vuot, de meg köllött csinyáni. Kötellség vuot, korány kenyi, köllött mennyi segitenyi egyik háztu a másíki. Sokat jártam. Nagyon sokat jártam segitenyi. Mer minekünk is vissza köllött segitenyi. Ez kedvenc vuot. Egy nap vuot, hogy három helre is mentem dógozni.

A cséplőgép már könnyítette a munkát?

A zaratás eleinte kézze vuot. Kézze arattunk, kaszáve, markot szetünk. Akko miko kévibe vuot, össze vuot rakva körösztökbe, asztán miko megszárodott, hazahortok egy nap. Kazalba össze vuot rakvo, asztán jött a cséplőgép. A zén apámnak vuot cséplőgépje is. Azután avve vuot lecsépuve. Miko má később kombaj lett, meg má könnyebb vuot a munka.

Lekombéjnoszták a gabonát és hazahordták?

Vuot, hogy a zesü is megfogott.

Csépléskor milyen ételeket készített?

Akkoriba miko még hásztu háziz mentünk, érdekös vuot. Elsübe vuot kockéskrumli tejfölle, új krumpli, az vuot a zeliétel. Utánno vuot a tikleves, meg ahus, saláta, mindenféle. Kalács vuot. Közbe, hol több vuot a jószág, ottan közbe megállottak, egy kis szünet vuot. Akko a kalács vuot, kalácsot sütöttünk, dius, mákos, legváros kalácsot. Akko miko befejeziz vuot, akko meg vuot ez a zebid.

Ebédre milyen húsféléket sütöttek?

Vuot tikhus, meg disznuhus. Abba a zidübe nem vuot hüttü, akko nyáron nem vágtunk disznut, akkor, ha véletlen, ami a vindübe vuot erakva. Az vuot csak. Ugy, hogy vuot, hogy egy nap három helön is aszt ettük.

Ön szerint melyik világ volt szebb: az akkori, amikor aktívan dolgozott mint földműves, vagy most, amikor nyugdíjas?

Hát akko annyi küfizetnyivalu ne vuot. Minden évön nevetünk, meg vuotak eladva a disznuk is, meg bikák vuotak, bikákat nevetünk, bikák vuotak. Borgyukat elattunk. Jobban kigyütünk mindig a pénze, közbe építettünk is, mer nem vuot ez a sok minden fizetis. Ez a komunála, meg a mindenféle, valuba má mindent meg köll fizetni. És nem vuot annyi kiadás. Könnyebb vuot.

Aszt hiszöm, hogy szöbb vuot, meg a fiataloknak is. Miko fiatalok vuotunk, összementünk, beszizgetnyi szoktunk, szomszidokho e tuttunk mennyi. Mentünk, most me sehová se. Valuba ugy van. Vasárnaponkint itt vout a Zimre Jancsikná a Jaksics eliütt, itt vuot a tanya itt összementünk, beszizgettünk. S mindenre vuot idü, pedig hát, kézze dógosztunk mi mindenfélit, jobban, mint mast. Mast meg valahogyan leköt bennünket, mittudomén. Mast is sokat dolgozok, segítök a családnak, és másik nap is. Csak keves a nyugdij. Ez a legnagyobb baj. Eszt nagyon be kö osztanyi.

6.4. A negyedik hangfelvételt 2015. augusztus 15-én készítettem Kapcán. Az adatközlő *Vida Marija* volt, aki 1941. november 29-én született Csentében. Mindig a Muravidéken élt: Kapcán 1967-től, ahova férjhez ment, ezért a nyelvhasználatát a muravidéki magyar, hetési nyelvjáráson kívül más nyelvváltozatok nem befolyásolták. Varrónó volt, szakképzett munkásként dolgozott Lendván, de földműveléssel is foglalkozott. A magnón egy 13 perces beszélgetés rögzítettem, ebből egy részletet fonetikus írással mutatok be.

Mire emlékezik vissza, amikor a gyárban dolgozott Lendván, mi volt a munkája?

Esernyűgyárba dolgoztam elüsze, asztán akko ottan nagyon soksze megesött, hogy gyalog is mentünk, mer a rossz idü meg a rossz ut, mindenféle. Ottan esernyüket eleinte még kézze vartok rá, azután főlebb

mente, varunó voltam, asztá géppe dolgoztam. Ottan elig norma vout. Aszt megcsinyátuk. Ille ny kert ernyüket is csinyátunk, aszt a lezsalnikot, hogyan kell mondanyi, hintaszéket, hát aszt is csinyátunk. Nagyon sokat köllött azért dolgozni. Sokat köllött tulóráznyi, mer akko még kicsinyt régebbi gépek voutak, pusztábbak voutak. Asztán nem ollan gyorsan ment, azután má gépek voutak, ami fölvaria spiccekre a zesernyüt. Eleinte az mind kézze ment. Miko ottan a zesernyükná gyütt valami problem, nem ment ugy, akkor lett egy linija csinyáva, ahol a Murának dolgoztunk, segítettünk, bedolgozás vout.

Milyen fajta ruhákat varrtak?

Aljakat vartunk elüsze, akko nadrágokat vartunk, akko volt valami bluz is. Neméppen sok vout, legtöbb alj vout meg nadrág. Azután amiko az is má nem ment kabátokat, ezöket a sportkabátokat.

Hány évig volt varrónő?

Ennek a Murának? Bisztos tizenöt. A zesernyügyárba meg tizennégy, összesen meg dógosztam huszonkilenc évet. Mer akko meg megyütt a stezsaj ugy mondom. Asztá akko meg itton maradtam, mert mehettem vóna még tovább is dolgozni. De akko má uton voutak az öcsikik, asztán akko a Gabi is dolgozott. Asztán ugy gondutuk, hogy nem megyek vissza, akko még a törviny ollan vout, hogy a harminc év meg ötven év, huszonkilenc neköm vout, egy két hónap hiányzott, akkor mevettem annyit, hogy megvout a harminc év, meg akko nyolc hónapot köllött várnom, hogy lettem ötven éves. Asztá akko mehettem nyugdíjba. Akko meg vout kettü pici-pici gyerük, meg egy kicsit nagybb. Akko azokke foglalkosztam. Hát ugye mellette kis állatokke, meg kis kerte, meg kis ille munkáve, eszt, aszt, vout elig munkám. Soha nem hiányzott, hogy fölösleg idüm lett vouna, mindig vout dógom.

A földműveléssel is foglalkozott?

Neköm mindenre vout kedvem. Csak annyi, hogy nekünk nem vout állatunk. Nem vout traktorunk. Nem vout semmi. Asztá amig ő ét, még valahogy ment, a tehenekke a Rozikáive szoktuk megcsinányi. De hát akko miko ő szerencsitlenyü járt, akko meg többet én nem birtam csinányi. Asztá akkor el lett adva.

A kertjében mit dolgozik? Mit vet?

Paprika, paradicsony, kis krumpli. Mast még borsuk is vannak, mer everte a jég, azért küket.

Szőlőjük nem volt?

Nekünk nem.

Visszaemlékezik-e arra, hogy valamilyen mezőgazdasági munkában részt vett, elment valakihez aratni, gépcsépelni?

Akko még máskibb vout az aratás. Kézze arattunk. Nálunk otthon még Csentibe, hatan voutunk, ugye, öreganyám meg akko a szüleim. Akko

meg kettü testvéröm meg én. Hatan voutunk, asztán ketten kaszátak, ketten föszedtek a markot. Ugye én má akko erüesebb voutam, éneköm köllött kötöznyi a kéviket. Ez elig nehéz munka vout. Akkor is meleg vout, talán akkora meleg nem vout mint máma. Szoktunk mennyi regge korán, akko ollany tizenegyig. Utánno meg el köllött mennyi aszt a torut fölgráblunyi a széles grabláve. Ki menne más? A Mariska megy. Huzza a gráblát, anyukám meg összeszette. A többijek otthonmaradtak, az öcsikik azok még kisebbek voutak, fiatalabbak voutak. A mama meg öregmama, eliget dógozott. Akko mentünk megint este. Ha vout hódvilág meg meleg, akko este sokáig dógosztunk. Utánno ott vout a Zájás, akko ementünk fürödnymi ollan tizenegykor. Mit csinyász, az kicsit főfrissített. Asztá regge ujbu kesztők. Asztá az egybe vout rakvo keresztekbe. Az vout a legnehezebb munka, mer amiko ecce arattá, dolgoztá, meleged vout, utánno össze köllött azst hordanyi, körösztbe raknyi, az má nagyon, nagyon nehezenkre esett mindaszálánknak. Akkor utánna köllött eszt a jószágot behordanyi. Nagy kazalokat raknyi. Minden munkában a nehezebb került neköm, mert én voutam a legidüesebb. Asztán akkor mentünk egymásnak segitenyi. A szomszidok, nem. Ecce az igazán nagyon nehezenkre esött. Aszt monttáka szomszidnak, a Huzjániknak, hortuk be a jószágot asztá gyütt egy nagy fölhiü, meg egy nagy szél. Asztá engöm, meg a zén anyám ementünk egy mezzüre. Gyütt egy nagy szél, ahogy kigyüttünk a mezzürü, hogy efordulunk, fölborutunk. Hát odáig voutunk. Most mi lesz, hogvez ez törtint? Aztán küderüt az, mire hazamentünk. Megmonttuk, hogyan jártunk. Teheneket nagy nehezen küfoktuk a zigábu, mer az is e vout buruva, mer ferdin vout, hogy még kettü szekér főborut. Nem is fordutak, csak igyenesen mentek. Akko avve meg voutun eligödve. Mégse ollan rosszu nem jártunk. Utanna meg gziütt ez a cséplis. Reggetü estig ott köllött lennyi. Ott is mindig a nehezebb munkába voutam, szalmát huzogatnyi nem szerettem. Vagy mentem kévít evagdanyi fönn a gépön, vagy kévít földobányi. Mindent meg köllött emenöd, szemtü a pelvátu, mindenfélit. De szalmát huzogatnyi valahogyan nem szerettem. Oda nem is szerettem mennyi, valahogyan oda készütek ollanyok, akik férehuszták magukat, nem szerettek dolgozni. Valakinek eköllött huznyi aszt a szalmát. Az huszta, aki huszta. Az meg ebujt a zárnyikba. Nagy por vout. S az megint ment estig. Minden házná, kettü, három házná, mennyi jószág vout naponta. Annyiszo vout jó ebid. Mindig miko buza efogyott, volt kis szünet, asztá finom kalácsok. Ugye hogy, hát abbu részbü nagyon jó vout. De hát dolgozni meg küllütt, de hát hozzá vótunk szokva. Nagy gépeket köllött kézze tónyi. Nem vout hel se annyi, hogy a teheneket hozzá fokták vouna, asztán azok huszták vouna, mer más nem vout. Vagy kézze tónyi, akko egyik szomszidba meg egy bácsi, a Huzján bácsi vout mindig pipát. Min-

dig a szájabo vout a pipa. Asztán tótuk eszt a nagy cséplügépet, a pipa meg küesett a szájábu, asztán ráment a kerek az a vastag kerek, asztán elmoszut a pipa. Szeginy bácsi milleny beteg lett abba, hogy nem vout pipája. Eszt nem is lehetött efelejtényi, mer minden évön meg vout említve, hogy a pipát eltiporta a gép.

Melyik világ volt szebb: az akkori vagy a mostani?

Akkor is szíep vout, mer akkor mindenki mindenkive beszigetött. Min-dent tuttá, ha küementi, de mastant meg ebujnak senkit nem látsz. Akko énekütek, meg beszigettek, meg küütek. Most ez semmi nincs. A fiatalok a számitugéphö ünek. A zidiüesbbek meg a filmöt nézik. Asztá így van.

7. Összegezés

A fenti szövegeket négy kapcai személlyel való beszélgetéseim alapján és a szakirodalom ismeret felhasználásával állítottam össze. Így a kapcai nyelvjárás jellegzetességeit alátámasztó adatokat az ő élőnyelvi anyaguk szolgáltatja. Kapca település nyelvjárása lényeges eltérést nem mutat a többi hetési falu nyelvétől, tehát a megállapított hangtani és alaktani sajátosságok nagyjából érvényesek az egész hetési nyelvjáróterületre, sőt a szomszédos örségi és göcseji nyelvjárásokra is. Véleményem szerint a szlovénizmusok hatása a tájnyelvre a hetési tájnyelv térvesztését, visszaszorulását még nem veszélyezteti, hiszen adatközlőim szókincsében csak elvétve voltak megfigyelhetők, vagyis a népnyelv grammatikáját, sőt fonetikai-fonológiai arculatát nem változtatta még meg.

A muravidéki (szlovéniai) magyar kisebbségi lét nem öröktől fogva létező minőség. Trianon után a történelmi korszakok és a különböző politikai nézetek kísérleteztek egységesítő nemzetállami szándékkal, a jugoszláv vagy éppen globális embertípus kialakításával, de jelenleg új európai trendek is kialakulóban vannak. Szlovénia mint nemzetállam a piacgazdaság bevezetésével, a posztmodernizációs folyamatok hatására és az informatika fejlődésével a globális világpiac színterére jutott.

S mindez hogyan hatott a muravidéki és a kapcai magyar nemzetiség nyelvhasználatára?

A kapcai adatközlőim beszédéből kitűnt, hogy erősen kötődnek településük helyi identitásához és őrzik azt, hiszen ebben a környezetben éltek és éltek életüket, s ehhez emocionálisan is kötődnek.

Adatközlőim pozitívan értékelték a megélt múltjukat, akkor is, ha nehéz paraszti munkát kellett végezniük, de a technika fejlődésével az emberi viszonyok is megváltoztak. A kapcai emberek kevesebbet kommunikálnak egymással, és a közösségi életbe sem kapcsolódnak be úgy, mint régen. Elmondásuk szerint nem szenvedtek nyelvi stigmatizációtól.

Beszélgetéseim során arról győződtem meg, hogy ezt a nyelvjárást tekintik anyanyelvüknek, és ebben érzik jól magukat. Azzal is tisztában voltak, hogy az anyaországbeli magyar nyelv más, mint a kapcai hetési nyelvjárás.

A kapcai nyelvjárás is erősen nyelvjárásias, kétszeres peremhelyzetben van. Kapcával zárul a kétnyelvű terület a Muraszombat felé vezető úton. A következő falu Hotiza, amely már szlovén nyelvű.

Irodalom

BALOGH Lajos: Mura-vidéki (kapcai) tájszavak egy népi adatközlő értelmezésében. In: Bánki Judit (szerk.): Emlékkönyv B. Lőrinczy Éva hetvenedik születésnapjára. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1996/1997. 67–73.

BALOGH Lajos: Kapca és Kót, két muravidéki község ö-zése. NytudÉrt 67. sz. 2002. 154–161.

BALOGH Lajos: Penavin Olga (1916–2001). MNy 2002: 116–118.

BOKOR József: A muravidéki magyar nyelvjárásokról és kutatottságukról. Névtani Értesítő 21. Budapest, 1999. 403.

BOKOR József: A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken. MNy. 2001/1. 40–42.

BOKOR József: A magyar nyelvjárások és a nyelvjáráskutatás a Muravidéken 1. Lindua (Lendva), 2007/2–3. 21–24.

BOKOR József: A magyar nyelvjárások és a nyelvjáráskutatás a Muravidéken 2. Lindua (Lendva), 2008/4. 33–37.

BOKOR József: Nyelviség és magyarság a Muravidéken. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2009. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/slo/nyelviseg_es_magyarsag_a_muravideken/pages/000_konyveszeti_adatok.htm

DJUKIĆ, Irena Nyelvjárási szöveggyűjtemény három muravidéki községből. 2012.

GASPARICS Judit A muravidéki magyarok nyelvhasználata és nyelvváltozatai. Doktori disszertáció. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 2014.

IMRE Samu: A mai magyar nyelv rendszere. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.

KOLLÁTH, Anna: A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában = The present and future of Hungarian language in Slovenia. Kisebbségkutatás, 13. évf. 2. sz. 2004. 229–236.

Mesterségnevek a muravidéki magyarság léthelyzetében

„A kisebbség anyanyelve fokozottabb figyelemre és támogatásra szorul.” (Kolláth Anna 2009: 51)

English Summary

The study presents the past developments and present forms of Hungarian surnames of occupation that occurred in Mura Region. The history of surnames of occupation covers the time period before 1919, as surnames of occupation were traced back to the Kingdom of Hungary, and analysis surnames used during the state formation of Yugoslavia and Slovenia. It presents the most frequently used Hungarian surnames of occupation of the 30, diversely populated, areas of Mura Region; Őrség, Hetés, and Lendava with its surroundings. The author also proposes solutions for preventing the slovenisation of surnames of occupation in the Hungarian culture of name giving.

1. Bevezető

A foglalkozásnevek, illetve a mesterségnevek a vezetéksnevek egyik típusához tartoznak.

A vezetéksnevek megkülönböztetésül szolgáltak. A foglalkozásnevek és a mesterségnevek a XV. és a XVI. századi közigazgatási, ipari, mezőgazdasági állapotot és elnevezésüket tükrözi (Kálmán Béla 1989: 13–15; 74–89). Jelen munkámban a mesterségnevek problematikájának két területét elemzem: a mesterségnevek használatát a Trianon előtti időszakban a Muravidéken és a mesterségnevek változását Trianon után, főleg a mai posztmodern történelmi kor, az Európai Unió léthelyzetében. Szlovéniában a Muravidéken a 2007-es statisztikai adatok szerint 6243 személy vallotta magát magyarnak. A statisztikai adatoktól eltekintve véleményem szerint a vegyesházasságokban élő magyarokkal együtt a magyar nyelvet beszélők száma megközelíti a 10.000-es létszámot.

2. Mesterségnevek a történelmi Magyarország időszakában, az Osztrák–Magyar Monarchia idején egészen Trianonig (1919)

A Muravidék területe 1921 után az anyaországnál gazdaságilag fejlettebb közegek került (a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz, majd Jugo-

szláviához), aminek az lett a következménye, hogy a muravidéki magyarság egyre inkább a szlovén értékrendszerrel azonosult, nemzeti tudatába pedig komoly zavarok ékelődtek (Göncz 2006).

A Muravidéken, ahol *szórványként él* a magyarság, találhatók mester-ségnevek, amelyek bizonyos foglalkozások elnevezéséből származnak és vezetőknévvé váltak a történelem során. Javarészüik ma is él, de érezhető rajtuk az idő múlása, vagyis a Trianon utáni történelmi sorsforduló közel egy évszázados különélése, illetve együttélése a szlovén nyelvvel, főleg a kétnyelvű léthelyzet hatása. Az iparosok, kézművesek mesterségét hordozó vezetőknévek a következő formában fordulnak elő. *Bodnár* (hordókészítő, kádár, pintér), *Gerencsér* (fazekas), *Kovács*, *Kádár*, *Molnár*, *Szekeres* (szekér-jártó), *Szabó*, *Tímár*, *Varga* (cipész). Az Alsólendva Nagyközség millenniumi emlékkönyvében lapozgatva, amelyet 1896-ban adtak ki, jó érzéssel olvastam azokat a neveket, amelyek teljes magyar változatukban fordulnak elő, kezdve a honfoglalás időszakától a 19. század végéig. Köztük találtam mester-ségneveket is. Alsó-Lendva nagyközség képviselő-testületének tagjai voltak 1896-ban: *Varga Ferencz*, *Kovács János*, *Gerencsér József*, *Tkálcsesz József* (szövő), *Hajós Mihály*, *Molnár Pál*. A lendvai Királyi Járásbíró-ság és Telekkönyvi Hivatal hivatal-szolgá-ja *Takács István* volt, a Magyar Királyi Csendőrség őrsvezetője *Gelencsér Pál* (a Gerencsér változata a Gelencsér) és *Hegedűs Pál* csendőr voltak. A millenniumi emlékkönyvben rábukkantam *Kultsár György* nevére is, aki a 16. században híres mesterként tanított Alsó-Lendván Bánffy Miklós főúr udvarában, mint protestáns prédikátor. 1573-ban két vallásos tartal-mú művet is írt, amely régi magyar nyomtatványnak számít a vidékünkön, illetve az első nyomtatott magyar könyvnek.

A millenniumi emlékkönyv záró részében található Alsó-Lendva lakosságának a jegyzéke, amelyben a következő vezetőknévek fordulnak elő, amelyek egyben mester-ségneveknek is számítanak: *Bíró György*, *Csordás Imre*, *Cizmadia János*, *Gerencsér József*, *István*, *János*, *Hajós Izsó*, *Sándor*, *Hegedűs Sándor*, *Lajos*, *Kovács István*, *János*, *Kati*, *Molnár István*, *Vendel*, *Pintér György*, *Szabó János*, *Márton*, *Szekeres Mik-lós*, *Bíró* (a *Bíró* helyett,) *Kálcsesz Elek*, *Gyula*, *József*, *Varga István*, *János*, *György*, *Mátyás*, *Rozi*, *Vendel*.

3. Mesterségnevek a Muravidéken az Európai Unió léthelyzetében

Európa multietnikus és multikulturális államainak többségében nem rendelkeznek a kisebbségek önkormányzati jogokkal. Szlovénia és Horvát-ország azon 17 állam közé tartozik, amelyekben a törvényesen elfogadott nemzeti kisebbségek képviseleti joggal rendelkeznek.

A szlovéniai magyarok megválaszthatják önkormányzati egységenként saját nemzeti tanácsaikat, képviseleti joggal rendelkeznek az önkormányzatokban és az országgyűlésben. Az országgyűlésben a képviselőnek a nemzetiségek különjogait érintő kérdésekben vétőjoga van (Kolláth 2003: 193).

Szlovéniában a hivatali nyelvhasználatot az 1994-es *A közigazgatásról szóló törvény* határozza meg. Az ügyvitel a kijelölt területeken szlovén és magyar nyelven folyik, az okmányok is kétnyelvűek. *Az állami szervek alkalmazottairól szóló törvény* kimondja, hogy az alkalmazottaknak a szlovén, illetve a nemzeti közösségek nyelvének aktív tudására is szükség van, s ezt az állam nyelvpótlékkal honorálja. *A bíróságokról szóló törvény* alapján a bíróságoknak biztosítaniuk kell a két nemzetiségi nyelv egyenjogúságát, azaz az olasz és a magyar nyelvét. A bírósági határozatok kétnyelvűek az eljárás nyelvétől függetlenül (Kolláth 2003: 196). A magyar nyelv használata a hivatalokban inkább szimbolikus, s ez elsősorban a fiatalabb generáció közömbösségével magyarázható, de „sajnos az is gyakori jelenség, hogy a hivatalnok nem bírja a magyar nyelvet, s mivel magyar párbeszéd spontánul nem alakulhat ki, az ügyfél már eleve a szlovén nyelvhez folyamodik” (Göncz 2006: 70).

És mi a helyzet 113 év elteltével? Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárában, ahol dolgozom, a számítógépes rendszerünkben közel 600 tanuló neve van nyilvántartva. Naponta találkozom a muravidéki magyarok és szlovének, a vegyes házasságokban élő tanulók vezetéknevével. Ritka kivétellel, de általában megerősíthetem, hogy 90 százalékban a magyar mesterségnevek, amelyek hozdzták a muravidéki magyarság sorsát, átörököítették a múlt emlékeit és nyelvi értékeit a jelenben, többnyire fonetikus szlovén nyelvi formában használatosak pl. *Gerencser* (Gerencsér helyett), *Sabo* (Szabó helyett), *Kovač* (Kovács helyett), *Biro* (a Biró helyett). Mi ennek a nyelvi jelenségnek az oka? Az egy évszázados nehéz történelmi léthelyzet, az impériumváltások és rendszerváltások a térségben 1919-ben (Trianon, Szerb–Horvát–Szlovén Királyság), 1941-ben (visszacsatolás Magyarországhoz), 1945-ben (Jugoszlávia) és 1991-ben (Szlovénia). Amit Keleten a kommunizmus művelt az értékekkel, ugyanazt tette Nyugaton a fogyasztói társadalom. Az emberek manipulálásával, a hagyományok szétverésével, új, többnyire látszatszükségletek kialakításával valóságos hadjáratot folytattak a korábbi értékekkel szemben is, itt is, ott is, azok megsemmisítésére törekedtek. A cél mindkét esetben az volt, hogy az emberek értéktudata minél teljesebben a politikai manipuláció áldozatává váljon.

4. Mesterségneveink Jugoszlávia testvériség-egység eszmevonulatában

A rendszerváltásokat generációváltás is követte, és az adott körülmények között főleg a múlt század 50-es éveiben bizonyos falvakban (Petesházán, Kámaházán és Hidvégen), ahova szlovéneket telepítettek („kolonisták”), akik keveredtek a magyarokkal, de nem volt ildomos magyar nevet adni a gyerekeknek. Volt egyfajta restrikció is a névadásban, valamiféle nemkívánatosság, úgy, mint az akkori kommunista politikában.

A kommunista diktatúra nemcsak politikai diktatúra volt, hanem *értékdiktatúra* is. Az értékzavar abból származott, hogy a „szocialista pedagógia” nem tudott mit kezdeni az előző korok nézeteivel, életvitelével, értékeivel. Elvetette például a családot és a nemzetet, mint értéket, de érdemben nem tudott a helyükbe semmit se állítani. A szocialista értékrend és embereszmény arról szólt, hogyan lehet az embereket kapcsolataiktól, kötődéseiktől megfosztani és alárendelt helyzetbe hozni. És mégis élni kellett, neveket kellett adni az újszülötteknek. És koptak a vezetékeknél, a mesterségnevek is a Muravidéken. S ehhez a tendenciához csatlakoztak az utónevek is, amelyek öröklődtek a családnevekkel, vagyis ha a mesterségnév mint vezetéknév szlovénes formában volt leírva, az utónevet is szlovénul használták és írták. Nagyon fontos ismerni azt a kultúrát, amelyből a mesterségnév származik. Sok esetben az anyakönyvvezetésnél is követtek el tévedéseket, amikor a szlovénul tudó hivatalos személy csak szlovénul írta le az újszülött nevét. A névadás területén nem sok esélyünk van, hogy a Muravidéken egy egészséges magyar névhasználatra következtethessünk. Véleményem szerint valahol ennek a hagyománya az 50-es években megszakadt. Ettől függetlenül a szlovén nyelvi formában használt nevekkal a muravidéki magyarok még érzelmvilágukban megélhetik a magyarságuk esszenciáját, de megtévesztő a nevük és általuk a felismerhetőségük. Számos esetben ez ellen is lehet tenni valamit, pl. *visszamagyarosítani* a vezeté- és utónevet. Ezt a törvények nem tiltják. Tehát minden muravidéki magyar ember lelkiismeretére van bízva ez, sorsot lehet belőle kovácsolni, mert a név viseli az egyén identitását is. Ez a kaotikus névhasználat nem csupán adminisztratív fogyatékoság, hanem – kisebbségi viszonyaink mellett – *nyelvrontás* is.

5. Miről árulkodnak a muravidéki mesterségnevek?

Dr. Varga József nyelvészprofesszor a *Muravidéki személynevek* című monográfiájában (2003) a Muravidék vegyesen lakott falvaiban kutatva a vezetékeveket ábécé sorrendben felsorolva és rendszerezve mutatta

be. A kutatását a múlt század 90-es éveiben végezte. Ebből kiválogatva a mesterségneveket a következő felsorolás alakult ki a muravidéki magyarlakta falvakra vonatkozóan.

Alsólakos – Dolnji Lakoš: Szabó (4), Varga (2). – A leggyakrabban használt mesterségnév a *Szabó*. A felmért 315 alsólakosi személynek 67-féle vezetékneve van (21,27%).

Csente – Čente: Gerencsér (2), Halász (3), Kovács (1), Szabó (5), Varga (14). – A leggyakrabban használt mesterségnév a *Varga*, hiszen 14 személy nevét jelenti. A felmért 710 csentei személynek 122-féle vezetékneve van (17,18%).

Felsőlakos – Gornji Lakoš: Biró (12), Gerencsér (13), Halász (3), Kovács (1), Szabó (5), Szekeres (2), Varga (14). – A leggyakrabban használt mesterségnév a *Varga*. Az 514 felsőlakosi személynek 99-féle vezetékneve van (19,26%).

Gyertyános – Gaberje: Biró (5), Gerencsér (10), Halász (3), Kovács (11), Szűcs (5), Sakač (1), Szekeres (4), Varga (14). – Az 1. helyen áll a *Varga* mint mesterségnév, amely 14-szer, vagyis a lakosság 3,17 %-nál fordul elő. A felmért 441 gyertyánosi személynek 95-féle vezetékneve van (21,54%).

Hármasmalom – Trimlini: Gerencsér (18), Kovács (6), Molnár (7), Szabó (5), Varga (6). – A *Gerencsér* mesterségnév az 1. helyen áll, 18 személy vezetékneve, a vizsgált lakosság 7,56%-át teszi ki. A 238 hármasmalomi személynek 54-féle vezetékneve van (22,69%).

Kapca – Kapca: Biro (5), Gerencsér (19), Halász (3), Kovács (1), Szabó (21), Varga (22). – Az 1. helyen áll a *Varga* mesterségnév, amely 22-szer fordult elő a faluban, vagyis 4,11%-ban. Az 534 kapcai személynek 91-féle vezetékneve van (17,04%).

Kót – Kot: A 144 kóti személynek 33-féle vezetékneve van (22,92%), de egyetlen magyar mesterségnevet sem használnak.

Lendva – Lendava: Biró (11), Gerencsér (5), Kaszás (8), Kovács (17), Molnár (11), Papp (1), Szabó (23), Szekeres (5), Szűcs (2), Varga (37). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a *Varga*, 37-szer fordult elő, vagyis 3,39%-ban, a 2. leggyakrabban előforduló név a *Szabó*, amely 23-szor fordult elő, vagyis 2,11 %-ban. Az 1090 lendvai személynek 213-féle vezetékneve van (19,54%).

Lendvahegy – Lendavske gorice: A Biró (7), Varga (6). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a Biró, 7-szer fordult elő, vagyis 8,04%-ban használatos vezetéknev. A 87 lendvahegyi személynek 28-féle vezetékneve van (32,18%).

Petesháza – Peteševci: Gerencsér (35), Halász (7), Kovács (2), Varga (14). – A *Varga* mesterségnév a leggyakoribb mesterségnév a faluban,

35-ször fordul elő, vagyis 4,69%-ban. A 746 petesházi személynek 127-féle vezetékneve van (17,02%).

Pince – Pince: Gerencsér (5), Kovács (3), Szabó (3), Varga (13). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a *Varga* a faluban, 13-szor fordul elő, vagyis 4,16%-ban. A 310 pincei személynek 68-féle vezetékneve van (21,94%).

Völgyifalu – Dolina: Gerencsér (17), Halász (2), Kovács (14), Szabó (25), Varga (8). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a Szabó, 25-ször fordul elő, vagyis 5,48%-ban. A 456 völgyifalui személynek 74-féle vezetékneve van (16,23%).

Csekefa – Čikečka vas: Kovács (3). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a *Kovács*, 3-szor fordul elő. A 155 csekefai személynek 37-féle vezetékneve van (23,87%).

Domonkosfa – Domanjševci: Kovács (5)- Kovač (2). – A leggyakrabban használt mesterségnév a *Kovács*, hiszen 7-szer fordul elő és két nyelvváltozatban, magyarul is, meg szlovénül is. A 451 domonkosfai személynek 89-féle vezetékneve van (19,73%).

Hodos – Hodoš: Kovács (4), Kovač (1). – A leggyakrabban használt mesterségnév a Kovács, amely két változatban is előfordul, magyarul is és szlovénül is 5 alkalommal. A 391 hodosi személynek 87-féle vezetékneve van (22,25%).

Kapornak – Krplivnik: A 195 kapornaki személynek 51-féle vezetékneve van (26,15%), de egyetlen magyar mesterségnevet sem használnak.

Kisfalu – Pordašinci: A 195 kapornaki személynek 51-féle vezetékneve van (26,15%), de a lakosság egyetlen magyar mesterségnevet nem használ.

Pártosfalva – Prosenjakovci: Kovács (16), Kovač (2), Molnár (4). – A leggyakrabban használt mesterségnév a *Kovács* / *Kovač*, hiszen 18-szor fordul elő, vagyis a falu lakosságának 6,36%-ka ezt a nevet használja. A 283 pártosfalvi személynek 64-féle vezetékneve van (22,61%).

Szentlászló – Motvarjevci: Kovács (4), Varga (5). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a *Varga*, hiszen 5-ször fordul elő. A 300 szentlászlói személynek 69-féle vezetékneve van (23,00%).

Szerdahely – Središče: Gerencsér (1), Kovács (3). – A leggyakrabban előforduló mesterségnév a *Kovács*, 3-szor fordul elő a településen. A 125 szerdahelyi személynek 36-féle vezetékneve van (28,80%).

1. táblázat (51. oldal): Magyar mesterségnevek a Muravidék 20 vegyesen lakott településén – az Őrségben és a Hetésben, valamint a Lendva környéki falvakban

Település	Felmért személyek száma	ebből a ve- zetékevek száma	a nevek a felmért személyek %-ában	a legtöbbszőr használt mesterségnév a felmért személyek %-ában	Bíró	Gerentseér	Halász	Kaszás	Kovács	Kováč	Molnár	Papp	Szabó	Sakač	Szekeres	Szűcs	Varga
Alsólakos – Dolnji																	
1 Lakos	315	67	21,27%	1,27%										4			2
2 Cserite – Čente	710	122	17,18%	1,97%			2	3	1					5			14
Felsőlakos – Gornji																	
3 Lakos	514	99	19,26%	2,72%			13	3	1					5		2	14
4 Gyertyános – Gaberje	441	95	21,54%	3,17%			5	10	11						1	4	14
Hármasmalom –																	
5 Trimlini	238	54	22,69%	7,56%			18		6		7			5			6
6 Kapca – Kapca	534	91	17,04%	4,12%			5	3	1					21			22
7 Köt – Köt	144	33	22,92%														
8 Lendva – Lendava	1090	213	19,54%	3,39%			11	5	8	17	11	1	23	5	2		37
Lendvahegy –																	
9 Lendavske gorice	87	28	32,18%	8,05%		7											6
10 Pelesháza – Peševoči	746	127	17,02%	4,69%			35	7	2								14
11 Pince – Pinče	310	68	21,94%	4,19%			5		3					3			13
12 Völgyfalu – Dolina	456	74	16,23%	5,48%			17	2	14					25			8
13 Csekefa – Čičekta vas	155	37	23,87%	1,94%					3								
Domonkosfa –																	
14 Domonjsevi	451	89	19,73%	1,11%					5	2							
15 Hodos – Hodoš	391	87	22,25%	1,02%					4	1							
16 Kapornak – Koprlnik	195	51	26,15%														
17 Kisfalu – Portasinci	195	51	26,15%														
Partosfalva –																	
18 Prosenjakovci	283	64	22,61%	5,65%					16	2	4						
Szentlászló –																	
19 Motvarjevci	300	69	23,00%	1,67%					4								5
20 Szerdahely – Središče	125	36	28,80%	2,40%			1		3								
Összesen	7600				40	125	21	8	91	5	22	1	91	1	11	7	155

Helyezés	A 7680 megvizsgált vezetéknevből		Arány
1.	Varga	155	2,02%
2.	Gerencsér	125	1,63%
3.	Szabó	91	1,18%
4.	Kovács	91	1,18%
5.	Bíró	40	0,52%

2. táblázat: A leggyakrabban előforduló magyar mesterségnevek a Muravidék 20 vegyesen lakott településén – az Őrségben és a Hetésben, valamint a Lendva környéki falvakban

A felmérés 7680 vezetéknevet vizsgált meg a Muravidék 20 vegyesen lakott településén. A vizsgált mintában az 5 leggyakrabban előforduló, vezetéknevként használt mesterségnevet a 2. táblázat tartalmazza, valamint azt, hogy a vizsgált mintának hány százalékát alkotják.

6. Mit tehetünk a jövőben?

Csak a tényeken nyugvó, reális helyzetelemzés teszi lehetővé a továbblépést, a megszüntetve megőrzést, a pozitívumok mellett sokat és sokak által emlegetett hiányosságok felszámolását, a jobbítást. Csak így maradhat meg a magyar nyelv a Muravidéken, így kerülheti el a magyar közösség az egyén nyelvvesztése következtében reális veszélyként fennálló nyelvcserét. A kisebbségi anyanyelvváltozatok presztízsének emelése elengedhetetlen a nyelvi megmaradáshoz. A presztízs sok tényezőtől függ, többek között az egyetemes magyar kultúra presztízsétől, amelyet az oktatás nagymértékben befolyásolhat, a család pedig hathatósan, felelősséggel támogatni képes.

Érdemes azt is megjegyezni, hogy az *elszlovénosult* magyar vezetékneveket (pl. Kovács – Kováč), amelyekről lekopott az ékezet, törvényes módon, illetve egyéni kezdeményezésre is meg lehet változtatni, vagyis fel kell kelteni a személyekben azt az igényt, hogy menjenek el az anyakönyvvezető hivatalba, és kérvényezzék a nevük magyarosítását. A múlt század 50-es éveinek „kuss-magyar” korszaka már csak történelmi adat, a kommunizmusnak mint rendszernek vége, sőt a posztkommunizmusnak is. De felmerül egy újabb veszély: a posztmodern társadalmi berendezkedés és a globalizmus hatása már elérte a Muravidéket is. Hogy mennyire tud átöröklődni vezetékneveink kulturális és nyelvészeti öröksége? Ez már csak rajtunk múlik.

Ez egyfelől azt jelenti, hogy Magyarország minden olyan nemzetközi jogi vagy kétoldalú eszközt igénybe vesz, amely a határon túli nemzetrészeknek a szabadságát erősíti, még annak tudatában is, hogy végső soron az ő helyzetük mindig hátrányos helyzet marad. Ezzel tudjuk ugyanis legalább enyhíteni azt a nehézséget, amelyet egy szükségszerű integráció és egy szükségszerű, akár nem is erőszakos asszimilációs nyomás okoz. Másfelől azt jelenti, hogy intézményeinknek, mint például a Magyar Tudományos Akadémiának, szintén minden eszközzel segíteniük kell, amint azt már törvényben is rögzítették: az egész magyar tudományosság viseli a felelősséget a kulturális nemzet tudományossága iránt. A magyar nyelv ápolását és őrzését mindig a kornak megfelelően kell ellátnia. Ez azt jelenti egyfelől, hogy megmaradásunkhoz mindenhol alapvető feltétel a magyar nyelv használata minden szintéren, másfelől, hogy jogos a határon túli nemzetrészek azon igénye, hogy a szomszédos államok a magyar nyelvet helyi vagy regionális hivatalos nyelvvé tegyék. E nélkül sem a teljes kibontakozása, sem az élete nem lehetséges a nyelvnek (Sólyom László 2009: 1292).

Lehetne bizakodóbban és elégedettebben szervezni az életet. Nem könnyű feladat, de meg kell találni a helyes arányt az önmegvalósításra, amely annak függvénye, hogy mennyire vagyunk otthon egy kultúrában, egy nyelvben, illetve egy népesség körében. Akik kivándoroltak ebből saját vagy a történelmi helyzetük tudatzavarai által (pl. nyelvcseré, nyelvvesztés, lekopnak az ékezetek a vezetékeveikről), lelkiileg rendkívüli módon *megsínylik*, hogy nyelvet és kultúrát cserélnek, mert az anyagi jólét egymagában még nem jelent boldogságot, azt nem pénzért adják. Az önazonosság pedig a vezetékeveink autentikus vállalásával kezdődik.

Az 1990-es évektől csökkent a magyarok száma a Muravidéken, de paradox módon növekedett a magyar kultúrában való szerepük, főleg az értelmiségiek száma, vagyis jól működik a művelődési intézményrendszerük. A magyarok lélekszámcsökkenése az elmúlt 80 év során főleg a *vegyes házaságoknak* – amelynek keretein belül kialakultak a *kettős identitások* –, az *előregedésnek*, a *kivándorlásnak*, az 1960-as években kialakult *viszonylagos jólétnek* és nem utolsósorban a *kétnyelvű oktatásnak* is köszönhető. A magyar nemzetiség 910 km²-nyi területen él a magyar peremvidéken – vagyis az ún. főregnyúlványban, kb. 50 km hosszúságban és 10 km szélességben –, amely 1910-ben még 21.000 lelket számlált, azt követően máig hat különböző államalakulatban élt. A magyarok élettere többnyire falu, vagyis *kisközösség* (kb. 30 vegyesen lakott, magyar–szlovén település), kivéve Lendvát, amely város. Tehát a magyarság zömének az élettere rurális, kultúrája nem éppen városokban

születik. *A muravidéki magyarság céljait, identitásépítését mindenképpen meghatározza az, hogy jól érezze magát ott, abban a környezetben, ahol otthon van. Ahol elismert és megértést kap, ahol megértik, amit beszél, ahogy kommunikál, és amit gondol. Fontos az is, hogy sajátjaival él együtt egy hazában, a szülőföldön.*

7. Összefoglaló, lehetséges megoldások

A muravidéki magyarság nyelvi kultúráját, vezetékgeneinek, mesterségneveinek sajátosságát, szellemi teljesítményét csak saját vonatkoztatási rendszerén belül lehet megítélni. Mert azt már megszoktuk, hogy történelmi látóhatárunk szüleink, nagyszüleink elbeszélésétől halálunkig terjed, míg szavainkat és emlékeinket gyermekeink és unokáink viszik tovább. Jelenünk így lesz része a történetnek, azaz foglalatlan életünk múltjának és ígérete a hátralevő napjainknak (Hajnal Jenő 2002: 1–2). De hogy honnan számítható a kezdet, és hol érhető tetten a vég, az megfoghatatlan számunkra, mint ahogyan a jelenlegi civilizáció és benne a mi időszámításunk is csak egy porszemnyi időegység a világmindenségben. Ettől függetlenül nekünk csak ez lehet a megfelelő pillanat arra, hogy még inkább felülkerekedjünk a mindennapjainkon, és egy kicsit elgondolkodjunk hovatartásunkon és hovatartozásunkon.

A vezetékgeneink elvisznek bennünket a múltba és a jövő felé is mutatnak. Nem mondhatunk le róluk, nem szlovéneseíthetjük, mert ha lemondunk róluk, lélekben lemondunk saját értékeinkről, és el is veszítjük őket. Van-e esélyünk a változásra? Az egyetlen, ami örökérvényű lehet napjainkban: a változás. Csak jó irányba. Távlati tervek és stratégiák szükségesek a muravidéki magyarság nyelvteremtésére és nyelvmegőrzésére. Vereségeinkben és sikereinkben is fel kell mutatni az ideiglenes igazságokat: kopik, szégyenül az anyanyelvünk, lekopnak az ékezetek a vezetékgeneinkről. Pedig az ezeréves magyarság millenniumi évkönyve alapján egészen más példákat soroltam fel. Alsólendva polgárait közel száz évvel ezelőtt még magyar vezetékgeneiken szólították. És ma? A változások zűrzavarában tehát az egyetlen lehetőség számunkra az óvó, védő, megértő alkalmazkodás vagy a makacs hajthatatlanság? Pedig csak egy alapvető fontos dologról lenne szó – *önmagunk vállalásáról!* Ha vállaljuk önmagunkat, nem lesz annyira idegen és fenyegető az életünk, mintha örökösen meg akarnánk felelni másoknak. Magyar vezetékgeneinkkel és mesterségneveinkkel könnyebben igazodunk el a világban. Téves eszmék miatt nem lehet büntetlenül kiszorítani valós énünket a tudatunkból, hiszen magyar vezetékgeneink identitásképző tényező. Vigyázzunk rá! *A kinek népe van, neve van, annak Istene van!* Német László szavaival élve: „*A kor, amelynek fiai vol-*

tunk, velünk temetkeznek. Most kell megmutatni, hogy a szó, amelyet a nemzethez intézünk, nem szófia, megér egy életet. Ez a néhány év, hónap még a miénk, mai örököké. Legyünk méltók rá. Tartsuk magunkat úgy, hogy az ifjúság, amelynek nem látott szeme rajtunk függ, szép leckét kapjon, magát tartván, a magatartásra.” Dr. Kolláth Anna nyelvészprofesszornak a motóban idézett mondatát megismételve: „A kisebbség anyanyelve fokozottabb figyelemre és támogatásra szorul.”

Irodalom

- ALSÓ-LENDVA nagyközség milleniumi emlékkönyve. Szerkesztették: Füss Nándor és Pataky Kálmán, 1896. Nagy-Kanizsa, 1898. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1996. (Faksimile kiadás)
- GÖNCZ László: Az anyanyelv használatához való jog Szlovéniában. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*. IV, 2006, 69–74.
- GÖNCZ László: Nemzetiségi és anyanyelv-használati jogok Szlovéniában. *Zempléni Múzsá*, IV. évf., 2. sz., 2006. nyár. 5–10.
- HAJNAL Jenő: Van-e, lehet-e esélyünk a változásra? *Vajdasági Könyvtári Hírlevél* IV. évf., 13–14. sz. 2002 tavasza. 1–2.
- KÁLMÁN Béla: A személynevek és helynevek összefüggései. A vezetőnevek típusai. *A nevek világa*. Debrecen. Csokonai Kiadó, 1989.
- KOLLÁTH Anna: Két nyelv és oktatás. Uő. (szerk.): *A muravidéki két nyelvű oktatás fél évszázada*. ZORA 68. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti – Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru. 2009. 36–59.
- KOLLÁTH Anna: A szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In: Nádor Orsolya – Szarka László (szerk.): *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika*. 2003.
- DR. KOLLÁTH Anna: *Kétnyelvűség és (felső)oktatás Kelet-Közép-Európában*, előadás, kézirat, Akadémiai Kiadó, Budapest. 2009. 190–203.
- NÉMETH László. *Sorskérdések*. Budapest. Magvető. 1989.
- SÓLYOM László: Köszöntő beszéd. Nyelvhasználat és jogi szabályozás a tudomány tükrében. (Az MTA Székházában 2009. augusztus 19-én tartott konferencia előadásai) *Magyar Tudomány*, 2009/11.
- SZOTÁK Szilvia: Törvényes garanciák és a gyakorlat a horvátországi, szlovéniai és ausztriai magyarság életében. Nyelvhasználat és jogi szabályozás a tudomány tükrében. *Magyar Tudomány*, 2009/11, 13–21.
- DR. VARGA József: *Nyelvhasználat, névdivat*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 1999.

- DR. VARGA József: Vezetéknevek vagy családnevek. *Muravidéki személynevek*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2003. 11–41.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében (tanulmánykötet). Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2008.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A lét és nyelv – Nyelv, identitás, irodalom. *Lét és nyelv – azonosságtudat-identitás és anyanyelv. Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben*. Lendva. Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2010. 7–13., 61–72.

Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai

Bolyongásom a Muravidék, szülőföldem helyneveinek a múltjában és jelenében az elfeledt nyugati végeken

1. Bevezető

1.1. A földrajzi nevek megnevezését és nyelvi felépítését egy-egy nyelvben (így a magyarban is) több évszázados nyelvi hagyomány alakította ki. Az újabb nevek is ezt a hagyományt követik, ebben a szellemenben fogalmazzuk meg őket (Ágoston M. 1984: 7–10). „*Nomen est omen.*” Ki ne ismerné ezt a szállóigét, de ki veszi ezt ma is igazán komolyan? A régi rómaiak még tudták azt, amit a mai kor embere már elfelejtett, vagy nem is akar tudni. A nevünk nemcsak arra szolgál, hogy jelöljön és megkülönböztessen másoktól, hanem arra is, hogy elmondja, miért jöttünk a világra, mi végre születünk. A nevünket háríthatjuk, utálhatjuk, megváltoztathatjuk, de a sorsunkat meg nem tagadhatjuk. Ez érvényes a helyneveinkre is, meghatározzák egy közösség sorsát, különösen érvényes ez a muravidéki magyarság számára, hiszen identitásának a megerősítésében elsősorban a helyneveinknek a magyar használata fontos, mert a névadás szimbólumvilágával fejezheti ki mindazt, amit hitelesnek, valónak és a lelke mércéjéhez mérten fontosnak tart. Az emberiség fejlődése során a névadás és a névválasztás is folyamatosan változott, de azt sem lehet megcáfolni, hogy egy adott sorsfeladathoz milyen nevet választottak a használók. Miért választották a Muravidéken és a Muraközben élő magyarok az adott városok és települések neveit? Mert lelkük és a sorsuk feladatának akartak a helynevek által is megerősítést szerezni. Mára elvesztette a névadás ezt a fajta jelentőségét, szerepe megváltozott, de hatásaiban továbbra is megmaradt. Ez a titok izgatott – a kollektív tudatalatti, sorszerű névadás titka. És ebből mi jutott részül nekünk – muravidéki magyaroknak. Névélettani szempontból településneveink utalhatnak arra a személyre, népre, foglalkozásra, birtoklásra, akiről vagy amiről a település a nevét kapta (pl. Göntérháza muravidéki magyar települést a Göntér földbirtokos vezetéknévéről). Neveket minden korban, minden területen alkotnak, a megnevezések, elnevezések, névadások a nyelv meglévő szókincse, adottságai mellett tapasztalatainkat és a gondolata-

inkat is tükrözik. Nevet általában új dolgoknak és fogalmaknak kell adni, de előfordul, hogy a meglévő dolgok vagy absztrakciók azért kapnak új neveket, mert valamilyen változás kapcsán a névadók új korszakot, időszakot, paradigmát, határ elérését, szemléletet akarnak ezzel jelezni. Az ismeretek és a tárgyak szaporodása önmagában is késztet a sokszor felesleges névadásra.

A nevek és elnevezések jelentése körüli vita, ha a definícióból, a tapasztalatból vagy a bizonyítási eljárásból nem eldönthető, azért folyik, mert a szavakhoz, így a nevekhez is, érzelmek és asszociációk kapcsolódnak. A muravidéki magyarság helységnevei is az autochton, tehát magából a magyar nyelv fejlődéséből következő nyelvi hagyományokhoz tartoznak, vagyis ősi, őshonos eredetűek. Ady Endre szavaival élve: az ősi humusz titkait rejtik magukban.

1.2. Lendván, ahol élek, 2011-ben számos kérdés vetődik fel bennem: „*Honnan jövök és hova tartok, miért vagyok itt?*” Ennek a kérdésnek a megfelelése miatt döntöttem úgy, hogy tanulmányt írok helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázata címmel. Felfedező útra indultam, mint Sütő András tette az *Engedjétek hozzám jönni a szavakat* című esszéköteté megírása közben, amikor az anyanyelve ösvényein indult el a magyar nyelv felfedezésének az útjára. Ő unokájának tárta fel a magyar nyelv szépségeit, én azonosulni szeretnék azzal a tudattal, hogy a muravidéki magyar helységnevek mennyire őrzik és erősítik identitásunkat, és mennyire segíthetnek a nyelvi túlélésünkben az Európai Unió határnélküli térségében. Mit jelentenek elsősorban nekünk, muravidéki magyaroknak, és mit a velünk együtt élő szlovéneknek? Ugyanazt jelentik-e nekik is, mint nekünk, nekem?

A helyneveink – jungi kategóriával élve – a kollektív tudatalatti énünk részét alkotják, összekötik az élőket a holtakkal, az ismerősöket az ismeretlenekkel, akik ebben a térségben élnek? Összekötnek-e még, vagy elválasztanak 2011-ben? Nem tudom. Kíváncsi vagyok, mint egy ismeretlen utazó ismeretlen tájakon járva: a magyar földrajzi nevek képzőerővel és valós térképén, mégis reális helyen, a Muravidéken, Szlovénia északkeleti tájain, ahol a magyar nemzetiség él, a szlovén–magyar határsávban. Hogy mi lenne a helyneveink érdekessége itt a szlovén–magyar határsávban, 111 éve a trianoni elcsatolás után? Számomra is érdekes, de egyben titokzatos kérdés. Kiindulópontként talán arra kellene rálátni, hogy mit jelentettek valamikor az itt élőknek és mit jelentenek ma. Milyen a helyneveink közös múltja és jelene? Mi az, amit jelentés-tartalmukból megőriztünk, amit nem söpört el a történelem kegyetlen politikai, gazdasági vagy egyéb léthelyzete?

2. A Muravidék és a Muraköz ismertebb történeti magyar városnevei

Száz esztendővel ezelőtt még a történelmi vármegye része volt a mai Lendva környéke.

Az akkori időkben Nagykanizsa, Zalaegerszeg és Keszthely mellett Alsólendva és Muraszombat, illetve a ma Horvátországhoz tartozó Csáktornya számított a vármegye kulturális központjainak. Ezek a városok az Osztrák–Magyar Monarchiában meghatározták a megye népi és polgári kultúráját. Sokan nem tudják: a horvátországi Muraköz nem azonos a szlovéniai Muravidékkel, ez utóbbi csak az első világháborút követő elszakítás után jelent meg önálló fogalomként. A történelmi Magyarországnak azt a részét jelenti, amely az egykori délszláv állam szlovén régiójához került, és a Vas és Zala megyétől elszakított részekből áll.

2.1. Lendva / Lendava: a muravidéki kétnyelvű város neve, amely magyar múltra tekinthet vissza, a magyar névadás fejlődéstörténetének állomásait láthatjuk.

Gimnazista voltam, hazafelé tartottam egy csendes, szeptemberi napon. A Kétnyelvű Gimnázium nem volt messze a lendvai vártól, amely a hegyoldalon áll. Lassan haladtam a Bánffyak vára felé, a szeptember végi őszi szellő játéka lágyan végigsimogatta az arcomat, magából árasztva az őszi bőséges illatát. Közeledik a szüret, gondoltam, mint anynyiszor évszázadokon keresztül, most is készülődnek a borospincékben a szüretre. Vajon így is marad minden ebben a határszéli városban? S én már nem vagyok gimnazista, már nem tudok álmodozni, és talán már nem tudom teljes pompájában életre kelteni a szívemből a város múltjában rejlő tisztaságot. Bevallom, láttam a tündéreket és az angyalokat is. Most is messzi távolból rájuk gondolok, hiszen köztünk vannak, lehet, hogy éppen mellettünk, csak észre kell venni. Őrzik a várost a kezdetektől, amikor még Halicanum volt a római kori neve. Aki rájuk bukkan, attól nem lehet elvenni semmit, amit elloptak mások, a lélek visszaveszi és élteni, míg világ a világ. Ez a város 1919-ig magyar város volt, a történeti Magyarország része. Ma a lakosságának egyharmada magyar, lassan elveszíti magyar jellegét. Régen a város egy várból állt, a Bánffyak várából. Kilencszáz év távlatából most is a város szimbóluma, megnyugvást sugároz, és boldogan nyugtázhatom, hogy van, aki felügyeli a dombtetőről a lendvai népet. De mit rejt a neve?

Lendva (korábban *Alsólendva*, *Alsólendva*, szlovénul *Lendava*, korábban *Dolnja Lendava*, horvátul *Lendva*, korábban *Lendva Dolnja*, németül *Lindau*, korábban *Unter-Limbach*, vendül *Dolenja Lendava*) város és község (járás) Szlovéniában, a Pomurska / Muravidék régióban. A szlo-

véniai magyarok központi települése. A település a nevét a Lendva-patakról (Ledava) kapta, amelynek elnevezése a szláv *lendava* (= *ugar, parlag*) főnévből származik. A trianoni békeszerződésig Zala vármegye Alsólendvai járásának székhelye és a Hetés tájegység központja volt.

Kiss Lajos *Földrajzi nevek etimológiai szótára* című kötete szerint „1236 említették *Lynduam*, latin eredetű szó, a település a *Lendva patak mellett fekszik.*” (Kiss 1978: 50) Majd 1373-ban jegyzik le a nevét mint *Lyndwa*. *Alsólendva képes levelezőlapokon 1898-tól 1945-ig* című monografikus műben említik a Bánffy dinasztia történetének egyik szakaszában, akik Lendva főurai, várurai voltak, hogy Károly Róbert évi adománylevelének átiratában 1335-ben ez áll: „...*mgr. Nicolaus filius Stephani filij Haholth de Lyndua*... (a lendvavidéki Hahold Miklós főúr-nak, aki Hahold István fia volt Lendvavidékről említik a nevét), vagyis a Bánffyak elődeinél is megemlíti Lendva nevét. 1389-ben említik a vasvári káptalan oklevélben azt, hogy az alsólendvai Bánffy János, Miklós és László között felosztják a Lendva és Lenti várához tartozó falvakat. A Bánffy család felemelkedése elkezdődött az Anjouk kora alatt, folytatódott a XV. században is. A XIV. század végén szerezték meg Lendva és Lenti környékét, amely a család kihalásáig a birtokukban maradt. A Bánffyak vezetékeve összetett volt, a vezetéknév előtt használták az Alsólendvai előtagot. Majd 1469-ben II. Miklóst így titulálják: „*Magnifici filius Stephani filij condam Stephani filij Stephani de Alsolyndwa, bany, comit, posonien*...”

A Bánffy név először az 1474. jún.19-én kelt egyezséglevélen tűnik fel: „*magnificus dominus Nicolaus Banfi de Lindva*...” Elsősorban a Hahold és a Bánffy Lendván élő főurak azonosították magukat Lendvával, ahol éltek, és a nevük használatában is feltüntették ezt azzal, hogy ezzel is hangsúlyozzák a területi, származási identitásukat. Amikor a Lendva-vidéket visszacsatolták 1941-ben Magyarországhoz, újra használatos volt az Alsólendva név. Az *Ezer év Zala megye története* című tanulmánykötetben *A Muraköz és a Lendvavidék visszacsatolása 1941-ben* című tanulmányban Teleki Béla főispán, Zala vármegye vezetője a következőképpen számolt be lendvai látogatásáról a vármegye közgyűlésén 1941. április 14-én: „*Életem egyik legfelelősebb és legemlékezetesebb napja maradt az a húsvéthétfő, amikor Alsólendván magyar testvéreink szemébe nézhettem, és láttam örömkönnyeiktől csillogó szemükben a vármegyéhez, a magyar Hazához való mélyszéles ragaszkodásuk kifejezését!*” Átmenetileg négy évre visszaállt a régi névhasználat: Alsólendva újra Alsólendva lett. Alsólendvát 1945 után *Lendvának* hívják, szlovénul *Lendava*. Létezett Alsólendva mellett egy Felsőlendva előtagú település is az Őrségben, ma szlovén település

Grad elnevezéssel (a magyar nevét nem használják, mert szlovén területen van, nem a kétnyelvű közegben).

2.2. Muraszombat – a Muravidék szubrégió központja, Szlovénia északi térségének központi városa, neve magyar eredetű, ma már nem kétnyelvű (magyar–szlovén) város, a magyar jellege eltűnt, de a kulturális örökség az idősebb lakosság emlékezetében még él.

Mint ismert muravidéki magyar költő ülök Dobray János múlt századi muraszombati szállodájának a dísztermében. Feri Lainšček muravidéki szlovén író ismert regényét, a *Razat*-ot mutatják be, amelyben az író fel eleveníti Muraszombat múltját, az említett épület hangulatát és történetét. A következőket írja:

1896-ban Dobray János Moszta Dezsőtől vásárolta meg azt a területet a muraszombati Fő utcában, ahova tizenhárom év elteltével felépítette az első muraszombati szállodát és kaszinót. Az említett létesítmény a muraszombati polgárság, a zsidó kereskedőréteg és az értelmiségiek központi találkozóhelye lett. A szállodát belsőleg Takács építész tervei alapján rendezték be. A berendezés a második világháború idejéig fennmaradt. A Dobray szálloda fontos színhelye volt annak a történelmi eseménynek is, amikor Tkálec Vilmos 1919. május 19-én 11.30-kor a szálloda erkélyéről elmondta azt a határozatot, amely alapján a Szlovén-vidék (Slovenska krajina) lakossága kikiáltja a Muravidéki Köztársaságot (Murska republika), amely felöleli Zala és Vas megyék azon területét, ahol szlovén lakosság él. És most, 2011 februárjában ugyanerről az erkélyről tekintek a muraszombati főutcára, itt semmilyen utca nem jelzi már a magyarok jelenlétét. A magyaroknak Muraszombatban csak emlékezetük van. A helynevek magyar eredete a történetírás dokumentumaiként szolgál, a valóságban nincsenek, már nem töltik be a szerepüket. Az erkély őrzi, mint egy muzeális tárgy, egy letűnt kor forgatókönyvét, de már nem ad lehetőséget a magyar utcanévek megcsodálására. Valami elmúlt...

Muraszombat (szlovénul *Murska Sobota*, németül *Olsnitz*, vendül *Mürska Sobota* vagy *Mörska Sobota*) város és községközpont Szlovéniában, a Muravidék régióban, a rédicsi határátkelőtől mintegy 30 km-re nyugat-északnyugatra, a Lendva-patak jobb partján. Nevét a szombati napokon tartott hetivásáraitól kapta, előtagja arra utal, hogy a Lendva-patak, amely mellett épült, a Mura vízrendszeréhez tartozik. A településről és Szent Miklós-plébániatemplomáról már 1071-ből van közvetett adat, teljes bizonyossággal azonban csak a 13. század közepén létezett. Írott forrásban 1348-ban „*Muraszombata*” néven említik először. A település egykor nem a mai helyén, hanem a Battyánfalva és a mai mura-

szombati temető között elterülő dombon állott. Kastélyát, a mai Szapáry-kastély elődjét már a 14. században említik. 1365-ben Széchy Péter fia, Miklós dalmát-horvát bán és testvére, Domonkos erdélyi püspök kapták királyi adományul, illetve cserébe a Borsod vármegyei Éleskőért, Miskolcért és tartozékaikért Felsőlendvát és tartozékait, köztük Muraszombat városát, mint a magban szakadt Amadéfi János birtokát. A település a későbbi századokon át is birtokában maradt ennek a családnak, mely birtokközpontjáról a felsőlendvai / felső-lindvai Bánfi, felső-lindvai Herczeg nevek is viselte. A 19. század elején mezővárosként a tótsági járás része, a trianoni békeszerződésig Vas vármegye Muraszombati járásának székhelye volt. A járáshoz 114 kisközség tartozott 91 606 katasztrális hold területtel, lakosainak teljes száma 44 986 volt. Muraszombat volt a járási szolgabírói hivatal, a járásbíróság, az adóhivatal, a közjegyzőség székhelye. Volt itt csendőrőrs, pénzügyőrség, járási ipartestület, egyesületei közül említésre méltó a jótékony keresztény nőegylet, az izraelita ifjúsági és nőegylet, az iparos és kereskedő ifjak önképző egylete, a tűzoltóegylet, a gazdasági fiókegylet, a dalegylet, a kaszinó és a katolikus kör. A városnak két takarékpénztára, gőzmalma, postahivatala és távíróhivatala is volt. 1919-ben itt kiáltotta ki Tkálec Vilmos a Vendvidéki Köztársaságot, a várost székhelynek is megteett néhány napra. A szlovén autonómiamozgalmak a függetlenné kikiáltandó Szlovén-vidék székhelyének szintén ezt a várost kívánták megtenni. Még ebben az évben a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták, amely 1929-től a Jugoszlávia nevet vette fel. 1941-ben átmeneti időre ismét Magyarországhoz tartozott, 1945 után visszakerült jugoszláv fennhatóság alá. 1991 óta a független Szlovénia része, a város nevét csak szlovénül használják. Magyar elnevezésű utcái már nincsenek, és senki sem emlékezik rájuk, kivéve néhány idősebb magyar polgárt, aki még a 20. század 20-as éveiben született, de már ők is kevesen vannak.

2.3. Csáktornya – Harminc évvel ezelőtt történhetett... Gimnazista vagyok újra, bolyongok a csáktornyai várkastélyban, keresem a Zrínyiek emléktárgyai között mindazt, amit olvasmányaimban megéltem, egy leltűnt kor misztikumát. Zaklatott vagyok, hiszen nem találok a Zrínyiek szellemét, még nem tudom, hogy Zrínyi-kutatóvá válok, publikálni fogok róluk, de kutatok, s ez a cselekvés életem végéig fog tartani... Hogy miért? Még nem tudhatom... Küldetésemmé válik... és a város... *Čakovec*, nincsenek magyar utcanévei, semmi sem utal arra, hogy voltak... Eltelt 80 év a Monarchia szétesése óta... Miért ilyen kegyetlen a sors?... Hova tűntek a magyarok?... Csáktornya lakossága tudja-e, hogy Zrínyi Miklós magyarul írta a műveit, hogy kettős identitású arisztokrata volt?

Mit tudnak róla? És nekem mindez miért fontos? Erősíti az identitásomat... 2011-ben belelapozok Zrínyi Károly *Csáktornya monográfiája* című művébe, amelyet 1905-ben adtak ki. Csáktornya teljesen magyar város volt, aztán száz év elteltével ennek a tudata már csak emlékezet és történeti dokumentum. Nagyot sóhajtok, elveszítettük...

Csáktornya (horvátul *Čakovec*, németül *Tschakturn*) város Horvátországban, Muraköz megye székhelye. Várát a Hahót nembeli Csák, a Csányi család őse építtette a 13. század közepén.

A város nevének előtagja a *Csák*, utótagja a *torony*, *erősség*, *erődítmény* birtokos személyraggal ellátott alakja. Az erősség arról a Csákról, a Hahót-nembeli Csákról kapta a nevét, aki előbb zalai ispán, majd királyi tárnokmester (1256–1260), erdélyi vajda és szlavóniai bán (1261) volt (megemlítve: 1333: Anjou Okm.: 31.). A vár első formájában egy árokkal övezett lakótorony, síkvidéki mocsárvár lehetett. 1270-től oszt-rák kézen volt, 1328-ban Károly Róbert visszaszerezte. I. Lajos király 1350-ben Muraközzel együtt Lackfi István erdélyi vajdának adományozta, aki 1351-től a horvát–szlavón–dalmát báni címet viselte. A Zrínyiek uralma alatt a város és a vár is nagyot fejlődött. A várat sokszögalakúra építették át és olaszbástyákkal erősítették meg. A reneszánsz várpalotában a Zrínyiek királyi pompa szerint éltek. Itt írta Zrínyi Miklós költő a *Szigeti veszedelmet*, és itt is hunyt el 1664. november 18-án egy vadkanvadászat közben kapott halálos sebe miatt. Itt szervezte Zrínyi Péter a vasvári békével elégedetlen főurak mozgalmát, és innen ment 1671-ben Bécsbe, hogy tisztázza magát. Távollétében Spankau császári tábornok a várost feldúlta, családját fogságba ejtette. A Zrínyiek kihalása után 1719-ben az Althan grófok birtokába került a vár, akik az egész épületegyüttest Martinelli itáliai építész tervei szerint kényelmes barokk kastéllyá alakították át. 1791-től Csáktornya urai a Festetichek lettek, akik lakókastélyként használták. 1910-ben 5213 lakosából 2433 magyar, 2404 horvát és 251 német volt. A trianoni békeszerződésig Zala vármegye Csáktornyai járásához tartozott, utána a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolták. Jugoszlávia 1941-ben bekövetkezett széthullása után ismét Magyarországhoz került a város, majd a második világháború után az újra létrejött Jugoszlávia része lett. A városnak 1999-ben 27 000 lakosa volt.

Az egykor a történelmi Zala vármegyéhez tartozó vidéket a trianoni békeszerződés következményeként ma három országhoz tartozó darabokra osztották szét: a Muravidék Szlovéniához, a Muraköz Horvátországhoz tartozik, de egy kisebb terület Ausztriához is került. Erről a korszakról sem az egykori Jugoszláviában, sem a szocialista időkben Magyarországon nem lehetett beszélni, bár más-más okból. Trianon Ma-

gyarországon a rendszerváltásig „vörös posztónak” számított, Jugoszláviában pedig, amely 1918-tól 1929-ig a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságként létezett, azért nem lehetett ezzel a korszakkal foglalkozni, mert maga az államalakulat a Monarchia tagadásaként jött létre.

A Zala Megyei Levéltár igazgatóhelyettese elmondta: csáktornyai előadásában egy Magyarországon kuriózumnak számító, igen gazdag történeti forrást mutat be, mégpedig Zala vármegye egykori főispánjának saját dokumentumait. Teleki Béla, aki 1936 és 1944 között töltötte be a főispáni tiszte, az első világháborúban tiszthelyettes volt. Hároméves frontszolgálatának idejéből megőrizte a naponta kapott, összességében tehát több száz levelét, naplót vezetett, fotóalbumokat készített, de megmaradtak az általa használt katonai térképek is.

A kutatók feldolgozták és bemutatták egyebek mellett a plébániai krónikák feljegyzéseit, a Mura-menti lakosság lakáskultúráját, az első világháborús sajtóhíreket és rémhíreket. Beszámoltak arról is, hogy miként tiltakozott Zala vármegye a Mura-menti területek elcsatolása ellen, és milyen forradalmi mozgalom indult abban az időben a Muravidéken.

3. A muravidéki düllőnevek eredete, múltja

Ismert tény, hogy a Kárpát-medencébe érkezett magyarok a honfoglalás után az elfoglalt területek természetes határait alapozva teremtették meg a gyepek és a gyepelek védőrendszerét. A természetes védővonalat (gyepelek) átláthatatlan erdőségek, mocsaras területek alkották; a sebezhetőbb pontok védelmét (gyepű, gyepek) pedig a végekre telepített székelyek biztosították. A szervezeten letelepített székelyek előbb a nyugati határszakaszon fokozatosan előretolva – Göcsej területe és Órvidék (a Rába felső folyása és a Muravidék) – látták el a határvédő funkciót (Ambrus Tünde 2010: 2). A gyepelekhez tartoztak a muravidéki magyar falvak is, hiszen a szláv határszélen terültek el, főleg az Órség (Goričko) területén. Ennek megfelelően nevezték el már a honfoglalás idején a magyar düllőneveket is. A muravidéki magyar düllőnevek tehát honfoglaláskori eredetűek.

3.1. Göntérháza: Hetés egyik nevezetes határmenti falujának a düllőnevei

Göntérháza a Hetés néprajzi tájegységhez tartozik. Nyelvtörténetileg *Gentérházának*, *Guntherházának* is nevezték. A falut a lendvai Bánffyak birtokolták. A XIV. században a Rudasok voltak a nemesei. Hetés vidékén sehol nincsen szőlő ültetve, Göntérházán sem.

A lakosság úgyszólván minden talpalatnyi földet vetés alá vesz. Rétek – mondhatni – csak ott vannak, ahol a földet eke alá már nem lehet venni. A földet jól művelik. A lakosság nagyon szorgalmas. Valaha, kétszáz évvel ezelőtt jobbágyok voltak. A hetésieket a környékeliek elsősorban ruházatuokról, beszédjükről ismerték meg. „*Ruházatuokról a maguk szötte sávolvos ruhadarabjaikról: kendő, kötény, gatyá; beszédjükrben az ódonabb nyelvjárás, az elütő szók különöbztetik meg őket*” – írta róluk Gönczi Ferenc (1861–1948) néprajzkutató az 1914-ben kiadott *Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése* című könyvében (83–84. old.). És mi van ma? Miről híresek a göntérháziak, mit öriztek meg a múltból? A düllőneveiket?

Dédapám, Csuka József 92 évesen emlékezik vissza azoknak a szántóföldeknek, réteknek és erdőszéli tisztásoknak, tehát a düllőknek az elnevezésére, amelyek már gyermekkorában is léteztek. 1866-ban történt az úgynevezett úrbéri földosztás, tagosítás, amikor Göntérháza határában a zselléreknek és a jobbágyoknak felosztották a termőföldet, de csak azoknak, akiknek házuk is volt a településen, tehát Göntérházán laktak. 1866 előtt a göntérházi termőföld az Eszterházyak birtokában volt, akik több évszázadokig voltak földbirtokosai a térségnek. Ezt az állapotot tükrözik ma is a düllőneveik:

- a szántóföldek megnevezése: *Fekete erdei, Határi, Bozzási, Dobolla, Kilenchódi, Nagyárok, Füzes, Lapác, Pirosképi düllők.*
- a rétek, kaszálók megnevezése: *Kisréti, Nagyréti, Parag, Fogás.*
- erdőség melletti tisztás: *Nyirkis.*

Bolyongok gyermekkori emlékeim között, amikor szüleimmel együtt részt kellett vennem a mezőgazdasági munkákban. Kisgyerekként a borkor tövében ülök a Sárosréti út végén. Szüleim szénat takarnak. Nagyon forrón süt a nap, unatkozom a rét végén. Egyedül vagyok, nincsenek játszótársaim. Aztán már átkapcsol az emlékezet: a Lapácon vagyunk, porháljuk a kukoricát, június vége van, gimnazista lehetek, de részt veszek az idénymunkákban. Nagyon hosszú a kukoricasor, de nem hagyhatom el a szüleimet, besegítek nekik, habár regényeket szeretnék olvasni, mint a többi gimnazista társam, vagy elutazni az Adriára. Parasztok vagyunk, mondja édesapám, ezt nem tehetjük meg, mert elgazosodik a kukorica. Ezek az emlékeim élöek, helyet kaptak bennük a göntérházi düllőnevek is, végigkísérnek az életemen, elvittem őket egészen a Gibraltáriszorosig, Egyiptomba is, a Nílus völgyébe és Brüsszelbe, az Európa Tanács palotájába. S egy másodpercig, bárhol is vagyok, visszatérhetek a göntérházi düllőnevek színtereire: én innét jöttem, mellékutak, düllőutak vezettek a világba.

4. Rendszerváltás Szlovéniában – a földrajzi nevek megváltoztatása

Dr. Varga József nyugalmazott nyelvészprofesszor a *Mondjuk, írjuk hetésiesen?* című tanulmánykötetében a következőket írta le néhány évvel ezelőtt, amikor újra el kellett nevezni a muravidéki magyar falvak utcáit a rendszerváltást követő időszakban: „Ezek a községi utcákat és közterületeket megjelölő nevek adott helységben, annak múltjához, történelméhez és életviteléhez hitelesen kapcsolódva helyesek is lehetnek, de csak akkor, ha ezek a föltételek megvannak, vagyis valamilyen formában ezekhez kötődnek. Egyébként értelmetlenek. Nem szívesen jelentem ki, de elfogadhatatlanok is! Hogy hű maradjak a címhez, azt kell mondanom, hogy a Murán inneni magyar falvak utcáinak, tereinek, közeinek stb. olyan jellegzetes neveket kell, illetőleg kellene adnunk, amelyek tükrözik a települések egyedi sajátosságait, történelmüket idézik, életvitelükre jellemzőek és hagyományainkat őrzik, valamint igazodnak a magyar nyelv törvényeihez és rendszeréhez. Például, ha egy faluban (Göntérháza, a Hetés tájegység része) a Puszta-rét (düllőnév) felé vezető utat mindig Puszta-réti útnak mondta a falu lakosságának apraja-nagyja, akkor mivel lehet indokolni ennek megváltoztatását, elhagyását egy másik jelentéktelen, a helységhez semmilyen vonatkozásban nem fűződő, kitalált vagy erőszakolt névvel! Vagy ha valamelyik faluban már a múlt századból működik malom, körülötte volt egy-két lakóház, s a környéket Malom köznek nevezték, miért nem maradhatna meg ez ma is?! Alaposan gondoljuk meg, hogy milyen nevet adunk utcáinknak! Személynévhez csak akkor ragaszkodjunk, ha az illető valóban jelent valamit elsősorban a falu életében, a magyarság tudatvilágának a gazdagításában és megőrzésében, valamint az egyetemes emberi tudomány és művelődés terén. Az utcanévadóké kérjék ki az egyes területeken jártas szakemberek véleményét is! Könnyen lehetséges, hogy a jelenben adott utcanévek őrzik meg igazán a múltunkat a jövő számára, amikor már csak ezek maradnak emlékeztetőül, és tanúskodnak arról, hogy a Muravidéken is éltek magyarok, de anyanyelvük lassan elsorvadt, eltűnt!” Tehát nagy óvatosságra intett a földrajzi nevek újrafogalmazása, ártértékelődése, elhagyása, vagy új nevek megadása érdekében. És igaza volt: a több évszázada átöröklött utca- és düllőnevek több évszázados hagyományt hordoznak, felesleges lett volna mindegyiket eltörölni egy adott politikai helyzet, ízlésvilág, esetleges rendszerváltás miatt. De a Muravidéken is, főleg Lendva Községben külön Nyelvművelő bizottságot hozott létre Lendva Község tanácsa az utcanévek megváltoztatása céljából, amelynek akkor én is tagja lehettem. Ártértékeljük az

adott helyzetet és új neveket is adtunk a települések és Lendva város utcáinak. Most érzem igazán, hogy ennek mekkora súlya volt, és nem volt könnyű egységes álláspontot kialakítani akkor sem, mert két-nyelvű községről volt szó, ahol a szlovén fél is jelen volt. A sors az én kezembe is adta azt a lehetőséget, hogy utcákat nevezhettem el egy kuratóriumi bizottság keretein belül.

5. Összegzés

Igyekeznünk kell a muravidéki magyar nyelvet „a saját tisztaságában továbbadni”, örökre megőrizni a magyar értékrend megtartásának az értelmében. Ebbe a gondolatmenetbe tartoznak a muravidéki magyar eredetű helységnevek is, amelyek a *genus loci* lelkiségét, helyi szellemét őrzik még az elfeledett nyugati végeken: Lendván, Muraszombatban, Csáktornyan, Göntérházán és még közel 30 vegyesen lakott, kétnyelvű (szlovén–magyar) településen. Az átmenet időszakában, amikor már nincsenek magyarok, de teljesen nem váltak szlovénná sem – képletesen értelmezve a Purgatórium tüzében égve –, vagy megtisztulnak, vagy elvesznek. A megmaradásuk mindenképpen a muravidéki magyar közösség magyarságtudatán és a hűségük megnyilatkozásán múlik: hűségessnek kell lennünk ahhoz, ami őseink öröksége volt, elsősorban a magyar nyelvünkhöz. Ahogy Babits Mihály írta: *„Az »áruló« írástudó tehát nem avval lesz árulóvá, ha lába nem megy egyenesen a Csillag felé, melyre ujjja mutat. Az árulást akkor követi el, ha nem is mutat többé a csillagra. Léptei magányügyek; de szavaiért és útjelzéséért felelős a világnak, melynek kalauzává szegődött.”*

És mi mutat a csillagokra? Hova mutathat egy ujj (akár az én ujjam) egy csillagtalan vagy sokfényű égen, mit tesz az útjelző egy túlírányított világban? A magyar elit sem a régi, megváltozott, igazodott a posztmodern világképhez. Az elitnek ugyanis erkölcsöt kell mérnie és eszményeket avatni. Vagy éppen ezeket a feladatokat feleli. Mit is jelenthet a nyelvi eszmény? Tudományos fogalom? Morális kategória? Összefogó felelősség, melyre ható erő ott, ahol a kor engedi. Vagy csupán társadalomtudományi kategória, amely elfáradt saját szerepében, és feladja a megmaradás elvét, lassan túlélő, pusztán jelenséggé válhat. Nem tud már mintát adni az élésre és a túlélésre, nem tud kultúrát teremteni, példákat adni. Minden válaszüton van. Ha a muravidéki magyar elit nem tud felelős lenni az egész társadalomért, akkor valószínűleg csak a hatalmát védő kör lesz, ha a tetteinek következményeivel nem a teljes közösségre nézve számol, koránok irányítójából könnyen irányítottá válhat.

Irodalom

- A SZLOVÉNIAI Muravidék mutatkozott be Keszthelyen, Kultura.hu, Kulturális portál, 2011. április 6.
- A TRIANONI időszak mindennapjait dolgozták fel... MTA. 2011. január 9.
- ÁGOSTON Mihály: A földrajzi nevek írásmódja. Általános tudnivaló a földrajzi nevekről. Újvidék, Fórum Kiadó, 1984. 7–10.
- AMBRUS Tünde: A székely falutestek mint térspecifikus ösztársadalmi töke. Kutatási beszámoló. Kézirat., 2010.
- Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. In: CSÁNKY Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest 1890.
- EZER év, Zala megye históriája. Zalaegerszeg, A Muraköz és a Lendvidék visszacsatolása 1941-ben, Zalaegerszeg, Pannon Lapok Társasága, 2009. 70–73.
- GÖNCZI Ferenc: *Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése*. Kaposvár, Szabó Ny. 1914. 83–84.
- KISS Lajos: Alsólendva címszó. Uő: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1978.
- MURSKA Sobota nekoč in danes. Murska Sobota, Franc Franc, 2007. (besedilo Janez Mataj, Saša Štraus).
- PÁLINKÁS József beszéde a magyarországi elitek, kisebbségi magyar elitek című konferencián. <http://mta.hu/cikkek/palinkas-jozsef-beszede-a-magyarorszag-i-elitek-kisebbségi-magyar...>
- TAKÁCS Tibor: Előszó. Uő. *Sorsunk a nevünkben. 1400 férfi utónév elemzése*. Budapest. Nők Lapja Műhely, 2005. 7–9.
- Galič Štefan, Szúnyogh Sándor, Tomka Miklós: A Bánffyak. *Üdvözet Alsólendváról. Alsólendva képes levelezőlapokon 1898-tól 1945-ig*. Lendva, Lendva Község, 1997. 28–30.
- MOLNÁR András (szerk.): Alsólendvai Bánffy János, Miklós és László között felosztják a Lendva és Lenti várához tartozó falvakat, részlet a vasvári káptalan oklevélből. *Zala megye történelmi olvasókönyve – helytörténeti szöveggyűjtemény*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 1996. 37–38.

II. IDENTITÁS

LÉT és NYELV

– azonosságtudat-identitás, az anyanyelv szerepe a muravidéki magyarság léthelyzetében a 21. század elején

„Széchenyi István lehajolt a Duna partján, hogy megkösse a futóhomokot, az ezer éve mindig elfutó aranyfövényes magyar homokot, letette a Tudós Társaság alapkövét. Legyen hová behordani az elhagyott tarlókról a veszendő szókincs kalászeit, a honi nyelv és nemzeti tudás szétszórt terméseit... Széchenyi műve a magyar faj lelkének lehetőségeihez kapcsolódott, és ezért időtlen. Széchenyi programját élhetjük ma és mindig, dicsőségben, nagyságban, elnyomatásban, szerencsétlenségben is.” Tormay Cécile

1. Bevezető

A mai *álliberális* világban nincsen szétválasztva a *jó* és a *rossz* fogalma, egyre kevésbé van büntudata az emberiségnek. Pedig az embernek kell hogy legyen mércéje. Az anyanyelv fogalmával is így vagyok, kell hogy legyen *mércém*. A magyar nyelv kifejez, mint általában bármelyik más nyelv, de számomra az a fontosabb, ami *a lelkemben* van, mert a lelkem kifejezése a fontosabb, hiszen költő és tudományos kutató vagyok.

Anyanyelvem az emberi tudatom része, spirituális felfogás. A költő feladata, hogy fényt vigyen a sötétségbe, a művésznek a saját tehetségén keresztül kell közvetítenie az igazságot. Az *írás szenvedéstörténet*, csak nem szabad benneragadni, lesüllyedni, mert akkor a művész veszik el, tovább kell lépnie, tovább kell élni. Mi az én felelősségem az anyanyelvem tekintetében? Az életügy szolgálata, amit kaptam ettől a magyar közösségtől, abból vissza is kell adni valamit – a tehetségemet és a munkámat. *Nem véletlenül születtem magyarnak a Kárpát-medence muravidéki csücskébe!* Megvan a feladatom, habár számtalanszor elfedik a külsőségek, a posztmodern világ felületes tudata, hogy össze kell mosni a jót és a rosszat, hogy nincsen egyfajta előrehozott tisztítótűz, vagyis lelkiismeret, hogy *csinálni* kell a pénzt (made the money), mint Amerikában a neoliberális kapitalizmusban, és már nem is a kenyerünket keresni. A globalizált világban az internet által percekben belül eljuthatunk bárhova, de ha nem a *szellemiséget* keressük, hanem mást, a gazdasági hasznot, az információt, amely gazdagabbá tehet bennünket vagy a karrierünket viszi előre, akkor szükséges megállnunk és újra átgondolni az életünket. Megszűntek a mezsgyék, a határok. Ez volt az emberiség vágya Európában, de azt már nehezebben fogadjuk el, hogy minden nemzetnek és

nemzetiségnek *magát kell adnia* az Európai Unióban. Vörösmarty mondata: „Lesz még ünnep a világon!” De ez az ünnep még nem érkezett meg, mert még tenni kell valamit, működnünk kell. A muravidéki magyarság köreiből számos értelmiségi még nem jutott vezető szerephez, nem tud annyit adni a közösségnek, amennyit szeretne.

Ha a magyar értelmiségi nem jut olyan helyzetbe, hogy beteljesítse munkája által a küldetését, hogyan higgyen neki a magyar közössége? Hogyan cselekedjen a közössége, hogyan tegye magáévá az identitását erősítő szellemi dolgokat? És hol vagyok ebben én mint könyvtáros és édesanya? Mi az én felelősségem a lét és az anyanyelv végiggondolt összefüggérendszerében? Hol vagyok én? És egyáltalán érdekel-e valakit is, hova tartok, mit akarok, melyek az én tapasztalataim ezen az úton? Főleg három szempontból szeretnék erre választ adni: a személyiségem autonómiája védelmének, a szétszórt magyarság szellemi összetartozástudatának a helyreállítása és a történelmi tudat korrekciója tekintetében.

2. Az anyanyelv a személyiség autonómiája védelmének tekintetében

„Az angol vagy a német nyelv »többközpontúsága« más, mint a magyaré. Nálunk volt egy Trianon, és a határon túli magyarok nem jószántukból, nem több évszázados, szerves történelmi fejlődés eredményeként lettek sokszor »hontalanok«. S bár a magyar nyelvnek a határon túl valóban szétfeljődést mutató kulturális-nyelvi központjai jönnek létre, ezek nyelvi kutatása pedig valóban fontos tudományos feladat, ezt a »tudományos igazságot« mégis pozitív tényként tálalni, s az össznemzeti, közös magyar nyelv helyett határon túli magyar nyelvekről beszélni – véleményem szerint – káros. Ezzel a tudományos igazsággal sajnos ártani lehet. Az én szlovákiai rokonaim nem egy szlovákiai magyar nyelvet, hanem a magyar nyelvet szeretnék beszélni...” Balázs Géza: „A nyelv-művelés eljut az emberekhez”, Nyelv és tudomány

Mint költő az anyanyelv által fölismerem és kimondom az igazságokat, emlékezem, látok, megnevezek – eme szemléleti alapelvek szerint épül költészetem morális és poétikai rendje. Nekem eddig három verseskötetem jelent meg magyar nyelven és még kettő szlovén fordításban. Minden versemet szlovén nyelven is közvetítettem, felvállaltam. Érték is érte támadások. Általában a vitákban magamra maradtam.

A köztudatban az utóbbi évtizedekben az irodalom közönségformáló szerepe *leértékelődött*. Pedig a művekben megnyilatkozó közösségi, nemzeti felelősség nem ütközik a művészet autonómiájával, hanem egyenesen abból következik. A művészet autonómiája azt is jelenti, hogy

ha az alkotót nemzeti közösségének sorsa izgatja, akkor arról kell vallania, azzal kell szembesülnie. Ez a szembesülés sokszor fájdalmas volt számomra. A nemzetföltő, nemzetiséget feltő sorskérdésekkel szembesülő magatartás fontos vonása irodalmunknak. A másik tényezője a személyiség autonómiájának, a *családom anyanyelvének* a megőrzése. Hogy legyen kivel együtt élnem. Családot vállaltam, két fiam van, Ádám és Dávid. Isten nagy megpróbáltatása családot, gyerekeket vállalni. Itt kezdődik az a mély kapcsolat, amely köztem és a fiaim között van, és innét terjed ki az azonos anyanyelven beszélők közötti mély kapcsolatra is. Az anyanyelv nemcsak kommunikációs eszköz, hanem sajátos szemlélet, gondolkodásmód, sajátos logika is. Az anyanyelv az etnikum egyéniségének lényegi meghatározója, megőrzi tapasztalatait, biztosítja folytonosságát. Hogy mennyire tudok példakép lenni fiaimnak az anyanyelv átörökítésének a terén? Nem tudom. Ezt majd ők döntik el, mennyire voltam sikeres ezen a téren. Sosem vittem haza a problémáimat, amelyeket nekem okoztak, sosem erősítettem a negatív elemeket a magyarság közéletéből, csak a pozitív példákkal éltem, és utat mutattam a *természetességnek* a magyar nyelv területén. Természetes az is, ha otthon a családban magyarul beszélünk. 2012-ben eljött az a pillanat is, hogy az egész családom felvette a magyar állampolgárságot.

2. 1. A kisebbségi lét környezeti struktúrája és az anyanyelv

„Akik kiléptek önmagukból, egyedül a gyermekkel jutnak vissza az egyetlen lehetséges otthon égtájai alá, a gyermekkel, aki anyanyelvének ösvényein elindulva testvéryelvek, testvérnépek humánumának közös tereitől küldheti majd köszönetét az egyetlen lehetséges indíttatásért a bölcső felett virrasztóknak.” Sütő András: Engedjétek hozzám jönni a szavakat

A kisebbségi lét nem öröktől fogva létező minőség, hanem történetileg változó viszonyrend is. Az információs társadalom korára a kisebbségi lét is problematikussá vált nemcsak a Muravidéken, ahol élek, hanem abban a hét országban is, amely Magyarországgal határos, és ahol nemzetiségi létben élnek a magyarok, ahova szétszóródtak a trianoni békeszerződést követően. 1920-tól egészen napjainkig az európai nemzetállamok kíméletlenül kísérleteztek az egységesítő nemzetállami szándékkal a *szovjet, a jugoszláv* vagy éppen a 21. század elején a *globális embertípus* kialakításával. De az Európai Unióba lépve az új európai trendek kereszttüzebe került a muravidéki magyarság és annak nyelvi identitása is. A többségi nemzet, a szlovének is megélhetik a korlátozottságot, a kontrollvesztett kiszolgáltatottsá-

got a globális erőknél, a multinacionális cégeknek, a tőkés társaságok hatalmának, és a szlovéniai magyarság mellett a szlovének is egyszerre csak zavartan látják, hogy valójában kulturális kisebbséget alkotnak az információs világ többségi, globális polgáraival összevetve, vagyis nyelvi kisebbségben élnek a franciákkal és az angolokkal szemben. Egyre nagyobb teret hódít az angol nyelv. Ilyen viszonyrendszerben a kétnyelvű (szlovén–magyar) nyelvhasználat is átértékelődik, változik a megszokott jelentéstartalmak mögött. Még nem tudni igazán, hogy felértékelődik, vagy inkább közömbössé válik az európai viszonylatokban. Tehát ebből kifolyólag átértékelődik a magyar nyelv helyzete is Szlovéniában. *Ez a létazonosság nem utal se kevesebbre, se többre, csak identitásváltozásban van, az átértékelődés folyamatát éli.*

Mondanivalómat Balázs Géza nyelvészprofesszor véleménye is alátámasztja: „Igaz, a statisztika szerint kéthetente kihal egy nyelv a világon, de a magyar így is jól áll, hiszen a 6000 megkülönböztethető nyelv között az előkelő 40. helyet foglalja el a magyar a beszélők számát tekintve.” Balázs Géza arra is rámutatott, hogy „a tapasztalatok szerint azok a nyelvek maradnak fenn, amelyek *államnyelvként* funkcionálnak, és van iskolarendszerük, de mellettük az is lényeges, hogy az adott területen a szakmákat is az anyanyelven műveljék.”

2. 2. Az anyanyelvem szenvedéstörténete

„Sikerült olyan formát kialakítani, amely szórakoztatva tanít, egyesíti a nyelvi, irodalmi, művelődési tanulságokat, olyan szemléletet elfogadtatni, amely távol áll az elvakult sovinizmustól, hagyományörző, de nyelvi fejlődést megértő s nyitott a nyelvi szépségek iránt.” Lőrincze Lajos

Tehát a kisebbségi lét akaratérvényesítése vagy kiszolgáltatottsága tekintetében egyáltalán nem egyöntetű, éppúgy lehet uralkodó, alávetett vagy kulturálisan különálló. A kisebbségi lét viszonylét, szocioszférikus környezetben kell vizsgálni, ugyanúgy, mint az anyanyelvemet. Vagyis nem elemezhetem azon módszerek szerint, ahogy egy budapesti magyar tenné ezt. Miért? Mert a *hely* transzcendenciája más Lendván, mint Budapesten, és ez kihat a nyelvhasználatra is. Bármennyire költői mindez, az alávetett kisebbségi helyzetből kifolyólag csak kivételes esetekben lehet a hely transzcendenciája mentén a kisebbségi létet és nyelvhasználatot, létvalóságot kiteljesítésével *meghaladni*. Kós Károlynak és Sütő Andrásnak sikerült. Mindent, amit tettem az életemben, a kisebbségi lét fenyegettségében tettem. Tanuláséhségem elvitt Budapestre is, de bizonyí-

táskényszerem, hogy értékes legyek, mindig is ebből a tudatalatti fenyegetettség-érzésből táplálkozott. *Az ember nem tud kibújni saját identitásából, de anyanyelvéből sem, a „templom” és az „iskola” magában nem elég, a helyidentitás és a narratív én védelme viszonylatában olyan, mint ahogy Farkas Árpád versében írta: „alagutakat keresünk a hóban”, mert valahogy kiszakadtunk abból a közös nyelvi egységből, ha csak ideiglenesen is, amit magyar nyelvnek neveznek.* Hogy teljes életet éljünk e nyelvvel, állandóan résen kell lennünk és tanulnunk, úgymond kontaktusban lenni vele egy kétnyelvű léthelyzetben. De eljött a megújulás feltetele is. Az Európai Unió égisze, közös terében Magyarországhoz is közelebb kerültünk, szabadabbak vagyunk térben is, de talán lelki építkezésünkben, anyanyelvünkben is. Többé ne a többségi vonatkozásban mérjük meg önmagunkat, nyelvi létünket, ne ragaszkodjunk ehhez a nyelvpolitikai értelemben vett fosztóképzőhöz (többségi vonatkozás, alávetettség, formális egyenjogúság stb.), csak *egyszerűen emeljük fel a tekintetünket és az anyanyelvünket!*

2. 3. Az anyanyelv és az identitás

„Senki sem vándorolhat ki az emlékek, a beidegzett szokások, ízlések és ízléstelenségek kényszeréből, az sem, aki akarja.” Márai Sándor

A Mura-menti térségre jellemző volt, és ma is jellemző a nemzeti és a nyelvi sokszínűség, és ennek a nemzeti tudat állapota szempontjából is fontos szerepe van. A két világháború közötti időszakban a kisebbségi státuszba kényszerült muravidéki magyarságot erőteljes elnyomás és számos beolvasztási kísérlet érte. Fontos megállapításnak tekinthető, hogy a Mura mentén élő közösségek közötti nemzeti-nyelvi kapcsolatok a 20. században leginkább a különböző politikai döntések függvényében alakultak, illetve értékelődtek át, ami – a magyar kultúra és nyelv folyamatos presztízsvesztése révén – a magyar közösség szempontjából leginkább negatív következményekkel, másodrendű szerepkörrel járt (Göncz L. 2006). A muravidéki magyarság létszámának kritikusan pont alá csökkentésének okai többfélék: a vegyes házasságok elterjedése, a kétnyelvű oktatás térhódítása, illetve a magyar tagozatok megszűnése, és számos történelmi esemény, amelynek következtében a nemzetiség nem jutott helyzetbe.

A muravidéki régió egykori és jelenlegi egzisztenciális problematikája határozza meg ma is a muravidéki magyarok nyelvi kultúráját, amely a *közép-európai* identitás struktúrájába tartozik, része az *európai* identitásnak, amely főleg a *kereszténység* és a *felvilágosodás* eszméin alap-

szik, ezekből nőtt ki. Ebbe a nyelvi identitásba beletartoznak azok a történelmi tartalmak, amelyek a 13. századra kialakult szlovén–magyar nyelvhatár ma is érvényes formáját feltételezik, tehát ebben a történelmi folyamatban valósul meg, és létezik ma is. Ehhez a nyelvi tudathoz tartoznak azok a szakmai felismerések, filozófiai belátások, az az életvilág, amely megkülönbözteti a muravidéki magyarokat a szlovénektől, illetve részben a szomszédos magyarországi régiók magyarjaitól. Ez a *mentális*, amely kultúrát és azon belül nyelvi tudatot teremt, még akkor is, ha netán sikeres nyelvi konstrukciók mellett sikertelen nyelvi konstrukciókkal kellett megküzdenie ennek a népnek (pl. a nyelvjárásiasság széles körben való használata és az ezen alapuló kódváltás-nélküliség, a függőleges nyelvváltozatok beszűkülése, a hibridnyelvűség, a nyelvváltás, a nyelvi elszegényedés). *Véleményem szerint nem lehet teljesen önkényesen konstruálni, de nem lehet tetszés szerint sem megismételni a történelmileg sikeres konstrukciókat, de a sikerteleneket sem lehet gyorsan kiküszöbölni, elfelejteni, kiírtani a nyelvből.* Nemcsak felszíni okoktól függ a nyelvi konstrukció, hanem mély legitimációs elemek húzódnak meg benne: pl. a tömegkommunikációs intézmények sikeres kiépítése az 50-es évek végétől kezdve (pl. a *Népújság*, a *Muravidéki Magyar Rádió* és a *Hidak* című magyar televíziós műsor), vagy a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet keretein belül működő *Anyanyelvápolási Munkacsoport* tevékenysége a muravidéki fiatalok nyelvápolása érdekében (pl. szaválóversenyek és fogalmazási versenyek kivitelezése). A pedagógusokban is meg kell lennie annak a pedagógiai *éthosznak*, amely szükséges a küldetéstudatú oktató-nevelő munkához.

Hogy milyen irányban alakul a muravidéki magyar nemzeti nyelv kontaktusváltozata, ez többnyire tőlünk függ. A korpusztervezés a nyelvben, a nyelvművelésben elengedhetetlen. Egy megtervezett, írásban is rögzített, a muravidéki magyar nyelvre vonatkozó helyesírási szabályrendszer kellene kidolgozni a nyelvápolás érdekében, amelyben meg volna határozva, hogy a szlovén kontaktusnyelv miatt mi minden elfogadható még ebben a nyelvben, és mi már nem. Mert 85 év távlatából nézve a muravidéki magyarok nyelve valamelyest változott és sajátos jellegzetességekkel bír, úgy is, mint a standard magyar köznyelv. Ezt a megállapítást figyelembe kellene venni, vagy legalábbis szembe kellene nézniük vele a szakembereknek, nyelvészeknek, hiszen számos diplomás magyartanár és nyelvész is tevékenykedik a Muravidéken. Ezen a területen több összefogásra és csoportmunkára lenne szükség, a muravidéki magyarság nyelvének elfogadása és standardizálása érdekében. A muravidéki magyarok nyelvi tudatához tartozik az a felismerés is, hogy milyen ismérveket tartalmaz a társadalmi-politikai *szimbólumviláguk* (pl. a

nemzetiségi politikában nem tudják eléggé kialakítani vagy kihasználni a politikai mozgásterüket, belső konfliktusok, személyeskedés jellemzi őket a magyar önkormányzatok szintjén, amely más kis közösségekre is jellemző, negatív sztereotípiák hatása), a létszámuk kritikus pont alá csökkenése miatt teljesen magyarlakta vidékekről már nem beszélhetünk (a vegyes házasságok, az áttelepülések, a migráció miatt).

Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy a muravidéki magyar közösségnek milyen a viszonya a globális világhoz, és mennyire képes konszenzusban gondolkodni, tagjaikból vezetőket kitermelni. Mennyire van felkészülve a *közvetítő* szerepre (a kultúra, az irodalom, a fordítás-irodalom, az információs társadalom, a szellemi tőke, a tudástőke terén), mennyire tudja átlépni kisebbségi komplexusait. Nem szabad csak kisebbségi magyarságban gondolkodni, minőségében is el kell térnie a többségi nemzettől, hogy feltekintsenek rá, ezzel nőhet a magyar nyelv presztízse is (Göncz L. 2006). Mennyire tud integrálódni az Európai Unió által is az egyetemes magyar kultúrába, amely szintén változik, és újradefiniálást követel? Mennyire tud a saját kis közösségében erős kohéziót kialakítani? S nem utolsósorban: a posztmodern fogyasztói társadalmi modell kevesebb biztonságot, több bizonytalanságot és védtelenséget sugall, tehát meg kell őrizni a megadott pozíciókat, sőt, ki kell szélesíteni, s ebben a nagyobb nyelvi kultúrák és országok a hangadók.

A posztmodern idő mind a világirodalomban, mind a nemzeti irodalmakban új elemzési struktúrákat és gondolati paradigmákat hozott. A modernizmus időszakától az irodalom elveszíti az úgynevezett „szent”-nek nevezett kiváltságos szerepét. Ezzel a szerepe és az írásbeliség lényege is a fogyasztói társadalom szegmentumává válik. A magyar nemzetiség a Muravidéken is alkalmazkodik az új művelődési helyzetekhez, főleg az Európai Unióba lépve – amelyben most *integratív* szerepet tölt be – változott meg a pozíciója ennek a kis közösségnek. Elmondhatom, hogy az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyar nemzetiségi tanulói is ugyanolyan problémákkal küszködnek, mint a szlovén társaik. A média (a tévé, a számítógép) új élményeket nyújt számukra, közben pedig társadalmi értelemben elidegenednek egymástól. A kilencosztályos általános iskolai programban a nyelvoktatás más módszerekkel folyik, mint a nyolcosztályos programban folyt. A nyelvoktatásban több hangsúlyt kap a kommunikáció, és ezzel háttérbe szorul az olvasás begyakorlására szánt idő. A nyolcosztályos programban erre több időt szántak. Az a véleményem, hogy kevesebb idő jut a hangos, de a csendes olvasásra is. Ezen kívül a gyerekek a szabadidejüket sem az olvasásra használják fel, inkább sportolnak, számítógépeznek, tévét néznek, többet, mint évtizedekkel ezelőtt. Felteszem azt a kérdést is, hogy mi fog

történni ezekkel a tanulókkal, amikor középiskolába kerülnek, majd azt követően kilépnek az életbe? Az információs társadalom alapkérdése szerint *minden változásban van, nem láthatjuk át teljességében az olvasás hanyatlásának a következményeit*, s ebben a folyamatban a muravidéki magyar gyerekek sem kivételek.

Úgy vélem, hogy a muravidéki magyarságnak van esélye az egyesülő Európában megőriznie identitását és nemzeti értékeit, de számtalan *változáson* kell keresztülmennie. Elsősorban *tervszerűbben* kell átalakítania a nemzetiség teljes szocializációs folyamatát, kezdve a családtól az iskoláig, s végül visszatérve a *kultúrába*, amely egyedüli feltétele annak, hogy a magyar nemzet legalább a kultúrájában újra egyesülni és fejlődni tudjon!

2. 4. Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben

„Jobbára kétkezi emberek nyelve volt a magyar. Olyanoké, akik valóságot és igazságot akartak közölni egymással. Akik világos és tiszta gondolatot fejeztek ki általa. Az írás és a beszéd módja mindenkit leleplez. Jól beszélni és írni magyarul, ez tehát igazából: jellemkérdés.”

Illyés Gyula: Anyanyelvünk

Amint a két kultúra és a két nyelv (szlovén, magyar) közeledik egymáshoz, úgy szaporodnak köztük a vergődő lelkek, amelyek kettős utat járnak, két lélekből csinálnak egyet, vagy egymás mellett élnek. Nem tudom. Nem tudhatom. De az egészen biztos, hogy rá kell döbbernem ennek a léleknek a *felelősségre*. Hogy mi lesz belőle, de fel kell csillannia a reménynek is, hogy mi lehet belőle. Századunkban, amely főleg itt a Muravidéken a két kultúra keveredésének a korát éli a multikulturalizmusban, számomra kérdésessé válik, hogy a több évszázada ápolt magyar nemzetiség úgynevezett *„népi ízei”* benne lesznek-e a multikulturális léthelyzetben? És szükség van-e olyan kétnyelvűségre, amely nem *sorszerű*, hanem megcsinált, hivatalosított, vagy történelmi és politikai döntések eredménye? Nem tudom.

Egészen másképpen szeretném hinni, hiszen nekem is van benne részem. Úgy képezem el, hogy ez a két sors közé került emberek kétnyelvűsége, amelynek az a célja, hogy a sorsunk összeköt, és ezzel a nyelvünk is! Csak ez a kiút van. Ezt is sorszerűen választjuk, mert az identitásunk és a másság iránti nyitottságunk ezt diktálja. Talán ez lenne a kiindulópontom az elmélkedéshez, de a kompromisszumokat az ember nehezen hozza meg, számos traumát, kishitúséget, esetleges lenézést, megalázást, konfliktust, vesztes csatákat kellett átélnem ahhoz, hogy rádöbbenjek, csak ez az utam van – *a sorsszerűségem* vállalása.

A sorsszerűség mindig élénk tartja a tükröt. Bele kell néznünk. Igazán őszintén eddig csak Ádám fiammal tudtam erről beszélni, amikor hazafelé indultunk Ljubljánából, a sportgimnáziumból, ahol felvételi vizsgát tett. S tudtam, hogy felveszik, és elmegy. Tudtam, hogy szlovénul kell érettségiznie, s tudtam azt is, hogy csak akkor lehet boldog a szlovén sportpályákon, ha a szlovén sport elitjét megismeri, ha befogadják, és megtanulja tőlük a szakmát. S aztán nagyon sokáig tartott az autósztádán az út hazafelé, és sokáig tartott a sirásom is, majd feltettem a nap-szemüvegemet, s megkérdeztem, hogy miért nem kérdezik meg, miért is sírok. Csend volt, zavarba ejtettem a fiamat is, meg a férjemet is. S abban az egy órában filmszerűen lepergett előttem az életem minden képe. Magamat láttam húsz évvel ezelőtt egy másik autósztádán, amely Budapest felé vitt. Azt mondtam Ádám fiamnak, hogy: „Tudnod kell, a mai nap *sorsszerű* számodra, ez a te döntésed és a te sorsod, a te kétnyelvűséged. Hétféteken itthon és hétközben mobilon is magyarul is beszélünk, s azt kérem tőled, hogy velem mindig magyarul beszélj, mert én vagyok az édesanyád, és édesanyámmal én is magyarul beszélek. Ljubljánában is élnek jó emberek, szakemberek, keresd meg őket! Minden szakterületnek megvannak a kivételes személyiségei. Még nem tudhatjuk, hogy mi lesz a te utadból. A nyelv csak kísérheti a boldogságot, de önmagában nem boldogság. S vedd úgy, hogy amennyire a szlovének meg tudnak bántani, annyira a magyarok is megbánthatnak. S ebben a te kétnyelvűségedben csak egyre összpontosíts – „*az emberre*”.

Aztán szembe kell néznünk a mával is. Christopher Lasch amerikai történész már 1978-ban megírta az *Önimádat társadalma* című művében (The Culture of Narcissism), hogy az emberek egyre jobban a pillanatoknak akarnak élni, vagyis önmaguknak, nem az elődöknek. Egyre kevésbé érzik, hogy részét képezik az emberi történelem folyamatának, hogy láncszemek lennének a múlt és a jövő felé tartó nemzedékek sorában. Ez egy *haldokló életforma*, olyan kulturális válság, amely minket is elért. S ennek egyik legfontosabb tünete a múlt lebecsülése. Félek, hogy az individualizmus erősödése gyengíti a másság iránti érzékünket, tehát az arra való képességet és kedvet, hogy magunkból kilépve keressük a találkozást azzal, ami rajtunk kívül van. Ezt a fiatalok köreiben érzem erőteljesebben, életüket nem a közösség hagyományos értékeiből szabályozzák, hanem a személyes kapcsolataikból. Hogy mennyire lesz a kétnyelvűség *univerzális érték* a Muravidéken az Európai Unió keretében, és hogy a modern tömegkommunikáció milyen tartalmakkal tölti meg a hétköznapi ember életét? Ez is jobban megválaszolhatóbb volna, ha szociológiai és nyelvi kutatásokat végeznének, de erre sem látok manapság megnyugtató példát.

Az identitás és az anyanyelv szorosan összetartozik. Általános tapasztalat kétnyelvűségi, illetőleg kisebbségi viszonyok között, hogy az identitás gyengülésével kéz a kézben jár az anyanyelvet megtartó hajlandóság gyengülése is. Kimondható, hogy ha a szóban forgó közösségek számára (mindegy, hogy milyen okokból) nem fontos az identitásuk, akkor nincs az a nyelvmegtartási program, amellyel az érintett nyelvek hosszú távon életben tarthatók volnának (Kiss Endre).

Hogy milyen típusú a muravidéki magyarok identitása? Védekező, önigazoló vagy közömbös? Valószínűleg mind a három. A magyar közösség mindenkori helyzetétől függően. A helyzetet is figyelembe kell venni. Az is meghatározó, hogy az *értéktulajdonítás* milyen nyelven folyik a kétnyelvű oktatásban. Szerintem a mi kétnyelvűségünkben addig őrizzük meg eredeti nyelvünket, a magyar nyelvet, amíg az értéktulajdonításnak értelmét látjuk a magyar nyelv által. Akkor fog igazán megmaradni, ha fejleszteni is tudjuk (nyelvújítással) és kiépítjük a *szaknyelvünket*. Félelem? Éberség? Kockázat? Mindhárom ismerv benne van. A kis nyelvek és kultúrák nem kellenek a nagy piacon, csak a *belső, kisebb piacokon*. Melyek a mi kis piacaink?

A határmenti együttműködés adta „kulturális” és egyéb piacok, kitágítva az egész Kárpát-medencére, ahol kisebbségi léthelyzetben él a magyarság.

A világon az együttélésnek több formája van. Nyelvileg is eltérő kultúrákban 100 milliók számára természetes életforma a kétnyelvű vagy többnyelvű léthelyzet. A Muravidéken a mi kétnyelvű együttélésünk csak 1920 után lett a kisebbségi sorsba került magyarok kétnyelvűvé vált együttélése, amely politikai döntés eredményeként jött létre. Apponyi Albert híres *Trianoni védőbeszédét* olvasva, amely 1920. január 16-án Trianonban hangzott el, Párizs mellett, a következő gondolatára lettem figyelmes: „*Azoknak a sorsa fölött döntöttek, akik ott képviselve nincsenek.*” Ez is *sorszerű* döntés volt, és régóta tart, sőt az Európai Unióba lépve sem oldottuk meg. Szerintem megmaradt kisebbségi sorsnak, csak másféle körülmények közé kerültünk.

Az Európai Unió 2000-ben elfogadta az *Európai Unió Alapjogi Chartáját*, amelyben az Európa Tanács politikusai megfogalmazták azokat a jogokat, amelyek alapján nagyobb védelmet nyújtanak a regionális és kisebbségi nyelveknek. Számomra ez sem megnyugtató, mert túl sok a regionális és a kisebbségi nyelv, hiszen mintegy 60 van belőlük az Európai Unió területén. S közülük a *muravidéki magyar nyelv*, mint kisebbségi nyelv vagy regionális nyelv, vagy a kettő egyben, még csak hivatalosan sincsen feltérképezve, vagy a saját közegünkben, ahol a magyarság él, szakmai vagy tudományos szinten, illetve fórumokon megvitatva,

vagy írásos formában, dokumentumszerűen rögzítve. Egy szóval élve, úgy érzem, nem kapott elég nyilvánosságot ahhoz, hogy a tudományos elméletek nyelvi értékmérőjébe kerülve a muravidéki magyar nyelv megválaszolatlan kérdéseit fel lehessen vetni és megtalálni a problematikus kérdések megválaszolását akár tudományos szinten is.

A tudomány általában, mint a nyelvtudomány is, azért van, hogy felfesse a problémákat, tanulmányozza, és válaszokat adjon rá, még akkor is, ha ez itt a Muravidéken immár 50 éve aktuális téma. Ha nem képes erre, akkor marad a sorsszerűség. *Azért sors, mert el kell tudni viselni!* Mit kell elviselni? Erre annyi választ kaphatunk, ahány kisebbségben élő ember létezik. Nekem el kell viselnem talán az érzelmi telítettségű vitákat ebben a környezetben, az eltérő nemzetfelfogásokat, a társtalanságot a magyar nemzetiség könyvtárügyében, a modern oktatási programok néha nem integrált pluralizmusát, főleg a szaknyelv területén, azt is, hogy a gyerekek a nyilvánosság előtt a többségi nemzet nyelvén beszélnek, és csak otthon, a magánszférájukban anyanyelvükön? De azt is, hogy nemcsak nyelvvoktatás szükséges, hanem értékközvetítés is, amely alapja volna egy erős identitásépítésnek. Ha a magyarokat a világon, de a Muravidéken is elsősorban *a nyelvük köti össze* és nemcsak a vallásuk, akkor sokkal több pénzt és szellemi energiát kellene áldozni a magyar nyelvvoktatásra! Ezzel a nemzetiségi politikának is tisztában kellene lennie!

Alapvető kérdés az is, hogy kik adtak *nyelvi programot* a muravidéki magyaroknak a nyelvi fejlődésük érdekében? Iskolák, önkormányzatok, a magyar média, netán a szülők? Ez a nép a Muravidéken, főleg Lendva vonzáskörében, ahol zömében él a magyarság, akkor tud fennmaradni, ha *elitté válik* a saját közegében. Értsük az elit fogalmát bármilyen szinten is.

A *magyarság sors-kérdése* olyan nehéz fogalom, hogy nehéz rá egyértelmű programot adni. Kertország-szerű nyelvi sziget legyünk, minőségi mezőgazdasággal? Hiszen zömében falvakban élnek a magyar identitású emberek. Vagy a vállalkozó kisiparosok közege legyünk, amely erősíti a magántulajdonát és a munkájából él? Vagy van-e egy *harmadik út*? Egy új rend, az új kultúrájával versenyző *új magyar*, de *európai szellem* is, tehát a fiatalokban kialakuló *új identitás*, amely feleletet tudna adni a mai kor kihívásaira is, de megőrizné a magyarság több évszázados gyökereit? Az elvárásom a fiataloktól főleg az volna, hogy ne akarjanak hitvány emberek lenni, akiknek az előmenetele csak az összeköttetéseiktől függ. Mert mi van akkor, ha nem lesz jó összeköttetésük, kapcsolati rendszerük? Akkor magukból kell meríteniük. A társadalmi súlyuk, ha magyar lesz még, mégiscsak a *nemzetiségi sorstól fog függeni* és az *identitásuk*

tól. Szükségük lesz a magyar identitásukra is a kétnyelvűségben, mert úgy egyszerűen nem vándorolhatnak ki önmagukból.

A magyar nemzetiségnek kellhet pénz, pártfogás, erkölcsi támasz, de igazán csak az egész *magyar nemzet / nép* visszatért *életbizalma* tarthatja fenn létezésünk súlyát. Hogy miért teszem ezt a merész kijelentést? Mert a magyar nemzetiség helyzetéből a Muravidéken csak akkor nem szöknek meg – *kihalásba, árulásba, idegenségbe* – a magyarok, ha ebből a helyzetből *sorsot tudnak csinálni*, a tengésből *küldetést*, ki-kí a maga lelkiismerete és lehetőségei szerint.

Az Európai Unió liberális politikája eltörölte a tagállamainak a határait, de a magyar nemzetiség sorsa a Muravidéken megmaradt, folytonosságában nem szakadt meg, hiszen mégiscsak kisebbségi sors és identitás maradt. Véleményem szerint még nagyon sokáig ebben a léthelyzetben kell működnünk. Éppen ezért egy új politikai és társadalmi formáció keretében, tehát az Európai Unióban és az önálló Szlovén Köztársaságban. Eléggé elgondolkoztató, hogy milyen identitások alakulhatnak ki a magyarság köreiből, itt, a Muravidéken, és ezek az identitások mennyire lesznek *életképesek*, illetve mennyire lehet ezeket nyelvteremtéssel, nyelvújítással és nyelvfejlesztéssel megtartani. Kertész Imre Nobel-díjas magyar író sorstalanságáról írta a híres regényét *Sorstalanság* címmel, amely világsikert hozott neki. Mint muravidéki magyar költő, a *sorsszerűséget* tartom fontosnak az identitással kapcsolatosan a kétnyelvűségben.

Mindenki döntse el, mennyi értéket jelent számára ez a *nyelvi öntanúsítás az identitásmegtartó* törekvései között. Mint költő, mindenképpen az *esztétika* területéről közelítem meg anyanyelvem lehetőségeit és értékeit. Vincent B. Leitch véleményével egyezem, aki a következőket mondja: „*Aesthetics is not severed from ethics or politics*”, vagyis az *esztétika* nincsen elvágtva az *etikától* vagy a *politikától*.

3. A szétszórt magyarság összetartozásának a tudata

A magyar *nemzeti identitás* meghatározó tényezője az anyanyelv és az anyanyelven átörökölt nemzeti kultúra. A muravidéki magyarság számára, amelynek én is tagja vagyok, létfontosságú kérdés a nemzet egészének *szellemi integrációja*, a magyar identitástudat megerősítése. A legújabb kultúra-elméleti kutatások szerint az identitás állandóan változik, mindig keletkezésben van és mindig dialogikus jellegű. Hol vagyunk mi ebben a dialógusban? A magyar kultúrát azonban a belső azonossága és változatosságának a feszültsége éppúgy identifikálja, mint az *interkulturális* tapasztalat. Éppen ezért rak ránk óriási

felelősséget. Néhány felmerülő kérdés: nem mindegy, hogy anyanyelvi vagy környezetnyelvi csoportba iratod be a gyerekedet az iskolában. Melyik csoportba való a gyermekem? A szülő milyen csoportba tartozik? A szülőt ki méri fel? Melyik nyelven váljak tudóssá Szlovéniában, ahol csak fordításban ismerhetik meg kutatásaim téziseit? Melyikben lehetek igazán otthon?

A szétszórt magyarság összetartozásának a tudata csak akkor épülhet fel bennünk igazán, ha cselekszünk, teszünk valamit a problémák megoldásának az irányában, vagy akár meg is oldjuk a problémáinkat. A modern nemzet egy *nyelvi-kulturális* közösség, amelynek nem feltétele sem a terület, sem a gazdasági egység, sem az állami szuverenitás (Székely J. 2006). Mint muravidéki magyarnak, létezekem, hogy otthon érezzem magamat a Muravidéken, Magyarországon és Európában is. De ezt csak akkor érhetem el, ha a nagyfokú világnitottság mellett úgy ragaszkodom az önazonosságomhoz, szellemi erkölcsi értékeimhez, anyanyelvemhez, kultúrámhoz, hogy az új idő követelményei szerint *meg is újítom*. A tudománynak és a kultúrának *egyetemes érvényű szemlélet* jegyében kell érvényre juttatnia a maga eredményeit. A muravidéki magyarság számára óriási lehetőség, hogy a határok légiessé válásával megerősítse nemzeti identitását, habár a muravidéki magyarság nemzeti ügyét számos esetben alárendelik hatalmi harcoknak, ezáltal pedig politikai tényezőkké válnak. A nemzeti identitást a magyar nyelv közvetíti, sokszínűségét és jellegét a *dialogikusság* jegyében képzelem el. Az *európai identitást*, amelynek a része a magyar identitás, szintén a dialogikusság biztosítja. Hol vagyunk mi ebben a folyamatban? Európában senkinek sem szabad kisebbségnek lennie, mert az nem statisztikai kérdés, hanem a méltóság vagy a megaláztatottság alternatívája (Péntek J. 2007). Értelmiségi hivatásunk erősítése miatt sokszor idézem Sütő András drámáját, amelyben Szervét Mihály így nyilatkozott: „Gyertyát nem azért gyújtunk, hogy a véka alá rejtsek, hanem hogy gyertyatartóba tegyék, és fényt vessen mindazokra, kik a házban vannak. *Gondolkodó* emberek, ti vagytok a világ világossága, nem rejthető el a hegyen épített város.”

Az anyanyelv problematikájával is többet kellene foglalkozni. Az értelmiség felelőssége a mérvadó – tudni kell, és merni kell felvállalni végre –, hogy ezen a területen, a kétnyelvű oktatásban és a közéletben mi a *jó* és mi a *rossz*. Végre beszélni kell róla. A kétnyelvű oktatás lehetőséget ad a magyar nyelv oktatására, két szinten, anyanyelvi és környezetnyelvi kompetenciákkal. Nem szabad elfelejtenünk azt a tényt, hogy a lehetőség adva van a nyelv fejlesztéséhez, csak határozottabban kellene felismerni és megválaszolni azokat a kérdéseket, amelyek mindkét nyelvi kategória területén felmerülnek.

4. A történeti tudat korrekciója

Az egyén és a közösség sorsa tehát egybekapcsolódik. Az anyanyelv egy közösség történelmi tapasztalatainak, sajátos szemléletformáinak, közösségi titkainak is birtokába jutását jelentheti. A közösség kötelei között ma már a legerősebb az anyanyelv. Ha veszélyben a magyar nyelv a Muravidéken, akkor veszélyben van a magyar identitás is?

Végre mérje fel az értelmiségi, hogy veszélyben van, vagy sem. Hozzanak megfelelő döntéseket a lehetséges megoldásokra, úgy, mint az önkormányzati ülések jegyzőkönyveiben teszik ezt. Legyen végre ez is napirendi pont, előnyeivel és hátrányaival együtt. Hogy miért? Mert az otthonvilág legfontosabb szervező eleme az anyanyelv. Nyelvünk az édesanyja mintájára szólítja az anyanyelvet és a hazát: édes anyanyelvünk, édes hazánk. S végre valahára ezt is tisztáznunk kellene, amikor az értelmiségi felelősségéről beszélünk. Mivel *határvidéken élünk*, a szlovén és a magyar nyelv határán, szüntelenül értelmeznünk és elemeznünk kell anyanyelvünk fejlődését is. És tudnunk kell azt is, hogy sehol más hol fel nem lelhető kulturális színezete van a muravidéki magyar nyelvnek, az anyanyelvemnek.

Ki-ki döntse el, mennyi értéket jelent neki ez a *nyelvi öntanúsítás az identitásmegegyeztető* törekvései között. Mint költő, mindenképpen az *esztétika* területéről közelítem meg anyanyelvem lehetőségeit és értékeit.

4. 1. Könyvtárak, amelyek őrzik az írásbeliséget és a tudást – helyzetkép

„Irni nem kell minden nap, de olvasni igen.” Márai Sándor

1989-ben Magyarországon és 1991-ben Szlovéniában új korszak vette kezdetét a magyar és a nemzetiségi könyvtárügy területén. A magyar közösségek maguk mögött hagyták a szocializmus korszakának kisebbségeket sújtó regionális történeteit. A fellélegzés után nagymértékű önszervezés indult be a könyvtárügy területén a Kárpát-medencében, de ha ennek a folyamatnak a kultúrtörténeti vetületeit vesszük figyelembe a szlovéniai nemzetiségi könyvtárak területén, akkor szinte semmilyen változás nem történt, ami a szervezethez, káderpolitikájukat illeti a megelőző évtizedekhez képest, kivéve azt, hogy beindult a kétnyelvű és a nemzetiségi könyvtárak egyetemes informatizálása. A számítógépesítés beindult, de a gyűjteményszervezésük megmaradt a régi sémákban, vagyis a magyar dokumentumok összemosódnak a szlovén gyűjteménnyel, ugyanúgy, mint régen. A magyar dokumentumokat, vagyis több

mint 130.000 egységet nem dolgoznak fel külön magyar adatbázisokban, sem más integrált magyar online gyűjteményekben.

Maradt a nemzetiségi anyag gyűjteményszervezésében a régi kétnyelvű módszer, amelynek egyébként nincsen magyar módszertana, úgy, mint a kétnyelvű oktatás eszmeiségének, hogy erősítse az együttélés lehetőségét, és maradjon ezek között a keretek között. Sajnos még mindig tabutéma más módszerekről, esetleges magyar gyűjteményszervezésről és a magyar dokumentumok egységes kezeléséről beszélni az oktatási intézmények könyvtáraiban és a közművelődési könyvtárakban is. A rendszerváltás óta eltelt közel húsz év Kárpát-medencei magyar könyvtárainak tipológiáját áttekintve elmondhatjuk, hogy a Muravidéken, ahol a magyar nemzetiség él, nem jöttek létre új könyvtártípusok, sem szakkönyvtárak a tudományos irodalom gyűjtésére, sem muzeális könyvtárak, sem civil szervezetek könyvtárai, sem hungarológiai, illetve magyar intézeti könyvtárak. Bár a Muravidéken is vannak magyar önkormányzatok, irodalmi és tudományos társaságok, és Mariborban működik az egyetemen a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, amelynek van egy 6000 kötetes magyar könyvvállománya, gyűjteménye, amely feldolgozatlan, nincsen bekapcsolva az egyetemes digitális könyvtári rendszerekbe.

A nemzetiségi könyvtáralapítás terén lemaradtunk a többi, lehet, hogy még szegényebb régiókban élő magyar nemzetiség könyvtárügye mögött. Maradt a régi struktúra, amelybe úgymond a könyvtárosok rakják bele a magyar dokumentumokat. Van egy alapgyűjteményük, amelynek nincsen igazán magyar arculata, el vannak rejtve a kétnyelvű könyvtárügy kellékei között. Alapproblémaként húzódik immár negyven éve, amióta kétnyelvű könyvtári rendszeren belül működik a magyar nemzetiségi könyvtárügy, az is, hogy a magyar könyvtári ellátás központja nem a kisebbségi kulturális központként funkcionáló Lendva, hanem Mura-szombat, állandó vita van a dokumentumbeszerezés volumenjének mértékéről, kevés a hely a régi könyvtáráépületben Lendván a raktározásra.

Mindezek mellett akkor is mintaértékű a szlovén integrált könyvtári rendszer, a COBISS, ahonnan a könyvtárosoknak csak a leírást kell átvenniük és kiegészíteni a helyi állományadatokkal a szlovén dokumentumok feldolgozását illetően, míg a magyar dokumentumok esetében sokszoros munka a feldolgozás, hasonló segítség reménye nélkül, mert nem kapcsolódnak magyar integrált könyvtári rendszerekhez, elvértve némi dokumentumuk bekerül a Magyar Elektronikus Könyvtárba, de ez sem rendszeres tervezés eredményeként. Az úgynevezett „*palackba zárt szellem kiszabadulásának hallatlan energiája*” nem hozott új megoldásokat. Ez az élő gyakorlat. És nézzük meg ezt is. A muravidéki magyarság java része éppen a kistelepüléseken él a szlovén–magyar határsávban, közel

30 vegyesen lakott településen. A települési kétnyelvű könyvtárakban sem történik semmi különös, sőt a média sem tudósít arról, hogy aktív kulturális életet szerveznének bennük. Jobban kellene őket menedzselni, vagy valami új formát kitalálni a működésükhöz, mert könyvállományuk azért van. Mi a pozitívum a nemzetiségi könyvtárügyben? Erre is lenne válaszom, Kálóczy Katalin *A határon túli magyar könyvtárügy magyarországi perspektívából* című tanulmányát olvasva kiemelte már a múlt század 90-es éveiben: „Szlovéniában a kisebbségi könyvtári ellátásnak törvényi háttere van. Murszombatban és Lendván sem egzisztenciális bizonytalansággal, sem szakmai fogyatékos-sággal nem küszködnek az intézmények.” Viszont Lendván és Murszombatban is egy-egy hungarológus könyvtáros dolgozik ezen a területen, és ez a létszám a múlt század 70-es éveitől változatlan. Sem a nemzetiség, sem a könyvtári szakma nem tudott több magyar könyvtárost kiharcolni a szakmának, akik építhetnék a magyar könyvtárügyet, a digitális kapcsolatrendszert és a partneri viszonyokat, illetve alapprofíljukat tekintve a magyar dokumentumokkal foglalkoznának. Ha megnézzük az oktatás és a sajtó káderpolitikáját, hozzájuk képest a nemzetiségi könyvtárosok száma szégyenletesen kevés, és mostoha módon van kezelve. De mivel nincsen új program, új stratégia a nemzetiségi könyvtárügy terén, a káderpolitika is marad a régi. Pedig a kisebbségi létben kulcsfontosságú, elhivatott, képzett könyvtáros személyiségekre lenne szükség! Erejük záloga lenne a rendszerű működés, a szervezethez, hogy az esetlegesség helyét vegye át a kiszámíthatóság, a mozgalmi jelleget pedig a professzionalizmus. Egyéni tapasztalatomat beleszöve a helyzetképbe, tizenkét éve vagyok könyvtáros az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárában. Számos téma merült fel bennem a könyvtárüggyel kapcsolatosan, amelyről még mindig nem lehet beszélni, pl. a nemzetiségi könyvtárügy terminológiája is kétes, vagyis hogy Szlovéniában van-e nemzetiségi könyvtárügy, vagy csak kétnyelvű könyvtárügy létezik, mert a szakirodalom még mindig a kétnyelvű mellett dönt, és nem írnak arról, hogy magyar nemzetiségi könyvtárügyünk volna, nemzetiségi könyvtárosaink, hungarológusaink, kivéve a magyarországi terminológiát. Mintha a nemzetiségi könyvtárügyet Szlovéniában félhivatalosan kezelnék a szakterminológia terén.

Igazából nem történtek felmérések sem módszertanilag, sem olvasáshoz-tudományilag, hogy mit olvas a magyar nemzetiség Szlovéniában. A kétnyelvű könyvtárügy ugyanazon a vágányon halad tovább, mint a kétnyelvű oktatás, sőt kevésbé foglalkoznak vele, míg a kétnyelvű oktatást akár meg is ünneplik. A kétnyelvű könyvtárügynek még ünnepei sincsenek. A választ a felmerülő problémákra pedig nem a szigorú tudomá-

nyos logika mentén kell megadnunk, hanem az élő gyakorlat alapján. Bár ez a kép lehet tarka, mégis hiteles lenne a magyar nemzetiségi könyvtár definíciója: „*A magyar nemzetiségi könyvtár az, amely magyar olvasókat szándékozik ellátni a lehetőségekhez mérten magyar dokumentumokkal.*” (Kálóczy Katalin) S ezt ne elrejtve, másodrangúan, esetleg perifériára szorulva tegye, hanem felemelt fővel, mert a magyar könyvtárügynek a Muravidéken, Szlovéniában a 12. századtól a Bánffidinasztia főúri várában létrehozott könyvgyűjteménytől kezdve napjainkig kimagasló könyvtártörténete és kulturális öröksége van. Horizontálisan és vertikálisan is beilleszthető az egyetemes magyar, de a szlovén kultúrába is. Viszont mindezt ne tegyük felemásan, profil nélkül, hanem értékteremtően és értékközpontúan.

A nemzetiségek ellátása nem elkülönülten kezelendő, hanem *integráció* (magyar–szlovén, magyar–magyar) keretében kell megoldani, viszont a teljes *esélyegyenlőség* megteremtése csak vágyálom. A nemzetiségek könyvtári ellátásának a célja, hogy a kistelepülések nemzetiségi könyvtári ellátásának a könyvtári stratégiában elfoglalt helyet kell találni, vagyis stratégiát kell írni a profiljukra. Szükséges, hogy a nemzetiségi könyvtárakban is minél gyorsabban elérhetőek legyenek a nemzetiségi dokumentumok, ezért tovább kell fejleszteni a *tartalomszolgáltatást* és a *webes megjelenést*. Mivel a Szlovén Kulturális Minisztériumtól csak kevés támogatás érkezik erre a célra, igen fontosak volnának a különböző magyarországi pályázatok.

A különböző statisztikák egybehangzóan állítják a Muravidéken is, hogy a 21. század elején csökkent az olvasásra fordított idő, sőt egyes szakemberek szerint egyes személyek semmit sem olvasnak. A funkcionális analfabetizmus felütötte a fejét a muravidéki nemzetiségi diákok köreiből is. Miért gondolkodunk el ezen? Írás-olvasás nélkül élni sokkal nehezebb életkörülményeket jelenthet, hiszen számos helyről kirekesztik ezeket az embereket. A nyelvi hátrányukból pedig törvényszerűen társadalmi hátrány lesz.

4. 2. A muravidéki írókról és a világról

„Az író ne reméljen a világtól semmit. Minden, amit a világ adhat – pénz, vagyon, elismerés, érdemrend, társadalmi kitüntetés –, visszahat munkájára, lelki egyensúlyára, műve erkölcsi erejére. Az író ne akarjon társadalmi tekintély lenni; pontosan annyit veszít műve erkölcsi súlyából, amilyen mértékben emelkedik a társadalmi megbecsülésben. Az írónak nem lehet semmiféle címe, sem rangja; egyetlen címe, rangja lehet csak, a neve. S egyetlen vagyona a világban, a műve. S ne gyűjtsön pénzt, sem ingó és

ingatlan értéktárgyakat; szervezze meg úgy életét, hogy munkájában mentől szabadabb legyen, hogy ne kelljen írnia egyetlen sort sem, amihez nincsen kedve, s csak olyan fizetséget fogadjon el, melyet legjobb hite szerint, megalkuvás, társadalmi vagy divatos szempontokra való tekintet nélkül írott munkája ellenértékének tekinthet. S ne törődjön vele, »tetszik-e«, vagy sem, amit ír – s ne törődjön vele, mi lesz munkájával életében és halála után. Az író maradjon szerény. S ha néha lapáttal szórják utánna az aranyat, legyen ereje elfordulni a sikertől. S ha mohó kézzel tűznek mellére ordókat, utasítsa el félkézzel a tolakodókat. Soha ne politizáljon; mindig ítéljen; s természetesen először és legszigorúbban önmaga felett ítéljen. Máskülönbén nincsen joga írónak nevezni magát” – írta Márai Sándor a *Füves könyvének* Az írókról és a világról című (124.) fejezetében (89–90. old.) az írói sorsról és küldetésről, amely számomra is kiindulópontnak számít, ha a muravidéki magyar irodalomról, mint nemzetiségi, illetve kisebbségi, vagy határon túli irodalomról szeretnék írni. Mindenben egyetértek Márai Sándorral, de a következőt tenném hozzá.

A kisebbségi költőnek vagy írónak szüksége van önkritikára, időre, hogy kívárja, megérik-e benne a vers vagy a regény. Bátorságra is szüksége van ahhoz, hogy valljon önmagáról, arról, hogyan talál önmagára. Fontos az is, hogy mit merít a magyarság tudatalanjából, a kollektív tudatalattiból, és milyen mítoszt hordoz. Ady Endre szerint a költő-zseni nem illeszkedhetik be a szürke polgári életformába, tiltakoznia kell a kisszerűség ellen. Adyt érdekelte a fajtája sorsa is. Mi a világnézete a költőnek, mi a világképe, világérzése? Szüksége van ösztönös tudásra ahhoz, hogy felismerje, az adott körülmények között mit kell tennie. Hogy ez a képesség filozófiai-e vagy sem? Át tudja-e a költő értékelni az értékeket a változások közepette? Ady szerint az élet önmagáért való, s ezt mindenekfelett tisztelni kell. Jó az életet magunkba engedni. A rossz az érzések hiányát jelenti, a tompaságot, a menekülő életet.

A *Muratáj* hasábjain már a létrehozásának a kezdetétől elkezdtem publikálni. Az első versemet is itt közölték, majd publicisztikai írásaim és tanulmányaim is napvilágot láttak, főleg a magyar könyvészet, a nemzetiségi könyvtárügy és az irodalomtörténet területéről. A 90-es évektől kezdve napjainkig a *Muratáj* elsődleges fórum számomra, ahol publikálok. Hogy miért? Mindazért, amiért Ady Endrét, a híres költőnket is motiválta az írás. Végül költő lettem, mert ez a boldogság útja. Egyedül nem lehet üdvözülni. Megtisztulásra és együttérzésre is szükségem van. Azért írok, hogy megoszsam örömeimet. A vers szépsége hordozza ezt a gyönyörűséget, amely alapja lehet a boldogságnak. Az ihletben a fájdalom, a szorongás, a keserűség átvált örömmé, s ezt harmóniával oldja fel. A vers attól vers, hogy örömet ad. Az öröm pedig sokféle lehet: érzéki,

lelki, szellemi, gondolati. Lényeges a maradandó élmény, amely tartós és hordozza a beteljesülést. A verset a „levél metaforával” vonnám párhuzamba, amelyből először rügy lesz, bimbó, levél, majd megsárgul, lehull és elhal. A változás és az átváltozás folyamatát éli meg. Egyfajta metamorfózist. Benne van a költő sorsa. Érdekel a fajtám sorsa, mert szeretnék a muravidéki magyarság közösségéhez tartozni! A siker és az elismerés csak zaklatottá tett. Nemszakapni, hanem adni is szeretnék. Tölem verset várjanak a muravidéki magyarok, elsősorban ők, s aztán mindenki, aki kezébe veszi és olvasni óhajtja a verseimet.

Egy magyar kultúra van, ezért nem lehet a nemzetből formálisan, adminisztratív eszközökkel kiszakítani senkit! Itt vannak a *kis irodalmak* – köztük a muravidéki magyar irodalom is – reményként, hogy fontosat és izgatót mondhassanak ma, amikor a nagyok is alig tudnak ilyent mondani. Szerintem a három ismerv: a deterritorializáció, a politika és a kollektivitás a kortárs kisebbségi irodalmak számára kreatív erővel bír. A poszt-államszocialista rendszerekben a kollektivitás fogalma az irodalomban radikális újragondolásra szorul, és az is fontos, hogy a kortárs kisebbségi irodalom kilépjen a kultikus / individualisztikus keretéből. Az is fontos kérdés, hogy milyen új viszonyulási módok figyelhetők meg az irodalom és a realitás-képzetek viszonyában a kortárs kisebbségi irodalmakban. A konzumtársadalom mainstream-jéhez képest milyen potenciáljai lehetnek a kisebbségi irodalmaknak?

A kisebbségi irodalom, köztük a muravidéki magyar irodalom jellegét is elsőrendűen a múltban az határozta meg, hogy a szellemi központtól, az anyairodalomtól elszakadva sokáig részirodalom vagy másodrendű irodalom volt csupán, amely a kényszerűségből csinált erényt, sorst. Erre képes volt, ha alkalma nyílt efféle erőfeszítésre. Kibontakozását a külső-belső cenzúra is akadályozta, az íróknak gyakran nem biztosított szabad teret az egészséges előrejutáshoz, műfajok (mint például a dráma vagy a kritika) kifejlődése elé a körülmények emeltek gátat. A kisebbségi irodalom csak részlegesen önállósult; létezésének a helyi kulturális szolgáltatón túl az adott értelmet, hogy hozzáértőzt az anyakultúrához. Idegen közegbe ékelődve, elszigetelődve, nem egyszer vidéki körülmények között élt, egy nemzettöredék anyanyelvi műveltségének főntartójaként. Sokféle feladatot látott el, de ami a legfontosabb erénye volt, hogy eredeti művekből épülő irodalmi világot tudott életre hívni és erre föltámadt benne a valódi igény. Mindaz, amit attitűdként soroltam fel a 21. század elejétől, már megváltozott, és az Európai Unió keretei közé kerülve, a határnélküli közegekben új kihívások és feladatok keresztüztüzebe került. Meghatározásánál felerősödött az a tény, hogy a muravidéki magyar irodalom is az anyairodalom tartozéka, függeléke;

az egységes anyanyelvű irodalom mellékterméke és visszfénye; jelentékeny hányadában vidéki képződmény és szociológiai, társadalomlélektani dokumentum.

A jövőt is tervezni kell! Jó irodalmat kell az olvasók kezébe adni a Muravidéken, olyat, amelyik nem szakad el a helyi gondoktól, de nem is reked meg egyúttal a kisebbségi élet szűkös viszonyaiban, provinciális közegében, a helyiérdeklődés fullasztó dilettantizmusában.

A muravidéki irodalom a múlt század 60-as éveitől kezdve kedvezőtlenebb helyzetből indulhatott, mint a többi határon túli magyar irodalom, de a gazdag művelődési hagyományok, a meglevő kulturális intézmények (a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, a magyarországi alapítványok, írótársaságok, szerkesztőségek, minisztériumok, valamint a határon túli írói társadalmak és annak kulturális intézményei stb.), az élénk szellemi élet mégis segítette az irodalom talpra állását. Ez az ösztönzőbb társadalmi háttér mindvégig érezteti hatását a szlovéniai, muravidéki magyar irodalom életében. A muravidéki magyar költők és írók jövője is ennek a megállapításnak a záloga. A kérdés az, hogy tudunk-e vele élni és együtt élni a 21. század folyamán egy megváltozott, globális világ keresztütlébe és kihívásainak a közegébe kerülve?

4. 3 Fordítási irodalom – a nyelvi korlátok leküzdése érdekében

A muravidéki magyar írók magyar nyelven írták meg műveiket. A muravidéki magyar irodalom legalább öt évtizedes múltat tekint vissza. Több mint száz szépirodalmi művet adtak ki önértékűen a Muravidéken. A nyelvi korlátok leküzdésének legáltalánosabb módja a *fordítás* és a *tolmácsolás*, amely az alkalmazott nyelvészet egyik ágazata. Ezzel a lehetőséggel is élhet a muravidéki magyarság, hiszen kétnyelvű (magyar–szlovén) léthelyzetben él. Véleményem szerint ezt a lehetőséget nem aknázták ki a magyar nemzetiség a Muravidéken sem a helyi, sem az országos, sem a magyar–magyar kapcsolatrendszer szintjén, sőt az Európai Unió területén sem.

A kultúrák közvetítés egyik eszköze a *fordítás*.

Milyen *lehetőségeket* látok a Fordítói Tanszék és a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék közötti együttműködésben? Elsősorban azt, hogy jól felkészült és kreatív egyetemisták kerüljenek ki a tanszékről és iratkozzanak be a fordítói programba, mert a fordítás alapfeltétele a *jó nyelvismeret*. A fordításban kétféle stratégia látszik irányítani az eszközök fejlődését, fejlesztését. Mindkettő számol azzal, hogy a fordításokat ellenőrizni is kell, néha nyelvi, néha szakmai szempontból, esetleg mindkettőből. Maguk a fordítók a különböző nyelvi egységek fordításához kétféleképpen állhatnak hozzá: vagy addig nem mennek tovább, ameddig az nem

„tökéletes”, vagy továbbmennek és egy második menetben saját magukat javítják. A módszerek nem választhatók meg szabadon és a két módszer időmérlege sem ad egyértelmű elsőbbséget. A másik stratégia a fordítói munka fázisainak, részleteinek az olyan célú szétválasztását célozza meg, amelynek lényege, hogy a fordító lehetőleg az alaptevékenységgel foglalkozzon, vagyis állapítsa meg, hogy a két szöveg egyenértékű-e vagy sem, tehát tulajdonképpen lektoráljon, miközben a meglévő feladatainak a kötöttségeit is igyekszik megszüntetni. Az utóbbi megoldás felé haladó fejlesztések ezáltal a fordító képzését, és egyre nagyobb tudásának, gyakorlatának kialakulását szolgálják.

A kérdés az, hogy a piacokra jutásért folyó versenyben a kognitív és lexikográfus nyelvészeknek, pszichológusoknak, mint szakembereknek fognak-e jobban hinni a befektetők, vagy a *gyakorló fordítóknak* és az őket felkaroló hardver fejlesztőknek és rendszer integrátoroknak, akiknek most jó lehetőségeket kínál az EU 6. fejlesztési keretprogramja is.

Ezen kívül fontosnak tartom a magyar szépirodalom fordítását a szlovén irodalomba, vagy fordítva, hiszen a fordítás a *kultúrák közvetítés* egyik eszköze, s ennek fontos szerepe van a multikulturális környezetben. Egy magyar nemzetiségű szakembernek ez egy lehetőség is ahhoz, hogy tudását mindkét nyelvben és kultúrában hasznosítani tudja. A kultúrák közvetítés pedig számos képességet és készséget követel, elsősorban nyelvismeretet. A posztmodern idő mind a világirodalomban, mind a nemzeti irodalmakban új elemzési struktúrákat és gondolati paradigmákat hozott. A modernizmus időszakától az irodalom elveszíti a „szent”-nek nevezett kiváltságos szerepét. Ezzel a szerepe és az írásbeliség lényege is a fogyasztói társadalom szegmentumává válik. A magyar nemzetiség a Muravidéken is alkalmazkodik az új művelődési helyzetekhez, főleg az Európai Unióba lépve változott meg a pozíciója ennek a kis közösségnek, amelyben *integratív* szerepet kapott. Ma már nincsenek „kis” és „nagy” kultúrák, de megmaradnak a mennyiségi arányok a többség és a kisebbség között – a kérdés, mit olvasnak, mennyit és milyen szinten ezekből az adott irodalmakból. Ebben az esetben is sokat tehetnek a fordítók, ők válogatják ki az adott irodalomból, hogy mit tartanak fontosnak, hogy lefordítsanak. A kétnyelvűség a muravidék környezetben *sorszerű* a magyar nemzetiségű tanulók számára, adva van születésüktől fogva. Az Európai Unió új perspektívákat nyújt – az *európai identitást*. S ennek az identitásnak a kiépítésében a fordítóknak is nagy szerepük lehet. A magyar és a muravidéki nemzetiségi irodalom fordítása identitás-megőrző és kultúrateremtő erővel bír. S ehhez nagymértékben hozzájárulhatnak a Magyar Nyelv és Irodalom és a Fordítói Tanszék fordítói is, ha tudásukat ennek a szolgálatába állítják és *sorsot* formálnak belőle a

megélésre és a túlélésre. Számomra szép küldetésnek tűnik ez a választás. Tudniuk kell, tudnunk kell, hogy ezzel *hová* szeretnénk eljutni, a döntés és a munka elvégzése pedig rajtunk múlik.

Mint a Maribori Egyetem Fordítói Tanszékének magyar nyelvi lektora, arra törekszem, hogy olyan *fiatal nemzedéket* neveljünk ki, akik képesek lesznek a fordítástudományok területén magas szinten ápolni, fejleszteni és megőrizni a magyar–szlovén fordítási irodalmat és tolmácsolást. Fiatal fordítókra és tolmácsokra van szüksége az Európai Uniónak is, amely újabb perspektívákat nyújtott ezen a területen a fiatal, diplomás értelmiségnek. S ezt a lehetőséget magyar–szlovén viszonylatban miért ne használnák ki éppen a fiatalok? Európa nem cél, mint szélesebb haza, hanem út, ezért nehéz meghatározni a határait. Az Európai Unió vezetői 2000-ben fogadták el az *Európai Unió Alapjogi Chartáját*, amely nagyobb védelmet nyújt a regionális és a kisebbségi nyelveknek, függetlenül attól, hogy ezek az Európai Unió hivatalos nyelvei közé tartoznak-e. Fontosnak tartom, hogy a muravidéki magyarság nyelve is ezen keretek között fejlődjön, mivel kisebbségi nyelvről van szó. Az Európai Unió keretei között látok lehetőséget arra, hogy a muravidéki magyarság az úgynevezett *intelligens muravidéki régióhoz* tartozzon, amely szerintem az információs társadalom és az innovációs társadalom programjának regionális megvalósulása volna. Ez a régió az Európai Unió által is intenzív és kreatív életfeltételeket teremthet, amelyben dominánssá válhat az e-gazdaság és a digitális közigazgatás is. Az áru és a tőke áramlata helyett az információk és a tudások áramlása kaphatna komoly szerepet, amely által versenyképeséget teremthetnek a térségben.

Szerintem a muravidéki magyarság össze tudja egyeztetni a stratégiáját az Európai Unió célkitűzéseivel, hiszen a magyar nemzetiség magában hordozza a *kivételes értékeit*, amelyre az Európai Unió tagállamainak is szüksége van az *európai identitás* megteremtéséhez. Az Európai Unió és a vele terjedő globalizmus kinyitotta a határokat, és ezzel *versenyképessé* tette a piaci és az intellektuális tereket is a muravidéki magyar nemzetiség számára is. A fiataloknak elsősorban mindezt lehetőségnek kell felfogniuk, hogy a megszerzett tudásukkal akár elmenni, de Európa más országaiban megszerzett tudással visszajönni is tudjanak. Szerintem az Európai Unió főleg a fiatalok számára egy *új út*, hiszen nincsenek megterhelve a múlttal és a 20. század nehéz történelmével, hanem az adott történelmi szituációt lehetőségként kell felfogniuk. 2004-től az Európai Unióhoz való csatlakozástól nagy teret és felelősséggel megadott lehetőségeket kapott a muravidéki magyar nemzetiség a kibontakozáshoz.

5. Összegzés – lehetséges megoldások

A muravidéki magyarság nyelvi kultúráját, sajátosságát, szellemi teljesítményét csak *saját vonatkoztatási rendszerén belül* lehet megítélni. Mert azt már megszoktuk, hogy történelmi látóhatárunk szüleink, nagyszüleink elbeszélésétől halálunkig terjed, míg szavainkat és emlékeinket gyermekeink és unokáink viszik tovább. Jelenünk így lesz része a történetnek, azaz foglalata életünk múltjának és ígérete a hátralevő napjainknak (Hajnal J. 2002).

De hogy honnan számítható a kezdet, és hol érhető tetten a vég, az megfoghatatlan számunkra, mint ahogyan a jelenlegi civilizáció és benne a mi időszámításunk is csak egy porszemnyi időegység a világmindenségben. Ettől függetlenül nekünk csak ez lehet a megfelelő pillanat arra, hogy még inkább felülkerekedjünk a mindennapjainkon, és egy kicsit elgondolkodjunk hovatarításunkon és hovatarozásunkon. *A vezetékneveink elvisznek bennünket a múltba és a jövő felé is mutatnak. Nem mondhatunk le róluk, nem szlovénésíthetjük, mert ha lemondunk róluk, lélekben lemondunk saját értékeinkről, el is veszítjük őket.* Van-e esélyünk a változásra? Az egyetlen, ami örökérvényű lehet napjainkban: a változás. Csak jó irányba. Távlati tervek és stratégiák szükségesek a muravidéki magyarság nyelvteremtésére és nyelvmegőrzésére. Vereségeinkben és sikereinkben is fel kell mutatni az ideiglenes igazságokat: kopik, szégyenül az anyanyelvünk, lekopnak az ékezetek a vezetékneveinkről. Pedig az ezeréves magyarság millenniumi évkönyve alapján egészen más példákat láthatunk. Alsólendva polgárait közel száz évvel ezelőtt még magyar vezetékneveiken szólították. És ma? A változások zürzavarában tehát az egyetlen lehetőség számunkra az óvó, védő, megértő alkalmazkodás vagy a makacs hajthatatlanság? Pedig csak egy alapvető fontos dologról lenne szó – *önmagunk vállalásáról!*

Ha vállaljuk önmagunkat, nem lesz annyira idegen és fenyegető az életünk, mintha örökösen meg akarnánk felelni másoknak. Magyar vezetékneveinkkel és mesterségneveinkkel könnyebben igazodunk el a világban. Téves eszmék miatt nem lehet büntetlenül kiszorítani valós énünket a tudatunkból, hiszen magyar vezetéknevünk identitásképző tényező. Vigyázzunk rá! *Akinek népe van, neve van, annak Istene van!* Németh László szavaival élve: „*A kor, amelynek fiai voltunk, velünk temetkezik. Most kell megmutatni, hogy a szó, amelyet a nemzethez intézünk, nem szófia, mégér egy életet. Ez a néhány év, hónap még a miénk, mai őrzőké. Legyünk méltók rá. Tartsuk magunkat úgy, hogy az ifjúság, amelynek nem látott szeme rajtunk függ, szép leckét kapjon, magát tartván, a magatartásra.*”

Nemcsak egyetlen kultúrához, hanem több kulturális körhöz, értékrendszerhez is tartozhatunk egy időben, vagy élettörténetünk más-más szakaszában. Ez a magatartás jellemző a muravidéki magyarság *szórványközösségére* is, hiszen a vegyes házasságok révén a közösség tagjai már automatikusan beleszületnek egy kettős kultúrkörbe, kettős nyelvi és nemzeti identitásba. Az önálló választás szabadságának a lehetősége ugyanakkor megnövekszik. A nyelv, a nevelődés, a származás meghatározottságán kívül is számos tényező alakítja az egyén és a közösség identitását. Ma már hangsúlyt kap a saját és a más kultúra között a be- és elfogadáson alapuló nyitottság és egyensúly megszerzése. Változik, alakul, módosul az identitás tartalma is. Mégis csapdahelyzet ez a másság, a másféle identitások iránti nyitottság, főleg akkor, amikor a több évszázada átöröklött és átöröklített nyelvi és nemzeti identitások ismérvei elhalványulnak, esetleg az „Én” és a „Másik”, az egyén és a többiek, a személy és a közösség rugalmas viszonyában elvesznek, láthatatlanul, fájdalommentesen feloldódnak. Ez a folyamat, nevezzük európai identitásnak vagy természetes asszimilációnak, azért fenyegeti a muravidéki magyarság léthelyzetét, mert még mindig megmaradt csapdának a posztmodern világ küszöbére lépve is. Nem lehet minden felmerülő kihívást és problémát megválaszolni, amely a muravidéki magyarság identitását és kulturális értékeit feltételezi, mert a teljes kép rendkívül bonyolult és sok egyidejű tudományos kutatást igényelne, de megkísérelhetjük.

„Az elit a társadalmi szervezet minősítője. Nem csupán vezeti, hanem jelöli és őrzi is mindazt, aminek közösségi felelősségét elvállalja. Vállalása is sokkal több, mint egyszerű irányítás” – ezekkel a gondolatokkal nyitotta meg Pálinkás József, az Akadémia elnöke az MTA két társadalomkutató intézetének kutatásairól szóló zárókonferenciáját. A mintegy 21 évet felölelő kutatómunka legfrissebb eredményeit hangsúlyozta 2010. december 6-án a bemutató tudományos tanácskozáson és a következőket mondta: *„Elitnek lenni nem egyszerűen születés, szaktudás vagy szereptudatosság kérdése, hanem példaadás is. Az elit pedig nem pusztán tudományos fogalom, hanem több annál: morális kategória. Összefogó felelősség és mélyre ható erő ott, ahol a kor engedi. Zavarban lévő, megbízását kereső vagy bezárkózó csoport ott, ahol korának kényszereit engedi elhatalmasodni magán.”* Pálinkás József az Akadémia alapítója, Széchenyi István szavait idéve mutatott rá a társadalmi csoport feladatára: *„Az elitnek »olvasztói felelősséggel kell bírni«, ha ugyanis az elit nem felelős az egész társadalomért, akkor valójában hatalmát védő kör lesz. Ha a tetteinek*

következményeivel nem a teljes közösségre nézve számol, korának irányítójából könnyen irányítottá válhat.” A muravidéki magyarság magyar elitjén múlik elsősoban a muravidéki magyarság nyelvi jövőjének és kulturális felemelkedésének a jövője. En reménykedem abban, hogy nem válik könnyen irányíthatóvá és felelőssége kiterjed a magyar kisebbség egész léhelyzetére.

Az utóbbi évek fejleményei reagálásra, cselekvésre készítetik mind a magyar kormányzat kisebbségpolitikáját, mind pedig a határon túli magyar közösségek cselekvési irányát. A nemzetiségi közösségek lélekszámára és identitástudatára a népességfogyás, az elvándorlás, az elvárosiasodás egyaránt negatívan hat. A globális tendenciák, az európai uniós szabadságjogok, a belső schengeni határok eltörlése ugyancsak rombolják a homogén közösségeket. A fiatal és a szakképzett munkaerő elvándorlása, a képzett elit réteg városba, az anyaországba, vagy éppen más tagállamokba vándorlása a szülőföld lakosságának elöregedéséhez vezet, egyre kisebb lesz esélye a megújulásra, a versenyképességre, a fejlődésre, nehezebbé válik az önszerveződés és a megfelelő szintű érdekképviselés megvalósítása. Ezt a helyzetet tovább rontja a tudatos vagy látens asszimiláció folyamata, még a mégoly pozitív, nemzetiségbarát kisebbségpolitikát felmutató Szlovéniában is. 1990 óta az összmagyarság száma több száz ezerrel csökkent, ebből a Muravidéken több mint 2 ezerrel (a hivatalos népszámlálási adatok 1991-ben Szlovéniában még 8503 magyar nemzetiségűt mutattak, 2002-ben már csak 6243-at, a Muravidéken pedig 7569-et, illetve 5212-öt). (A kiadó megjegyzése: 1991-ben még beszámították a külföldön élő szlovén állampolgárságú személyeket is, 2002-ben már nem. Így 1991-ben 8000 volt a Szlovéniában élő magyar nemzetiségűek száma. – Kovács Attila: A muravidéki magyarok a statisztikák tükrében 1869–2011 között. https://issuu.com/dvojezicnizavodi/docs/muravideki_magyarok_1869-2011_-_pro) Tudjuk, hogy a népszámlálási adatokat sokféle szubjektív szempont is befolyásolja, ezek akkor is döbbenetes népességfogyási adatok (Barkaszi 2009).

A határon túli magyar közösségek kormányzati támogatása összmagyar érdek, hiszen vitathatatlan tény, hogy a magyar kulturális értékek jelentős hányada Magyarország határain kívülről érkezik. A megőrzendő (pusztuló, eltűnőben lévő) magyar kulturális örökség jelentékeny része a határon túl található, s ugyanígy: a magyar nemzet szellemi erejének és tudományos utánpótlásának képviselői is számottevő részben határon túli területekről származnak. Ezért a határon túli magyar közösségek oktatási és kulturális támogatásáról az Oktatási és Kulturális Minisztérium stratégiát alkotott.

Kormányzati stratégia is szükséges

A magyar kormányzat deklarált nemzetiségi stratégiai céljai közé tartozik:

A határon túli magyar közösségek lélekszámának megőrzése, lehetőségek szerinti növelése.

A határon túli magyarság magyar nemzeti azonosságtudata megerősítésének és megtartásának támogatása az anyanyelvű oktatás és kultúra ösztönzésén keresztül.

A külhoni magyar közösségek szülőföldön való boldogulásának támogatása.

A határon túli magyar kulturális örökség megőrzése és ápolása.

A kisebbségi oktatási, kulturális, egyházi és tömegtájékoztatási intézményrendszer támogatása.

A Magyarországgal való kapcsolattartás segítése.

A magyar anyanyelv és kultúra megőrzése a magyar nemzeti identitás megőrzésének és így a határon túli magyar közösségek megmaradásának legfőbb záloga. Amikor a kisebbségvédelmi kormányzati célkitűzésekről gondolkodunk, ez a legfőbb prioritás, minden szociális, gazdasági, vagy infrastrukturális fejlesztési és egyéb szempont csak ezután következhet.

Hogyan néz ki közelebbről a Muravidék helyzete?

A szlovén alkotmány 64. cikkében biztosítja az autochton magyar nemzeti közösség különjogait, így többek között a nemzeti jelképek szabad használatát a nemzeti identitás megőrzése érdekében, nemzetiségi képviselő választását a Nemzetgyűlésbe és a helyi önkormányzatokba, oktatási intézmények alapítását és az anyanyelven való oktatás jogát, valamint garantálja az anyaországgal folytatott kapcsolatok ápolását. Emellett – anélkül, hogy halmozná a jogszabályi hivatkozásokat – külön törvény biztosítja a kétnyelvű területeken az anyanyelv szabad használatát a közigazgatásban (így a bíróság, a rendőrség, a közigazgatási hivatalok és az érdekképviselői szervek előtt), a vallásgyakorlásban, az egészségügyben, a média különböző területein, az oktatási és művelődési intézményekben. A közsféra munkavállalóinak nyelvpótlék jár a kétnyelvű munkavégzésért, valamint a nemzetiség tagjai számára kétnyelvű okmányokat állítanak ki: ilyen a személyi igazolvány, a biometrikus útlevel, az új vezetői engedély, és kétnyelvűek az anyakönyvi kivonatok is.

Az anyanyelv tudatos használatáért első helyen a nevelési-oktatási politika a felelős. Említettem a valódi kétnyelvűség értékeit, az idén ötvenéves muravidéki kétnyelvű oktatás azonban ezt a feladatát jelenlegi rendszerében

nem képes ellátni. Az a tanrend, ahol a tantárgyak 80%-a szlovén és mindössze 20%-a magyar nyelven kerül előadásra, nem töltheti be a kétnyelvűség eredeti küldetését. A Lendvai Kétnyelvű Középiskola földrajzi helyzetéből adódóan a legszorosabb kapcsolatokat ápolhatná Magyarországgal. Minden lehetősége megvan rá. A falak és határok építése helyett programjával új világot és új lehetőségeket kellene nyitnia a tanulók felé.

A beletörődés pedig a közösség középtávú asszimilációját vetíti előre. Az anyanyelv felmerülése, használata, nemcsak érzelmi, hanem érdek dolga is. Legyünk igényesek magunkkal szemben, a jövő generációja érdekében is! Van mire büszkének lennünk és büszkén beszélni a magyar anyanyelvet, vállalni a magyar identitást!

Irodalom

- BARKASZI Zsófia: Kétnyelvűség és anyanyelvi identitás a Muravidéken, kormányzati stratégia az anyanyelv- és önazonosság megőrzésére. *Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom*. Lendva. Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009. 68–72.
- BALÁZS Géza: *A nyelvünk nem vész el, csak átalakul* – Balázs Géza nyelvész tartott előadása Közéleti Klub vendégeként, Komlói Újság (online), 2012.04.10.
- BALÁZS Géza – BENKES Zsuzsa: Magyar nyelv a gimnáziumok és a szakközépiskolák 9. évfolyama számára. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2011. 9–31.
- BENCE Lajos: Egy elmulasztott lehetőség margójára (A kétnyelvű oktatás harminc éve Szlovéniában) *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében* II. Budapest, 1992. 68–73.
- BENCE Lajos: „...községekben belül kell megoldani a problémát...” Beszélgetés Peter Winklerrel. *Népűjság* (Lendva) 11. sz., 1995. március 17., 3.
- BERNJAK, Elizabeta: A kétnyelvű oktatás... (Kontrastivna obravnava dvojezičnosti s posebnim poudarkom na slovensko–madžarsko dvojezičnost na narodnostno mešanem območju Prekmurja. Triještudije / Három tanulmány, *Lendavski zvezki / Lendvai füzetek* 12–13. sz., Lendava / Lendva, 1991, str. 9–26.
- BERNJAK, Elizabeta: Kisebbségi nyelvek képzési lehetőségei az EU-ban. Közép-Európa: Egység és sokszínűség. *A Nyelvek Európai Éve 2001 zárókonferenciájának előadásai*. Szombathely. Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola. 2002. 212–220.
- BERNJAK, Elizabeta: A kisebbségi nyelvek jövője az EU-ban: nyelvcsere vagy nyelvi revitalizáció. *Kisebbségkutatás*. Budapest. 2004. 13. évf. 2. sz.

- BERNJAK, Elizabeta: Kisebbségi nyelvi jogok a Muravidék-régióban. *Muratáj* 2008. Lendva. 2008. 69–78.
- BOKOR József (szerk.): *Az anyanyelv a kétnyelvűségben*. Maribor–Lendva. Maribori Egyetem Pedagógiai Kara Magyar Intézete–Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 1999. 26–29.
- CRYSTAL, David: *A nyelv enciklopédiája*. Budapest. Osiris. 2003. 449–457.
- CRISTAL, David: A nyelv enciklopédiája. *Társadalmi identitás*, 56–68. p., *Többynyelvűség*, 449–453. p., *Nyelvi tervezés*, 453–458. p., Budapest, Osiris. 2003.
- GÖNCZ László: Anyanyelvművelés, anyanyelvápolás a Muravidéken. *Somogy* 2. sz. 1990. március–április.
- GÖNCZ László: Oktatásunkról. *Népújóság* (Lendva), 1995. április 7. 6.
- GÖRÖMBEI András: Irodalom és nemzeti önismeret. Budapest. Nap Kiadó. 2003. 7–80.
- KOLLÁTH Anna: A magyar nyelv jelene és jövője Szlovéniában. *Kisebbségkutatás*. Budapest. 2004. 13. évf. 2. sz. 229–236.
- KOLLÁTH Anna: A kisebbségi jogok érvényesülésének elve és gyakorlata Szlovéniában. *Muratáj* 2003/1. Lendva. MNMI. 2003. 113–126.
- RUDA Gábor (szerk.): *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák*. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület (MBKKE). 2002.
- VARGA József: *Nyelvhasználat, névdivat*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 1999.
- VARGA József: *Muravidéki személynevek*. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2003.
- VARGA József: *Mondjuk, írjuk hetésiesen?* Budapest. Krúdy Gyula Irodalmi Kör. 2003.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki nyelvjárás sajátosságai. *Naptár* 1989, a szlovéniai magyarok szemléje. Murska Sobota. Pomurska založba. 1988. 176–180.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség helyzete Szlovéniában a rendszerváltás után. *Kétnyelvűség* III. /3. Szada. 1995. 16–22.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség megoldás? Beszélgetés dr. Albina Nečak-Lükkel. *Népújóság*. Lendva. 1995. június 2.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A második nyelv tanításának modelljei a kétnyelvű iskolában. RUDA Gábor (szerk.): *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák*. Pilisvörösvár. MBKKE. 2002. 111–114.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyarság nyelve az Európai Unióban. BALÁZS Géza és GRÉTSY László (szerk.): *Az Európai*

Unió és a nyelvek: Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból. Budapest. Tinta. 2004. 189–201.
ZÁGOREC-CSUKA JUDIT: *A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében.* Pilisvörösvár. MBKKE. 2008.

Szakkönyvek, szakcikk, tanulmányok a társadalomtudomány területéről:

- BÁRCZI Zsófia: Irodalom és identitás. RUDA Gábor (szerk.): *Identitás – nyelv – irodalom.* Pilisvörösvár–Dunaszerdahely. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Nyelvi Iroda. 2008. 116–120.
- DEBELJAK, Aleš: *Lanski sneg: eseji o kulturi in tranziciji.* Maribor. Aristej, 2002.
- DEBELJAK, Aleš: *Na ruševinah modernosti: institucija umetnosti in njene zgodovinske oblike.* Ljubljana. 1999.
- DEBELJAK, Aleš: *Európa európaiak nélkül.* Budapest. Napkút Kiadó, 2006. (Fordította: Gállos Orsolya). 100.
- GÖNCZ László: *A muravidéki magyarság 1918–1941.* Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001.
- GÖNCZ László: *A muravidéki kulturális identitás egykor és ma. Hagyományok és perspektívák* (előadásvázlat). Lendva. 2006.
- GÖNCZ László: Muravidéket 60. esztendeje csatolták vissza Magyarországhoz. *Népűjság.* 2001. április 12. 5.
- KISS Endre – HUDRA Árpád: *A globális falutól a tudás társadalmáig.* Budapest. Aranykönyv Kiadó. E-Világ Kiskönyvtár sorozat, 2006.
- KISS Endre: *Globalizáció és / vagy posztmodern.* (Tanulmányok a jelen elméletéről). Budapest–Székesfehérvár. Kodolányi János Főiskola. 2003.
- KISS Endre: Mitől függ az európai identitás? <http://www.inco.hu/inco9/global/cikk1h.htm>
- KISS Endre: Az Európai Unió válsága. <http://www.pointernet.pds.hu/kissendre/europa/20050711135955427000000200.html>
- KOVÁCS Attila: *Földreform és kolonizáció a Lendva-vidéken a két világháború között.* Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2004.
- MÁK Ferenc: A nagyok gondjainak peremén – a muravidéki magyarság története 1990–2005. *Muratáj '05.* Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2006. 1–2. sz. 29–106.
- NÉMETH László: *Sorskérdések.* Budapest. Magvető Kiadó. 1989.
- THOMKA Béla: Európa társadalomtörténete a 20. században. *Identitás: nemzetek, nacionalizmusok, kisebbségek.* Budapest. Osiris. 2009.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig.* (Doktori disszertáció, ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola Könyvtartudományi program.)
Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2006.

III. KITEKINTÉS

A Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák című tanulmánykötetről

Dr. Varga József: Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák. Lendva. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 2015.

Dr. Varga József *Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák* című tanulmánykötete 52 rövidebb-hosszabb írást tartalmaz élőnyelvi, dialektológiai, tájnyelvi, névtani, néprajzi, nyelvjárási, történelmi, nyelv művelő, nyelvemléki, hetési népmeséi, népszokási és még sok más témakörben. Tanulmánykötetében elsősorban a Muravidéken (Hetésben) élő magyar nemzetiség egyre fogyó létszámára, nyelvének aggasztóan gyors sorvadására, önbizalmának kishitűségére utal azzal, hogy nyelvészeti témájú írásaival felhívja a figyelmet az anyanyelv, a nemzeti önazonosság, a magyar nemzetiség érzelmi és vallási hagyományőrzésének megbecsülésére. A kötet sokrétű témát (nyelvészetet, néprajzot, publicisztikát stb.) és műfajt ismertet, és ahogy a szerző a műve előszavában közöli, ismeretterjesztő jellegűek is, így fontos tényezőnek számítanak, elsősorban a muravidéki magyar nyelv és kultúrológia területén.

Az írások rádióadásban elhangzottak a Muravidéki Magyar Rádió Nyelv művelő Műsorában.

Dr. Varga József nyugalmazott egyetemi tanár Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák című tanulmánykötete kiemelkedő jelentőségű nyelvészeti, néprajzi, történelmi és kultúrtörténeti témákra és a nyelvészprofesszor kutatásai dokumentációjának fontosságára hívja fel a figyelmünket muravidéki és egyetemes magyar viszonylatban. A tanulmány-

kötet a szélesebb olvasóközönség tájékoztatására is ajánlott, valamint a nyelvészek, a kutatók számára is, elsősorban a nyelvészeti és a néprajzi kutatások továbbvitele szándékával a Muravidéken. Az egyetemes magyar nyelvészet és néprajztudomány területén létrejött szakirodalom felhasználására is alkalmas mű dr. Varga József legújabb tanulmánykötete, hiszen a szerző mint nyugalmazott egyetemi tanár több évtizede kutatja a muravidéki tájszavakat és a muravidéki nyelvhasználatot, ezenkívül az említett szakterületnek a Csúry Bálint-díjas kutatója.

A magyar nyelvet használni kell!

Kérdések / tézisek dr. Kolláth Anna és dr. Bernjak Elizabeta nyelvészekkel a magyar nyelv napja alkalmával 2017. november 13-án tartott beszélgetéshez

2017. november 13-án ünnepelték meg másodszer a magyar nyelv napját a Muravidéken. A Muravidéki Pedagógusok Egyesülete és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet a lendvai Bánffy Központban beszélgetést szervezett dr. Kolláth Anna és dr. Bernjak Elizabeta nyelvészekkel.

Zadravec Szekeres Ilona, dr. Bernjak Elizabeta, dr. Zágorec-Csuka Judit és dr. Kolláth Anna (a lendvai Népújság archívumából)

Az eseményen – dr. Zágorec-Csuka Judit moderálásával – a nyelvészek életpályájukról, tudományos munkásságukról, kutatási eredményeikről számoltak be, valamint megosztották a jövőre vonatkozó terveiket is.

A Magyar Országgyűlés 2011-ben nyilvánította november 13-át a magyar nyelv napjává, hogy a figyelmet ráirányítsa a szellemi-kulturális örökségünk alapját jelentő anyanyelvünkre. November 13. meghatározó dátum a magyar nyelv történetében: 1844-ben ugyanis ezen a napon fogadták el a magyar nyelvet hivatalossá tevő törvényt. Az Anyanyelvápo-

lók Szövetsége Budapesten és más városokban olyan programokkal készül erre a napra, amelyek a nyelv magyarságot összetartó erejét tükrözik. A magyar nyelv napja a közfigyelmet igyekszik ráirányítani a magyar nép szellemi-kulturális öröksége és nemzeti identitása alapját jelentő magyar nyelvre. A magyar nyelv napján közös versmondásra, vetélkedőkre, kulturális programokra készülnek az anyaországban és a határon túli magyarok közösségeiben, az egész Kárpát-medencében. Tesszük ezt mi is, muravidéki magyarok, immár második éve. Ennek a megemlékezésnek, ünnepnek tavaly én voltam a kezdeményezője az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában, de idén kiszélesítettük a programokat azzal, hogy két nyelvészprofesszor asszonnyal, dr. Kolláth Annával és dr. Bernjak Elizabetával életpályájukról, tudományos munkásságukról, kutatási terveikről beszéljünk és bemutassuk a nyelvészeket a Tisztelt Közönségnek a lendvai Bánffy Központban.

Dr. Kolláth Anna szakmai életrajza és kutatási területe

Tudományterület: bölcsészettudományok. Szakterülete: alkalmazott nyelvészet, szociolingvisztika, szociodialektológia. Munkahelye: a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéke.

Életútja: Kolláth Anna 1954. október 28-án született Magyarországon, Rum községben. 1961 és 1969 között ott végezte el az állami általános iskolát, 1969 és 1973 között Szombathelyre, a Kanizsai Dorottya Gimnáziumba járt. Egyetemi tanulmányait 1973 és 1978 között a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, Debrecenben folytatta. Magyar-német szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Szakdolgozatának címe: *Az anya motívuma József Attila költészetében*. 1990-ben a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetemen egyetemi doktori fokozat birtokosa lett. 1997-ben szerzett PhD-fokozatot az ELTE-n, disszertációjának címe: *Nyelvjárás és nyelvi viselkedés Rum község nyelvében*.

Munkahelyei: 1978 és 1981 között középiskolai tanár volt a Kanizsai Dorottya Gimnáziumban Szombathelyen, 1981 és 1993 között tanársegéd, adjunktus, majd docens a szombathelyi Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékén. 1993-tól a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelv és Irodalom Tanszé-

kén dolgozik. 1993 és 1998 között magyar nyelvi lektor volt, 1998 és 2008 között egyetemi docensként, 2008-tól rendkívüli egyetemi tanárként (magyar viszonylatban docens és professzor közötti pozíció lenne) dolgozott, 2013-tól pedig egyetemi (rendes) tanár (redna profesorica). Az egyetemen leíró és alkalmazott nyelvészeti kurzusokat tart, 2004-től 2015-ig vezette a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszéket.

Tudományos munkája: a maribori team koordinátora volt az EL-DIA című kutatási projektben (www.eldia-project.org), melyet az Európai Unió 7. Kutatási Keretprogramja támogatott. Kutatóként vett részt *A kétnyelvű iskolák tanárainak e-kompetenciái* című projektben. 2012 óta tagja a Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kara kutatócsoportjának a *Szlovén identitás és kulturális tudat jelene és múltja a nyelvileg és etnikailag érintkező térségekben* című programcsoportnak (programska skupina), kutatási témája a muravidéki magyar nyelvhasználat. A felsorolaton kívül, mint a határon túli magyar nyelvvaltozatok kutatója, részt vesz a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózatban (<http://ht.nytud.hu>), és kutatóként, régiófelelősként az Imre Samu Nyelvi Intézet, az ISNYI (www.umiz.isnyi.org) kutatásaiban. Elnöke a szakmai érettségi magyar nyelv és irodalom tantárgyi bizottságának, és tagja volt a *Preizkus znanja (Tudásfelmérés)* vizsgabizottságának. Tagja a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, a Veszprémi Akadémiai Bizottságnak, a Pécsi Akadémiai Bizottságnak. Az MTA köztestületének külső tagja, 2017-ig tagja a Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottságának. 1998-ban a Magyar Nyelvtudományi Társaság Csúry-díjban részesítette, 2016-ban Arany János-érmet kapott. Mariborban és Szombathelyen él.

Dr. Bernjak Elizabeta szakmai életrajza és kutatási területe

Tudományterület: bölcsészettudományok. Szakterület: nyelvészet. Munkahely: Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar, nyugalmazott nyelvész.

Életrajza: Bernjak Elizabeta 1947. október 27-én Gyertyánosban született. Az általános iskolát Lendván, a középiskolát pedig Muraszombatban végezte el. 1973-ban szerzett tanári diplomát a Ljubljana-i Egyetem Bölcsészettudományi Karán szlovén nyelv és irodalomból, német nyelv és irodalomból, valamint lengyel nyelv és irodalomból. Szintén a Ljubljana-i Egyetem Bölcsészettudományi Karán 1990-ben mesteri oklevelet szerzett, majd 2000-ben a *Jezikovnosistemski razlogi pri-*

manjkljaja v slovensko-madžarskem jezikovnem stiku (*A szlovén–magyar nyelvi kontaktus okozta nyelvi hiányosság nyelvrendszerbeli okai*) című disszertációjával megszerezte a tudományok doktora címet. 1972-től 1982-ig a lendvai középiskolában szlovén és német nyelvet tanított. 1986-tól 1990-ig Mariborban és Szombathelyen lektorként dolgozott. 1990-től vendégtanárként szlovén nyelvet és irodalmat ad elő a szombathelyi Berzsényi Dániel Főiskola, új megnevezése szerint a Nyugat-magyarországi Egyetem (Savaria Egyetemi Központ) Bölcsészettudományi Karának Szlovén Nyelv és Irodalom Tanszékén. 1995-ben szerkesztett egy szlovén–magyar és magyar–szlovén szótárt.

Tudományos munkája: A tudós a szlovén–magyar kétnyelvűséget kutatja, elmélyültebben foglalkozik a szlovén és a magyar nyelv kontrasztív kutatásával. Kutatómunkája eredményeit 1999-ben a *Jezikovno-sistemi razlogi interferenčnih pojavov v slovensko-madžarskem jezikovnem stiku* (*A szlovén–magyar nyelvi kontaktus okozta interferenciák nyelvrendszerbeli okai*) című tudományos monográfiában és más kiadványokban is közzétette.

Egyebek között a *Studia Slavica Savariensia* című kiadvány és a *Lindua* folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, a Muravidéki Akadémiai Tudományos Unió (PAZU), a Szlovéniai Szlavisztikai Társaság, a Szlovén Alkalmazott Nyelvészeti Társaság és a Magyar Tudományos Akadémia Vas Megyei Tudományos Testületének tagja.

Kutatási tevékenysége: a kétnyelvűség, a kétnyelvű oktatás, a szlovén–magyar–német kontrasztív frazeológia, a szlovén–magyar kontrasztív nyelvtan kutatására terjed ki. Lendván él.

Kérdések

1. Kolláth Anna – Bernjak Elizabeta: Hogyan kerültek a magyar és a szlovén nyelv vonzáskörébe, mi indította Önöket el azon az úton, hogy az említett nyelveket kutassák tudományos szinten, és elemezzék mindkét nyelv kétnyelvűségi aspektusait, kontrasztivitását, interferenciáit? A nyelvészé válás útján kik voltak a példaképeik, segítők és támogatóik a tudományos pályájukon, akiket esetleg mestereiknek is tekintenek?

2. Kolláth Anna: Ön Mariborba került a Maribori Egyetem Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékére 1993-tól. Bokor József *Az anyanyelv a kétnyelvűségben* című tanulmánykötetében 1999-ben megjelent egy tanulmánya: *Ami a kétnyelvűségben Szlovéniában benne van* címmel. Mi-lyennek tűnt akkor Önnek a kétnyelvűség (bilingvizmus, diglossia), és

milyennek látja ma, hiszen a 90-es évektől kutatási területe lett ez a téma? Közben Ön is velünk él, és megéli a kétnyelvűség minden nyelvészeti jelenségét a magyar nemzetiség léthelyzetében.

3. Bernjak Elizabeta: 1986-tól Ön mint szlovén nyelvi lektor dolgozott Szombathelyen a Berzsényi Dániel Főiskolán, 1990-től pedig mint vendégtanár, majd a Nyugat-magyarországi Egyetem (Savaria Egyetemi Központ) Bölcsészettudományi Karának Szlovén Nyelv és Irodalom Tanszékén. 1999-ben ugyanabban a Bokor József által szerkesztett tanulmánykötetben jelent meg a tanulmánya *A szlovén sztenderd nyelv elsjátításának szociolingvisztikai körülményei a Rábavidéken*. Közben Ön is együtt élt a rábavidéki szlovén nemzetiséggel, tanította őket, megélte a rábavidéki szlovének kétnyelvűségének jelenségeit, kontakthelyzetét, anyanyelvének visszaszorulását, esetleges nyelvcseréjének a tényezőit is. Milyennek tűnt Önnek akkor és milyennek tűnik most a rábavidéki szlovén nyelv, amely kontaktusban van ma is a magyarral?

4. Kolláth Anna: 2005-ben jelent meg tudományos monográfiája a Zora Kiadónál Mariborban *Magyarul a Muravidéken* címmel, amelyben már karakterisztikusan kirajzolódik az Ön tudományos arca és érdeklődése, hiszen tematikusan több alapvető témát érintett benne. A *Nyelvek és nyelvváltozatok* című I. fejezetben foglalkozott a kisebbségi jogok érvényesülésének elvével és gyakorlatával Szlovéniában, kutatta a kisebbségi nyelvi tudatot, a nyelvművelést és a nyelvi tervezését, a határtalanítás szótárprogramját, foglalkoztatta a Lendva-vidéki tájszótár, a nyelvválasztás és a nyelvi alkalmazkodás a kétnyelvű oktatásban. A II. fejezetben pedig, amelynek a címe: *Nyelvek – nyelvváltozatok – oktatás*, elemezte a kétnyelvű oktatásunkat a tények és az elvárások szintjén, az anyanyelv és a helyesírás szempontjából, az általános érettségi vizsgát Szlovéniában, különös tekintettel a magyar nyelvre, valamint bemutatta a maribori Magyar Tanszék mindennapjait. Kérem, ismertesse ezeket a témákat, amelyekkel mint nyelvész foglalkozott akkor és publikálta is a kutatásainak az eredményeit, hiszen tematikusan a muravidéki magyarok nyelvére és annak megélésére, társadalmi szerepére vonatkoztak.

5. Bernjak Elizabeta: Mivel behatóbban elkezdett foglalkozni a szlovén–magyar nyelv és ezzel együtt a szlovén–magyar kétnyelvű oktatás kontrasztív vizsgálatával, már a 90-es évek elején jelentek meg tanulmányai és majd tanulmánykötete ebből a témából. 1991-ben a Lendvai füzetekben egy tanulmánya jelent meg: *A kétnyelvű oktatás kontrasztív vizsgálata, tekintettel a szlovén–magyar kétnyelvűsögre a Muravidéken* címmel, amelyben rámutatott a kétnyelvű tanulók nyelvi hiányosságaira is, majd javaslatot tett a két nyelv kontrasztív modelljének a kidolgozására. 1999-ben kiadták Szombathelyen a tudományos monográfiáját, amely

a szlovén–magyar nyelvi érintkezés interferenciáiról szól, és elemzi azokat az ellentmondásos jelenségeket, amelyeket ez az interferencia okoz mindkét nyelv morfológiájában és szintaxisában, illetve ebből kifolyólag a jelentés és a kommunikáció szintjén is. Kérem, ismertesse a kétnyelvűség okozta nyelvi hiányosságokat, az interferencia jelenségeit és ellentmondásait! Mire kellene elsősorban odafigyelnünk, vagy mit kellene megértenünk, amikor ezekkel a nyelvi jelenségekkel találkozunk a mindennapi szlovén–magyar kétnyelvűségben?

6. Kolláth Anna: *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada* címmel jelent meg egy tanulmánykötet, amelynek Ön volt a szerkesztője. Közel 400 oldalnyi nyelvészeti tanulmány, a legújabb tudományos kutatások a kétnyelvűség területéről. Az első fejezet kifejezetten a muravidéki kétnyelvű oktatásra vonatkozó tanulmányokat közöl, a második fejezet a kétnyelvű oktatás Kárpát-medencei kontextusára vonatkozik. A kötet szerzői híres magyar és szlovén nyelvészek voltak, akik valamilyen szinten a kétnyelvűség kutatói a Kárpát-medencében. Ez a tanulmánykötet a muravidéki kétnyelvű oktatási modell ötvenéves évfordulójára jelent meg. Az évforduló mindig számvetés. Ön mint ennek a tanulmánykötetnek a szerkesztője hogyan helyezi el a muravidéki kétnyelvűséget a Kárpát-medencei kétnyelvűségek kontextusában?

7. Bernjak Elizabeta: 1995-ben jelent meg a Magyar–szlovén, Szlovén–magyar szótára a Cankar Kiadónál Ljubljánában. A szótár a magyar nyelvnek azon szókészletét öleli fel a magyar köznyelv alapján, amelyeket a szlovén–magyar kétnyelvű területen leggyakrabban használnak. Milyen motivációval kezdett el dolgozni, mint nyelvész ezen a szótáron és milyen nehézségekbe ütközött munka közben? Milyen volt a szótárának a fogadtatása Szlovéniában és Magyarországon? Esetleg érték kritikák is? Most is egy online szótárt készítő nyelvészcsoporthoz tagja, hogyan folyik a munka, és Önnek mi a feladata az online szótár megteremtésében?

8. Kolláth Anna: 2012-ben jelent meg a Zora Kiadónál *A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában* címmel a következő tudományos monográfiája.

Az I. részben *Nyelvek, szavak, színterek* címmel a magyar nyelvre és annak oktatására koncentrált, koncepciót adott a kétnyelvű tankönyvek szükségességéről és hasznáról, de az idegen szavak muravidéki nyelvváltozatokban való használatáról is szólt. Majd a II. részben a *Nyelvek együttéléséről* írt, főleg a szlovéniai magyar nyelvhasználatról az ELDIA-kutatások tükrében. Kérem, ismertesse röviden kutatásainak eredményeit!

9. Bernjak Elizabeta: 2004-ben jelent meg a *Slovenščina in madžarščina v stiku / A szlovén és a magyar nyelv kapcsolata, érintkezése* című monográfiája.

Ebben a tudományos monográfiájában a szlovén tanulmányai mellett magyar tanulmányokat is közöl, főleg a kisebbségi nyelvek képzési lehetőségeiről az EU-ban, a magyar és a szlovén nyelv szófaji rendszereinek kontrasztív összevetéséről, a határozottság kategóriáiról, a szlovén ekvivalens nélküli lexika fordításáról, a halál kultúrfogalmáról mindkét nyelvben. Kérem, röviden ismertesse a megírt témáit, kutatásainak eredményeit!

10. Kolláth Anna: 2014-ben jelent meg egy 443 oldalnyi tanulmánykötet 48 szerzőtől, a magyar és a szlovén nyelvvel is foglalkozó kutató kollégától, baráttól, Kolláth Anna tiszteletére, 60. születésnapjára. A kötet címe: *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. században*. (szerkesztők: Gróf Annamária, N. Császi Ildikó, Sztókai Szilvia). Hogy érzi magát Kollát Anna ebben az életszakaszban? Miféle tart? Milyen kapcsolatrendszerrel rendelkezik a magyar nyelvészet területén, és milyenek a határon túli kapcsolatai?

11. Bernjak Elizabeta: Hisz abban, hogy a nyelvi tudat fejleszthető a kisebbségi léthelyzetben. Az interkulturalitás és a kétnyelvűség híve. Az esetleges kisebbségi nyelvek funkcióvesztésének legtöbb kérdését a mai demokratikus helyzetben, a törvényileg garantált kisebbségi jogok mellett a kisebbségnek magának kell megoldani – ezt vallotta egy tanulmányában 2010-ben. Most mit gondol erről, hol vannak a buktatói és esetleges megoldásai a magyar és a szlovén kisebbségi nyelv életben maradásának, hogy a nemzetiség érzékeltesse személyes identitását és ezzel a kollektív identitást is?

12. Bernjak Elizabeta – Kolláth Anna: Melyek azok a kutatási témák, amelyekkel szükséges volna foglalkozni a közeljövőben a kisebbségi nyelvek kutatása terén a Muravidéken vagy a Rábavidéken, a magyar, a magyar–szlovén, a szlovén és a szlovén–magyar nyelvi viszonyrendszerben?

Kontrasztív szlovén–magyar frazeológia

Alkalmazott nyelvészet a kisebbségi nyelvek kutatásában

A kétnyelvűség és az érzelmi intelligencia

Digitalizálás a nyelvjáráskutatásban

A muravidéki magyar nyelv a magyar médiában

Lexikográfia, szlovén–magyar szótárállomány

A szakfordítás módszertani kérdései a szlovén–magyar nyelv kontextusában

Tankönyvfordítás kétnyelvű helyzetben

Kapcsolatrendszer a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózattal, az Imre Samu Nyelvi Intézettel, a SAZU-val, az MTA Magyar Tudományos Akadémia Külföldön Elnöki Bizottságával

Nyelvművelés a Muravidéken, kapcsolat az Anyanyelvpolitika Szövetségével.

13. Bernjak Elizabeta – Kolláth Anna: Mint nyelvész-kutatók milyen módszerekkel kutatnak és milyen projektekben vesznek részt, kikkel dolgoznak együtt? Egyéni vagy csoportos kutatásokban vesznek részt? Dolgoztak-e együtt is valamilyen projektben?

Utolsó kérdés: Eszmék kellene vagy tettek a muravidéki magyar nyelv megmaradásához? Milyenek legyenek az eszmék és milyenek a tettek?

IV. FÜGGELÉK

Először ünnepeltük meg a magyar nyelv napját a Muravidéken

„A magyar nyelv egy kincsesláda” Soós Sara, 9.a osztályos tanuló

Az *Édes anyanyelvünk rajz- és fogalmazásversenyen* az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában 152 magyar anyanyelvű tanuló vett részt.

Az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában 2016. november 11-én ünnepeltük meg a magyar nyelv napját úgy, ahogy ezt más határon túli magyar közösségekben teszik, például Erdélyben. Ennek tudatában egész napos műsort és megemlékezést szerveztünk ismert magyarországi és hazai nyelvészek, kutatók előadásainak a segítségével. A magyar nyelv napján két tudományos fokozattal rendelkező nyelvészt hívtunk meg, akik előadást tartottak a magyartanároknak és egy-egy órát tartottak a magyar nyelv értékeiről azoknak a 9. osztályos tanulóinknak, akik anyanyelvi és környezetnyelvi szinten tanulják iskolánkban a magyar nyelvet. Az ELTE BTK Magyar Nyelvi Tanszékének docense, *Antalné dr. Szabó Ágnes* nyelvész Budapestről és *dr. Szende Virág* magyarországi pedagógiai vendégszaktanácsos tartottak rendhagyó órát iskolánk tanulóinak és tanárainak, s ezzel is gazdagították az egész napos rendezvényünket. Antalné dr. Szabó Ágnes aznap előadást is tartott iskolánk tanárainak a magyar helyesírás szabályainak a változásairól.

A rendezvény központi műsorában sor került az *Édes anyanyelvünk rajz- és fogalmazásverseny* díjkiosztó rendezvényére is, amelyen dr. Zágorec-Csuka Judit könyvtáros, magyartanár, a Maribori Egyetem habil. magyar lektora 27 díjat osztott ki a versenyben részt vett tanulóknak az 1-től a 9. osztályig (12 magyar meséskönyvet az 1–4. osztályosoknak, 15 helyesírási szabályzatot 5-től a 9. osztályig). A Kétnyelvű Általános Iskola Könyvtára ezen a napon kiállítást is szervezett a díjazott rajzokból és a fogalmazásokból. Ezek a könyvtár olvasótermében voltak láthatók. A programban szervezésében 20 pedagógus, 2 nyelvész, 2 könyvtáros vett részt. A rajz- és fogalmazásversenyben pedig összesen 152 tanuló versenyzett az 1-től a 9. osztályig.

A magyar nyelv napjának a szervezője és koordinátora dr. Zágorec-Csuka Judit volt.

A rendezvény a Szlovén Kulturális Minisztérium és a Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség anyagi támogatásával, nemzetiségi pályázat által valósult meg.

Ezzel a programmal erősítettük a magyar nyelven történő identitásérzést, a magyar nyelv hasznosságát és egyetemes erejét. Az is fontos tényező volt, hogy ezzel az alkalommal ünnepeltük meg először a magyar nyelv napját a Muravidéken. A rendezvényről a magyar nemzetiségi média is beszámolt: a *Népújás* 2016. 11. 17-i száma; a Muravidéki Magyar Rádió (MMR) 2016. 11. 13-i vasárnapi műsora; a *Mostovi / Hidak* nemzetiségi műsorban 2016. november 17-én a *Súlypont* adás keretében, valamint 2016. november 18-án a *Hidak* műsorában.

Hosszú távú célunk tűztük ki, hogy szeretnénk meghonosítani és megünnepelni a jövőben is a Muravidéken az oktatási, könyvtári tevékenységek keretében a magyar nyelv napját, mint nemzeti napot és ünnepet, amely elterjedőben van a Kárpát-medencében.

Iskolánk tanulói a következőképpen fogalmazták meg véleményüket az anyanyelvükről:

Pratnekar David Dava 5.b osztályos tanuló (2. díj), cím: *Ez a csodálatos magyar nyelv*: „Nekem két anyanyelvem van, a magyar és a szlovén nyelv. Összesen négy nyelven beszélek: magyarul, szlovénul, németül és angolul. Az anyukám, nagybátyám és a mamám Zentán születtek, apukám pedig Koroškón.”

Farkaš Petra, 6.c osztályos tanuló, (3. díj), cím: *Gondolatok a magyar nyelvről*: „Minden nyelvnek megvan a maga szépsége, így a magyar nyelvnek is. A magyar nyelv őse az uráli nyelvcsaládba tartozó finnugor nyelv. A magyar nyelvnek nagyon gazdag a szókincse. Ezt sok híres költőnek, mint például Petőfi Sándornak, József Attilának, Ady Endrének és Szűnyogh Sándornak is köszönhetjük. Ők sok szép verset írtak, amelyeket minden magyar embernek ismernie kellene.”

Ferenc Nika, 7.c osztályos tanuló (1. díj), cím: *Miért fontos az anyanyelvem?*: „A Muravidéken élek, ahol szlovének, magyarok, horvátok, románok laknak. Szeretek itt élni. Itt vannak a barátaim és a családom is, mégis van valami, ami elszomorít. Ez a probléma pedig az anyanyelvünket érinti. A mi vidékünkön kialakult egyfajta beszédforma: fele szlovén, fele magyar. Sajnos vannak a környezetemben olyan családok, ahol bár magyar az anya, a gyermeke mégsem beszél magyarul. Én sem értek minden magyar szót, mivel kétnyelvű családból származom, de próbálok alkalmazkodni. Az iskolában segítenek a tanáraink, otthon a szüleink.”

Lebar Lara, 8.b osztályos tanuló (2. díj), cím: *Mit jelent számomra a magyar nyelv?*: „Lendván lakom, de sajnos ebben a városban nem min-

denki beszél magyarul. Ha elmegyek a postára vagy a boltba, jó lenne, ha az alkalmazottak tudnának néhány szót magyarul. Én egy kétnyelvű családból származom és mindkét nyelvet anyanyelvi szinten beszélem. Otthon nálunk nagyon érdekes a helyzet, mert van, amikor kétnyelvűen beszélünk. A nagyszüleimmel magyarul is, meg szlovénul is beszéltem. Így nagyon gyorsan kezdtem el gagyogni mindkét nyelven.”

Soós Sara, 9.a osztályos tanuló (2. díj), cím: Mit jelent számomra a magyar nyelv?: „Örülök, hogy tudok magyarul, hiszen minél több nyelvet beszélsz, annál többet érsz. A Muravidéken a magyar nyelv mellett folyékonyan beszéljük a szlovén nyelvet is. A magyar nyelv gyönyörű nyelv, és annak is örülök, hogy az iskolában odafigyelnek a magyar nyelv tanulására is. A Muravidéken is odafigyelnek ránk magyarokra, hiszen nem vagyunk elnyomva, »kítaszítva«. A szüleimnek is hálás vagyok, hogy átadták a magyar nyelv tudását és szépségét. A magyar nyelv egy kincsesláda. Nálunk van a kulcs, amit nekünk is át kell adnunk az utódainknak. Így ők is vehetnek ebből a kincsből, amely sosem fogy el.”

A díjkiosztó ünnepségen az 1. díjasok közül *Halász Lúcia* 5.a osztályos tanuló és *Ferenc Nika* 7.c osztályos tanuló felolvasták fogalmazásaikat a résztvevőknek, amelyben az anyanyelvükről írtak.

Dr. Zágorec-Csuka Judit, könyvtáros- és magyartanár, valamint Sabo Tatjana igazgató asszony átadták a KAI tanulóinak az elismeréseket és a díjakat, a magyar mesekönyveket és *A magyar helyesírás szabályainak* 12. kiadását.

Dr. Szende Virág nyelvész, magyarországi pedagógiai vendégszaktanácsos rendhagyó órát tartott a magyar nyelv eredetéről a magyar nyelvet környezetnyelvként tanuló 9. osztályosoknak.

Antalné dr. Szabó Ágnes nyelvész, az ELTE BTK Magyar Nyelvi Tanzékének docense szintén endhagyó órát tartott a helyesírás szabályairól a magyar nyelvet anyanyelvi szinten tanuló 9.a osztályosoknak.

A magyar nyelv napja 2018-ban a Muravidéken

A magyar nyelv nemzetközi napja alkalmából szervezett *Édes anyanyelvünk rajz- és fogalmazásverseny* 2018. november 13-án került megrendezésre a Dobronaki Művelődési Otthonban. Dr. Zágorec-Csuka Judit a rajz- és fogalmazásverseny projektvezetője a díjkiosztó rendezvény ünnepi szónokaként a következőket mondta az összegyűlt közönségnek.

A rajz- és fogalmazásversenyen összesen 247 tanuló vett részt az 1-től 9-edik osztályig az 5 kétnyelvű általános iskolából: Lendváról, Göntérházáról, Dobronakról és Pártosfalváról, valamint 5 óvodás a Lendvai Óvodából. Az alsó tagozaton az 1–5. osztályból 147 tanuló küldte el a rajzát, pályamunkáját, amelyekből ez alkalommal kiállítást is szerveztünk a lenti aulában. A rajzok közül 36 volt díjazott. A díjazott tanulók az átlagosnál jobb, formailag, tartalmilag és esztétikailag jól elkészített rajzokat és rajzokkal illusztrált leírásokat készítettek, amellyel elnyerték a zsűri tetszését. A rajzpályázat címe a 1–3. osztályig: *Kivel beszélek magyarul? Hol használom a magyar nyelvet és hogyan?* A 4–5. osztályban pedig egy *hungarikumot* kellett lerajzolni és leírni a tanulóknak. A kiállított alkotások meggyőztek bennünket arról, hogy a „nyelvi okosság” a rajzok mellett elhelyezkedő szövegekkel együtt a gyermekeknél is megtapasztalható.

A felső tagozaton a 6–9. osztályból összesen 100 tanuló küldte el a fogalmazását, ebből 34 lett díjazott. A fogalmazáspályázat címei: a 6. osztályban: *A magyar nyelvhez fűződő élményeim*, a 7. osztályban: *Így élem meg a magyar nyelvet*, a 8. osztályban: *Nemcsak anyanyelvemen vagyok magyar*, és a 9. osztályban: *A magyar nyelv erősíti az identitásomat*. A díjazott tanulók átlagon felüli, formailag, tartalmilag és esztétikailag is jó, valamint tematikájukban is érdekes fogalmazásokat írtak.

A rajzokból és a nyelvhasználatra rákérdező fogalmazásokból kiderül: gyermekeink anyanyelvük iránti ragaszkodása igen nagy, s ez nyelvi öntudatuknak is fokmérője. A műsorban fellépő egerszegi Zabszalma zenekar szövegei is ennek fejlesztését szolgálták.

Zágorec-Csuka Judit az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola könyvtárosa, a projekt felelőse és szervezője megköszönte a felkészítő tanárok és mentorok közreműködését, a Lendvai Főkonzulátus, illetve Morován Zsolt konzul úr támogatói közreműködését. Végezetül elmondta: számára a magyar nyelv különös értéket jelent, hiszen e nyelven vált

íróvá-költővé, az idei rendezvényen pedig újból bebizonyosodott, hogy nyelvében él a nemzet és a közösség.

Az ajándékkönyveket a Lendvai Magyar Főkonzulátus szponzorálta pályázati alapon, ennek felelőse *dr. Morován Zsolt* első beosztott konzul volt, aki sokat segített nekem az ajándékkönyvek megszervezésében és a projekt megszervezésében is. Segített Magyarországról a Könyvtárellátó Nonprofit Kft, és még a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség is. Így a pályázaton részt vevő minden tanuló főleg általuk, a szponzorok által is még egy ajándékkönyvben részesült, amelyet a mentor-tanároktól vehettek át a rendezvényt követően az iskolájukban. Viszont voltak igen kiváló pályamunkák, rajzok, s készítőiket ezért különdíjban is részesítették a szervezők. A rendezvényt az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola Kétnyelvű Könyvtára a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel együtt szervezte.

A díjazott rajzokból alkalmi kiállítás is készült, amelyet a résztvevők megtekinthettek a dobronkai Művelődési Otthon csarnokában

Könyvajándékokat és elismeréseket vehettek át a tanulók az Édes anyanyelvünk rajz- és fogalmazásversenyen, 2018. november 13-án, a magyar nyelv napján

A muravidéki magyar nemzetiségi kultúra és nyelv muravidéki fiatalok véleménye alapján

A **muravidéki magyar fiatalok** fókuszcsoporthjában egyetemistákkal, diákokkal és diplomás fiatalokkal beszélgettem a Lendva Község Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség székházában Lendván a Malom utca 6/A. cím alatt. A beszélgetés 2018. július 19-én 17–18 óra között történt, beszélgetésünk témája: a **nemzetiségi kultúra** volt. A fiatalok 18–30 év közötti diákok (4) és egyetemisták (6), valamint két munkaviszonyban levő fiatal, egy történelem–földrajz szakos tanár és egy diplomás szlovén–magyar fordító (2) voltak, akik önkéntes alapon vettek részt a beszélgetésben, magyar nemzetiségűnek vallották magukat egy kivételével, aki vegyes házasságból származott, beszéli a magyar nyelvet, de szlovén nemzetiségűnek vallotta magát. A diákok Lendván a Kétnyelvű Középiskolába, Murszombatba (Murska Sobotába) és Mariborba járnak gimnáziumba, közgazdasági, gépészmérnöki és egészségügyi szakközépiskolába. Az egyetemisták Pécsen, Budapesten, Veszprémben, Mariborban és Ljubljanában pszichológiát, fizikát, csillagászatot, német nyelvet, pedagógiát, andragógiát, drámapedagógiát, zenét tanulnak. Ketten már dolgoznak, miután fordítástudományokból, illetve történelemből és földrajzból diplomát szereztek. A diákok és egyetemisták Lendván és környékén élnek, de tanulmányaikat többnyire más városban végzik. A beszélgetés konklúziói:

Miben tevékenykedtek, tevékenykednek a nemzetiségi kultúra területén?

Egyetemisták, fiatalok: van, aki a Lendvai Színházszeretők Társulatában, az Egy és Más vándorszínházban, a Carpe Diem színházi csoportban, a Hadik Mihály Band együttesben zenél, fordítással, műfordítással foglalkozik, más a Muravidéki Magyar Pedagógusok Egyesületében titkár, egyvalaki magyar nyelvet oktat fakultatívan Ljubljanában, a GENE Planet Intézményben és a magyar–szlovén kapcsolattartást végzi, másvalaki a Radamosi Kultúregyesület népdalkörében énekel és az ÍVIDŐ táncszervezetben táncol, míg egyikük a Csináld magad zenei projekt vezetője (Veszprémi Egyetem), végül egyikük Lendva Község Polgármesteri Hivatalában a kultúra és az ifjúsági programok koordinátora.

Diákok: magyar verseket szavaltak általános iskolában, néptáncszervezetben és színházi műhelyekben tevékenykedtek.

Hogyan nyilvánul meg a magyar nyelv a mindennapjaitokban / mindennapjaikban, miért fontos a használata?

Egyetemisták, fiatalok: Felvállalják, természetes számukra, e nélkül nem tudnának élni egyesek, többen közülük Magyarországon tanulnak egyetemeken. Szinte mindenki azt mondta, hogy csakis az anyanyelvén tudja a legtökéletesebben kifejezni magát. Az anyanyelvüket azok is szeretik, akik nem az anyanyelvükön tanulnak tovább itt, Szlovéniában, hanem szlovén nyelven, mégis az anyanyelvükön gondolkodnak, az önazonosságuk ezen a nyelven nyilvánul meg. Volt olyan egyetemista is, aki Mariborban döbrent rá arra, hogy mennyire fontos számára a magyar nyelv, mert ott az egyetemen egy egzotikus nyelvnek tartották. Ott, ahol tiszta szlovén környezetben tanult, később fordító lett, és többnyire a magyar nyelvet használja. De Ljubljánában is felmerül ez a kérdés, mivel ott is szlovén környezetbe kerülnek a magyar nemzetiségű egyetemisták. Tisztában vannak azzal is, hogy az identitás alappillére a nyelv, és ahol lehet használni a magyar nyelvet, azt meg kell tenni a Muravidéken is, még tájszólásban is.

Akik Magyarországon járnak egyetemre, a köznyelvet és az irodalmi nyelvet is tökéletesebben beszélik. Amikor visszatérnek, vissza tudnak váltani a muravidéki magyar nyelvre és annak többféle változatára, akár a nyelvjárásra is. Megemlítették, hogy ez bizonyos esetben érdekesnek tűnik a magyarországi barátaik számára. Az egyetemisták közül van, aki fakultatív szinten önkéntes alapon oktatja Ljubljánában a magyar nyelvet. A Lendva Község Polgármesteri Hivatalában dolgozó fiatal történelemtanár kétnyelvű családból származik, szlovénnek vallja magát, de a magyar nyelvet is beszéli a közéletben, munkahelyén és otthon is, büszke a magyar nyelvre, amely apjának az anyanyelve.

Diákok: A diáklány, aki Mariborban tanul középiskolában, 90 százaléban szlovénul beszél a barátaival, de Lendván magyarul is, amikor visszajön a hazai környezetbe. Megállapította, hogy sokat veszített a magyar nyelvtudásából, amióta Mariborban tanul tovább, már nem tud annyira folyékonyan beszélni magyarul, mint régen. Többet van szlovén, mint magyar és kétnyelvű környezetben, s ez hatással van rá, de mégsem felejtette el az anyanyelvét, hiszen ahogy mondta, ezen a nyelven tanult meg először beszélni és a szülei is magyarok.

A másik diáklány Völgyifaluban él, Lendvára jár középiskolába, mindkét nyelvet ápolja, a magyart és a szlovént is, ezért is a kétnyelvű területen jár középiskolába, édesanyja magyarországi, erős a magyar kötődése is.

A kapcai diák anyanyelve magyar, magyarul beszél a családban és a barátaival is, de beszéli a tájszólást is a faluban, és ha szükséges, a magyar köznyelvet is, ezt a családjának, az oktatásnak köszönheti, sőt diák-munkát vállalt, és ott csak magyarországi magyarokkal kellett beszélnie,

s választékosabban, jobban odafigyelve beszélt a magyar nyelvet, mert megkövetelte tőle az a közeg. S rádöbrent arra is, hogy erre is képes, nemcsak a muravidéki tájnyelvet tudja használni. Fontos az anyanyelve, mert különleges nyelvnek tartja.

A petesházi diáknak az anyanyelve magyar, de környezetnyelvi szinten tanulta az iskolában, s néha hiányérzete van, hogy jobban kellene neki tudnia magyarul.

Milyen történelmi alakot, sport- és tudományos eredményt tudnátok / tudnának felsorolni, kulturális sikertörténetet, amely a muravidéki magyar nemzetiségi személyekhez fűződik? Milyen érzéseket váltanak ki Bennetek / Önökben ezek a dolgok?

Egyetemisták, fiatalok: Zala Györgyöt emelték ki, a lendvai születésű szobrászt, akinek Budapesten, a Hősök terén vannak a szobrai. Őt tartják ikonnak, példaképnek.

A kortárs muravidéki magyar költők közül *Bence Lajos* munkásságát emelték ki és hangsúlyozták, hogy ő az a költő, aki témáiban mindig meg tud újulni.

A lendvai cselgáncsozók világbajnokságra is eljutottak, nemcsak helyi szinten bizonyítottak. A lendvai Nafta Labdarúgócsapat is a legrégibbi focicsapatok közé sorolható Szlovéniában. *Roman Sonja* goricskói sportoló 2012-ben eljutott az Olimpiára.

Fontosnak vélték megemlíteni *Kultsár György* protestáns prédikátort és *Hoffhalter Rudolf* vándornomdászt, akik a 16. században éltek Alsó-lendván, akkor, amikor még a város nem került a peremvidékre, és a fénykorát élte: kulturális központ volt a környéken. Kimelték azt, hogy itt nyomtatták ki 1573-ban Szlovénia mostani területére vonatkoztatva az első magyar könyvet, amely ha magyarul is íródott, de az első könyv volt Szlovéniában, tehát a város a kultúra színterének számított.

A magyar tűzoltóegyesületeket is kiemelték, tekintettel arra, hogy történetük még a történeti Magyarország idejéből eredeztethető, és a közbiztonságot szolgálták.

A színház területén kiemelték az *Egy és Más Színházi Társulatot* és a *Lendvai Színházszeretők Társulatát*, mint a megelőzőnek a folytatását, és ezek már több mint tíz éve jelen vannak a nemzetiségi kultúrában, és szépen képviselik a muravidéki magyarságot.

Király Ferenc szobrászművészt is kiemelték a művészek soraiból. A sport területén *Vas Árpádot*, gyertyánosi focistát emelték ki még, mert az első ligában játszik. A kultúra területén említették *Balkányi Ernő* magyar nyomdászt, *dr. Király Mór* orvost a 19. század végéről, *Bánffy Miklós* lendvai főurat a 16. századból; a muravidéki irodalomból még *dr. Halász Albertet* és *dr. Zágorec-Csuka Juditot*, a nemzetiségi politika terén *Horváth Ferencet*.

Diákok: Fontosnak tartják Zala György szobrászművészt, Hadik Mihály hadvezért, Bence Lajos, Varga József, Szűnyogh Sándor költőket, Gálics István képzőművészt, grafikust. Szerintük ezek az emberek lehetnek a példaképeik, mert sokat elértek az életük során. Azt is megemlítték, hogy nagyon nehéz a nemzetiségnek a kisebbségi léthelyzetben maradó eredményeket felmutatni és sikereket elérni. Ezért büszkék rájuk, hiszen magyar kultúrárt hoztak létre ezek a kiemelt személyek.

Ismeritek-e / Ismerik-e a nemzetiséghez kötődő népdalokat, táncokat, nemzetiségi viseletet?

Egyetemisták, fiatalok: A fiatalok elmondták azt, hogy ahogy visszatérünk a múltba, ezen a területen egyre homályosabbak az ismereteik a népdalok, a néptánc, a nemzetiségi viselet tekintetében, mivel a mai posztmodern kor ezt háttérbe szorítja. Szerintük egyre kevésbé illik bele a mai kulturális környezetbe a népdal, a népviselet, viszont örülnek annak, hogy ezt a vidékünkön mégis megőrzik. Jónak tartják a hagyományápolást, pozitívnak vélik mint tevékenységet.

Egyesek a fiatalok közül ismerik a muravidéki népdalokat, de a viseletet kevésbé. Azok, akik viszont zenélnek, azok ismerik a népdalokat is. Felfedeznek értékeket is ezen a téren, és tetszik is nekik, hogy régi népdalokra modern zenét komponálnak, tehát *feldolgozzák* őket (neofolk szinten). Ez mint új, modern zenei irányzat, tetszik nekik. Szerintük jó dolog, hogy ilyen szinten is lehetséges a *népzenét integrálni* a modern zenébe, és néha az idősebbek is, ha ezt hallgatják, fel tudnak nézni ezekre az új zenei variációkra. Szóval találkozhatnak a korosztályok (fiatalok, idősebbek) ezen a zenei szinten. Néha ambivalens érzésük is van. Egyesek szerint manapság a Muravidéken a népi kultúra nagyobb hangsúlyt kap a nagyvilági kultúrával szemben. Érezhetőnek vélik Magyarország vezető politikájának a hatását erre a területre, hiszen előnyben részesítik a pályázatok a népi kultúra fellendítését, hatását.

Az egyik egyetemista most is tagja a népdalkörnek, annak ellenére, hogy Ljubljánban tanul. Megasik, hogy nem tud részt venni a próbákon, mert az idősebbek nem alkalmazkodnak ahhoz, hogy neki milyen az órarendje. Azt ajánlotta, hogy ha az idősebbek azt akarják, hogy a fiatalok tömegesebben részt vegyenek a népi kultúrában, hagyományörzésben, akkor igazodniuk kellene az ő időbeosztásukhoz, kötelezettségükhöz, hogy el tudjanak járni a próbákra, és azt követően a fellépésekre is. Örül neki, hogy létrejött az ÍVIDŐ nevű muravidéki táncsoport, amely ötvözi a néptáncot és a mai modern táncokat is. A fiatalok tagjai ennek az új táncsoportnak is.

Van, aki néptánckörökben általános iskolás korában táncolt, később már nem, de ismeri a néptáncot ezen a szinten. Felvetődött az a

gondolat is, hogy nem attól magyarok a muravidéki magyarok, ha minden nap népviseletbe öltözködnek, s ezt viselik, habár fontos ennek a megőrzése. Vannak más ismérvek is, ami által magyarnak éreztetik magukat a fiatalok.

„*A lakodalom van a mi utcánkban*” című dokumentumfilmben, amit a Muravidéken forgattak, fiatalok is szerepeltek. Ezt Nagykanizsán is megtekintették a Batthyány Gimnáziumban a diákok, akik így megismerhették a határon túli, muravidéki lakodalmas népviseletet és nótákat, amelyeket ezen a vidéken énekeltek.

Jó érzést kelt a fiatalokban, ha látják a muravidéki magyar folklórt, s az is, hogy ezt ápolják, továbbviszik a hagyományt, átadják a kulturális örökséget, ismeretanyagot a következő korosztálynak.

Diákok: A településeken, ahol élnek, fel szoktak lépni a hagyományörző csoportok, népdalkörök és néptáncsoportok, és ők ilyen alkalmakkor szoktak velük találkozni, és az előadásaik alapján ismerik fel őket, élvezik a népzene és a néptáncot. A hagyományörzést nem művelik jelenleg, és szokatlan nekik ez, mert nem ebben a korban szocializálódtak, amikor ez jelen volt a mindennapokban.

Alsó tagozatban, általános iskolában volt egy diák, aki néptánc csoportba járt, de később már nem. Akkor élvezte és tetszett neki a néptánc.

Egy másik diáknak van egy barátnője, aki népzene ad elő magas szinten, színpadon is énekel, és muravidéki népviseletben lép fel itthon és Magyarországon is, a neve *Šotar Lucija*, Radamosban él. Büszke rá és nagyra becsüli. Ismerik a *Muravidéki Nótázók* népzenei és nótázó csoportot, amely Muravidék-szerte ismert és a Kárpát-medencében, Magyarországon is elismert, díjazott népzenei csoport, vezetőjük *Cseke József* nagykanizsai zenetanár és karnagy.

A kapcai diáknak is tetszenek a népdalok, mert Kapcán működik egy népdalkör, és ünnepélyek alkalmával fellépnek, tetszik neki a népzene azon a szinten is, hogy csak hallgatja abban a környezetben, ahol él. A kapcai himnuszakkör himzésit is ismeri, és pozitív ehhez a hagyományápoláshoz, népművészethez a hozzáállása, büszke azokra, akik a falujában népdalt énekelnek és hímeznek.

Milyen a viszonyotok / viszonyuk az anyanyelvetekhez / anyanyelvükhöz, a magyar nyelvéhez? Hogyan emlékeztek / emlékeznek vissza az iskoláskorotokra / iskoláskorukra a kétnyelvű oktatásban? Akkor milyen szinten folyt az oktatás, és milyen színvonalú volt? Mi az, ami nehézséget okozott? Mi a véleményetek / véleményük ma a magyar nyelv helyzetéről a Muravidéken?

Egyetemisták, fiatalok: Akik Magyarországon járnak egyetemre, a jövőendő szakmájuk végett is szükséges, hogy magas szinten műveljék a

magyar nyelvet. Mivel az egyik egyetemista pszichológus szeretne lenni, ír, olvas magyar nyelven, és szakirodalmat is olvas. Az olvasás időigényesebbnek tűnik neki, mint a filmnézés.

Az oktatással kapcsolatosan nincsenek nehézségeik azoknak, akik Magyarországon járnak egyetemre, de a muravidéki magyar nemzetiségű diákok zöme Szlovéniában tanul tovább, és Szlovéniában más a helyzet a magyar nyelvet illetően, mint Magyarországon. Akik közülük már a középiskolát is Magyarországon végezték, és még több időt tölthettek ott, mint a többi muravidéki magyar fiatal, jobban látják a kétnyelvű oktatási rendszer hiányosságait, és van, akiben nemtetszést is vált ki, ha visszagondol az általános iskolás éveire.

Annak ellenére, hogy lehetőséget kapnak arra, hogy mindkét nyelvet megtanulják (a szlovént és a magyart), úgy érzik, hogy a kétnyelvűség szlogenje – az elmélet, hogy 50-50 százalékban jelen van mindkét nyelv, a magyar és a szlovén is az oktatás folyamatában – nem felel meg a gyakorlati kivitelezésnek, és inkább 70-30, vagy 80-20 százalék az arány a szlovén nyelv javára. Aki magyar nemzetiségű, az tudja a magyar nyelvet, és gyarapítja is a magyartudását, meg is őrzi azt. Viszont, aki már vegyes házasságból születik, s abban is él, már szlovén irányban indul el, szorosabban kötődik inkább a szlovénhez, még akkor is, ha esetleg beszéli a magyar nyelvet. A nyilatkozók közül mindenki magyar nyelven kommunikált már az óvodában, s ezt vitték tovább az általános iskolába, s az iskolába lépéskor nem tudtak még szlovénul. Az általános iskolában meg voltak adva a lehetőségek, hogy kétnyelvűen tanuljanak alsó és felső tagozaton, a nemzetiségi program keretében még magyarul is oktatták a történelmet és a földrajzot, de a természettudományok területén a tantárgyaknál csak a tananyag címeit és a szakkifejezéseket oktatták magyarul, a tananyag zömét már nem, illetve a 70-30 százalékos elméleti *arány* a felső tagozaton már nemigen volt meg, a magyar nyelv kevésbé volt jelen, csak papírfomailag inkább. Egyesek szerint még ez az arány sem volt. Viszont ez *hiányosságnak* számított. Később a kétnyelvű középiskolában még inkább eltolódtak az arányok, 90-10 százalék *arányban* a természettudományok oktatásában, sajnos. A magyar anyanyelvű tanárok sem mondták el magyarul az anyagot, habár a nemzetiségi diákok megértették azt is, hogy a kétnyelvű területen kívülről is jöttek diákok a kétnyelvű középiskolába, akiknek szintén középiskolai szinten volt biztosítva a magyar nyelvoktatás.

A fiatalok többsége úgy gondolja, hogy a kétnyelvű oktatásban résztvevő tanároknak van lehetőségük szakmailag is megtanulni a magyar nyelvet, és egy életen át kellene ezt fejleszteniük, tehát számukra is a magyar nyelv tanulásának a lehetősége meg van adva, az már az ő dönté-

sük, ha nem tanulják meg olyan a szinten, hogy megfelelően előadják a tananyagot. Az egyetemisták, főleg azok, akik Magyarországon tanulnak az egyetemeken, több [magyar] szaknyelvi tudást várnának el a középiskolai tanároktól, akik természettudományokat oktatnak. De ez vonatkozik az általános iskolákban oktatókra is ezen a területen, pl., aki fizikát tanít a kétnyelvű iskolában, az tudja is előadni a fizikát magyar nyelven, mert ez a szakmája, a szakterülete, ismerje a szakterülete szakkifejezéseit magyar nyelven is, ez elvárás volt a nyilatkozók között.

A fizika szaknyelvét a Balassi Intézetben tanulta meg egy muravidéki egyetemista, aki egy évig előkészítőbe járt, pedig középiskolában is megtanulhatta volna, ha oktatják magyarul is. Előkészítő nélkül nem tudta volna folytatni egyetemi tanulmányait a szaknyelvi hiányosságai miatt. *Hiányosságoknak* számít az is, hogy kevés volt a kétnyelvű tankönyv, amikor még általános iskolába és középiskolába jártak, de némi előrelépés ezen a területen is történt a megelőző években, de még mindig nem ideális a tankönyvellátás mindkét nyelven. Akik Szlovéniában járnak egyetemre, azok nem tartják annyira drasztikusan hiányosnak a magyar nyelv, főleg a szaknyelv oktatását a kétnyelvű általános és a középiskolában, inkább azt vélik, hogy ez *tanárfüggő*, hogy ki viseli szíven a magyar nyelv ügyét.

Vannak objektív tényezők is, hogy ki milyen szinten birtokolja a magyar nyelvet. Van, aki olyan tanárnőkhöz került, akik szívügyüknek tekintették a magyar nyelv oktatását, és ebből kifolyólag is látnak lehetőséget a magyar nyelv oktatásában a kétnyelvű iskolarendszerben. Itt első sorban a magyartanárokra gondoltak, akik a magyar nyelvet oktatták, oktatják. Az is lehetséges szerintük, hogy egy kissé túlsúlyban van a szlovén nyelv, de a tanárok törekedtek arra, hogy magyarul is átadják az anyagot. Voltak olyan esetek is, hogy a csoporttársak mindig magyarul feleltek a magyar nyelv tantárgyán kívül más tantárgyaknál is, és ebből sosem volt probléma. Igaz, hogy ez kivételes volt, de voltak, akik ezzel is éltek. Akik ezt a véleményt hangoztatták, azt mondták még el, hogy a diákoknak is van lehetőségük mélyebb szinten megtanulniuk a magyar nyelvet és magyarul kommunikálni a tanáraikkal, akiket valahogy rá kell bírni arra, hogy magyarul kommunikáljanak velük, mint nemzetiségű tanulókkal. Sőt a *szülőknek* is nagyobb *felelősséggel* kellene kezelniük ezt a helyzetet, követelniük kellene a gyerekeiktől, hogy magyarul is feleljenek és kommunikáljanak a kétnyelvű iskolákban, úgy, ahogy otthon, mert a családnak is felelőssége, hogy hogyan használja a gyerek az anyanyelvét. Számos nemzetiségi tanuló, gyermek a *muravidéki magyar nyelvet* beszéli, amely sok esetben más, mint a standard magyar nyelv, de annyira nem is tér el tőle, *kontaktusos*.

A muravidéki egyetemistáknak is van lehetőségük fejleszteni a magyar nyelvtudásukat Mariborban és Ljubljánában is, pl. a fordítástudományokkal foglalkozó egyetemista elmondta, hogy magas szinten sajátította el a magyar köznyelvet és a szépirodalom nyelvét. Ez annak az eredménye volt, hogy többet és elmélyültebben tanulta a magyar nyelvet.

Azok a tanulók, akik a Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskolába jártak, magyar anyanyelvűek voltak. Ebben az iskolában 80 százalékbán jelen volt a magyar nyelv a kétnyelvű oktatásban, habár egy kis létszámú iskoláról van szó, kb. 70-80 tanulóval. A tankönyvhasználat mindkét nyelven kielégítő volt a tanulók számára. Aztán később a középiskolában már voltak nyelvi gondok, mert sem a tankönyv nem volt két nyelven megírva, sem a tanárok nem beszéltek kielégítően a magyar nyelvet. A középiskolában már nem voltak következetesek a tanárok a szaktantárgyaknál, és sem szóban, sem írásban nem teljesítették a kétnyelvűséget, ahogy ezt valamilyen szinten az általános iskolában még megoldották. A szemináriumi dolgozatoknál sem voltak a tanárok következetesek, ha csak egy nyelven, mondjuk szlovénul írták meg a diákok a dolgozatot, azt is elfogadták, és így is lehetett kitűnő jegyet kapni, habár kétnyelvű középiskoláról volt szó.

Ljubljánában viszont az egyetemisták esetében nincsen sok lehetőség magyarul tanulni, de akik a Muravidékről származnak, azok egymással magyarul társalognak, vagy fakultatív szinten eljárhatnak magyar nyelvet is tanulni szabadidejükben a magyar lektorhoz a bölcsészkaron. De a hiányosságot be lehet pótolni azzal, hogy olvasnak magyarul, vagy akár egy egyetemista fel is vállalta, hogy fakultatívan magyar nyelvet oktat szabadidejében, önkéntes szinten. Ezt úgy nevezte, hogy „a magyar munkahelyeim”, amellyel bepótolja az anyanyelvének hiányát a közvetlen környezetében. Egyébként meg magyarul mindig haza lehet telefonálni, és használni a magánszférában a magyar nyelvet.

A kétnyelvű oktatásban a nemzetiségi program kivitelezését jónak vélték az egyetemisták, főleg általános iskolai szinten, de később már akadnak hiányosságok is: általában az iskolarendszer nem követi sem itt a Muravidéken, de Magyarországon sem, hogy a diák eljusson a magyar irodalomban a kortárs irodalomig. A tananyag tekintetében sok minden kimarad, nincsen megtárgyalva. A magyar irodalomban nem jutnak el a modernig, a posztmodernig, sem Lendván, sem Kanizsán a gimnáziumban. Sok a leragadás, pl. Petőfinél, hogy mennyire magyar stb., közben a kilenc év általános iskola után még négy évig a középiskolában sem jutunk el a modernitásig. S ezzel műveltségbeli lemaradással kell az életbe lépniük a fiataloknak.

Az oktatást mindig lehet kritizálni, szinte minden korban, legyen ez a Muravidéken, a kétnyelvű területen, de akár Magyarországon is, vagy a

világban – volt egy ilyen vélemény is egy egyetemistától, aki Mariborban tanul. Az is fontos tényező, hogy az oktatás nyújtotta nyelvi kompetenciákat, konkrétan a magyar nyelvet hogyan visszük be *a közéletbe*. Hogyan kérünk gyógyszert a lendvai gyógyszerárban? A nyelvtudás kompetenciájának *meg kell nyilvánulnia* a közéletben. Ezzel is foglalkozhatnánk, akár erre is fókuszálhatnánk. A magyar nemzetiség korosztályonként más-más nyelvi kompetenciákkal bír, pl. nagyanyáink még igényelnék, hogy magyarul szóljanak hozzájuk a gyógyszerárban, ha bemennek, mert nem tudnak annyira szlovénul, mint az unokák. A közéletben is még van igény a magyar nyelv következetesebb használatára.

Az egyetemisták fontosnak tartották a nyelvhasználattal kapcsolatosan felhozni a pozitív példákat, pl. az egyik említette, hogy ketten mentek szlovén és magyar nyelvet tanulni a fordítói szakirányra a Maribori Egyetemen, és mindketten, mint magyar nemzetiségűek, az előadások közben is magyarul beszélgettek egymással (saját magukat is jó példának nevezték meg).

Akadnak olyan példák is, amikor a leginkább magyarellenes tanulók, majd diákok, akik „szívták a magyartanárok vérért, főleg akkor, amikor a magyart környezetnyelvi szinten tanulták”, később *megváltoztak* és megtalálták a kötődést a magyar nyelvhez, kultúrához is (...valamilyen hasznót, előnyt találtak benne, esetleg elhelyezkedési lehetőséget?). Az ilyen pozitív példákat ajánlják az egyetemisták, hogy be kellene mutatni, főleg az általános iskolákban, hogy miért érdemes magyarul is tanulni környezetnyelvi szinten. A szülőknek is jó volna ezt bemutatni, még mielőtt beíratják a gyermekeiket valamelyik magyar nyelvi szintre az iskolába (anyanyelvi vagy környezetnyelvi szintre).

Az egyetemisták elmondták azt is, és egyetértettek abban, hogy a *szülőknek senki sem integrálja* a magyar nyelv megőrzésében, pedig a család lenne az első közösség, ahol a magyar nyelv iránti felelősség tudatot ápolni kellene és őrizni, korosztályokon át hűségessé lenni iránta, mivel az identitás kialakításában fontos szerepet játszik a család és a szülő. Az egyetemisták felhoztak egy különleges negatív példát is, amelyre nem kellene hogy büszkékké legyünk, de jelen van, pl. a Kárpát-medencei táborozások alkalmával, amikor több országból jönnek össze a határon túli magyar diákok. A tanulók között megesik, hogy éppen a muravidéki magyar gyerekek kezdenek el beszélni egymás között szlovénul. Nem tudni, hogy miért, és ezzel kiközösítik a saját csoportjukból a többi határon túli magyart. Ez azt is jelenti, hogy a Kárpát-medencében, ahol még magyar nemzetiség él, éppen a muravidéki, szlovéniai magyar nemzetiségű gyerekek tanulják meg legjobban a többségi (a szlovén) nemzet nyelvét, s ez éppen a kétnyelvű oktatásban történik meg. Sem az erdélyi, sem a szlo-

vákiai, sem a kárpátaljai, sem a vajdasági magyar gyerekek nem tanulják meg olyan szinten a többségi nemzet nyelvét, mint a muravidékiek. Ez mire utal? Valószínű, hogy a kétnyelvűségnek erős a hatása, de főleg a *szlovén nyelv interferenciája* ebben a nyelvi helyzetben. Senki nem tud erre választ adni, de minden nyári táborban megtörténik.

A szlovén területen tanulják meg a legtökéletesebben a szlovén nyelvet, s ezen a területen még domináns is lesz a szlovén nyelv a kétnyelvű léthelyzetben. Ezt mutatják a nyelvi tendenciák. Habár ez már szociológiai és pszichológiai, talán politikai, nemcsak nyelvi kérdés. A többi határon túli magyar közösségben a többségi nyelv elsajátítása (román, szerb, ukrán, szlovák) csak opció, lehetőség, míg a Muravidéken a gyerekek kötelezően mind megtanulnak szlovénul. Ez is egyedi jelenség a kétnyelvűségünkben.

Az a fiatal, aki vegyes házasságból származik és szlovénnek tartja magát, de használja a magyart, érezte, hogy amikor Ljubljánában élt egyetemistaként, hiányérzete volt, hogy kezdte elveszíteni a magyar szókincsét, de amikor visszatért Lendvára és használta a magyar nyelvet, sőt doktori munkáját (témája: Alsólendvai zsidóság a dualizmus korában) is magyar forrásokból írja, olvassa a szakirodalmat magyarul, javult a magyar nyelvi szintje. Számára is fontos a magyar nyelv. Viszont akadémiai, tudományos szinten még nem rendelkezik magyar nyelvi kompetenciákkal, de ilyen irányban is érdeklődik. Szerinte a kétnyelvű oktatásban itt a Muravidéken, aki meg akart tanulni magyarul, az meg is tanult, hiszen a lehetőségek adva vannak hozzá, csak tanulni kell a magyar nyelvet. Véleménye szerint az *egyén hozzáállásán*, többnyire nyelvi ambícióin is múlik a magyar nyelv elsajátítása Szlovéniában.

Diákok: Az oktatásról az volt a véleményük, hogy a kétnyelvűség mint alapelv nem zavarta őket, mert mindkét nyelvet jól elsajátították, de ahol a családban nem volt valaki magyar nemzetiségű, azoknál gondot okozott a magyar nyelv környezetnyelvi szinten is az iskolában. Általában szenvedtek is ettől a helyzettől, mert otthon vagy a környezetükben nem tudtak kivel magyarul beszélgetni. Szerintük a szlovén családban élők nem tanultak meg jól magyarul, vagy nem sok kompetenciát sajátítanak el magyar nyelvből sem általános iskolában, sem középiskolában. Feltérül az a probléma is, hogy aztán éppen ezért nem választják a továbbtanulás lehetőségét Lendván, a Kétnyelvű Középiskolában.

Volt, akinek az volt a véleménye, hogy jó, hogy két szinten tanítják a magyar nyelvet, anyanyelvi és környezetnyelvi szinten. Voltak olyan vélemények is, hogy a kétnyelvűség előny, és mindenképpen lehet vele boldogulni.

A kapcai diák, mint nemzetiségi tanuló, tudott magyarul, de jobban kellett tanulnia a szlovént, képes volt mindkét nyelvet elsajátítani. A lendvai

középiskolába járnak szlovén területekről is diákok, akik általános iskolában nem tanulták a magyart, de később ők is valamilyen szinten beszéltek magyarul, és valahogy legyőzték a félelmeiket a magyar nyelv iránt, kialakult valamilyen viszonyuk a nemzetiség iránt is, s annak a nyelvéhez is, akkor is, ha csak pár mondatot vagy szót tanultak meg magyarul. Van rá pozitív példa is, hogy *le lehet győzni* a nyelvi *előítéleteket*.

Milyenek a személyes kapcsolataitok / kapcsolataik az anyaországgal? Milyen kapcsolatok ezek? Mennyire szorosak? Földrajzilag hol helyezkednek el? Fontos a közösséghez tartozás?

Egyetemisták, fiatalok: Akik Magyarországon jártak középiskolába és most egyetemre, azok akár egy évtizedet is Magyarországon töltöttek, és egyesek az egész ország területét le tudnák fedni a kapcsolataikkal. Van, akinek Pécs és Nagykanizsa környékén vannak többségében ismerősei, barátai, másoknak Budapesten vagy Veszprémben, ahol éppen végzik az egyetemi tanulmányaikat. Kifejtették azt is, hogy ha már Magyarországon tanulnak és élnek, akkor *be kell kapcsolódniuk* az ottani vérkeringésbe, és ezt meg is teszik. Különböző programokban is részt vesznek, mert ezt tartják természetesnek. A kapcsolataikat *egyfolytában bővítik*, és jobbá is teszik az anyaországban.

Akik Magyarországon tanulnak tovább, azoknak kevesebb a szlovéniai szlovén barátjuk, de muravidéki magyarokkal is tartják a kapcsolatot. Azok a fiatalok, akik Szlovéniában tanulnak tovább, úgy nyilatkoztak, hogy vannak kapcsolataik Magyarországon is, de ezt *magyar kapcsolatnak* vélik, nem magyarországinak, többnyire a szomszédos Zalaiban, Lenti-ben szövődtek kapcsolatok, de Budapesten is vannak barátaik.

A magyar–magyar kapcsolatok általában *kulturális téren* jöttek létre, pl. zenészek zenészekkel tartanak kapcsolatot, és akkor ismerkedtek meg, amikor közös zenei programokban vettek részt. Vannak családi vonalon fenntartott rokon kapcsolatok is, az egyik egyetemistának apai vonalon vannak magyarországi felmenői, de csak facebookon érintkezik már a rokonaival, édesapja pedig szorosabban ismeri a rokonait, illetve közvetlenül tartja a kapcsolatot. Viszont vannak olyan kapcsolatai is az egyetemista lánynak, hogy Magyarországról átjött, vagy itt élő magyarokkal tartja a kapcsolatot Szlovéniában, és ez egyre gyakoribb tendencia. De van, aki *ifjúsági táborokban* kötött barátságokat, amikor nyaranta Magyarországon táborozott.

Az egyik egyetemista, aki Veszprémben tanul, „*vándorcigánynak*” tartja magát, az életmódját, mert sokat utazik Szlovénia, a Muravidék és Magyarország között, állandóan úton van, Gyertyános–Lenti–Kanizsa–Veszprém–Szeged között, és ezt az életmódot már meg is szokta az megelőző hét-nyolc évben. Illetve egész Magyarországot járja, vannak isme-

rősei, akiket meglátogat, nagy a mobilitása az országon belül, sőt a Vajdaságba is eljár, ahol szintén vannak ismerősei. Úgy érzi, hogy Magyarországon is otthon van, mert már régóta ott él, de hazajár, visszajár, lehetséges, hogy a jövőben Magyarországon marad, s az lesz az otthona, a barátnője is ott él. Sok dolog köti oda, s ezt már nem akarja feladni, habár ez most keményen hangzik, de ez a valóság.

A fiatal történész akadémiai kapcsolatokat tart fenn Magyarországon, Budapestre jár a Közép-Európai Egyetemre (CEU), a doktori munkájának az egyik mentora budapesti tanár. Baráti kapcsolatai nincsenek, csak szakmaiak.

Diákok: A maribori diáknak akkor volt a legtöbb magyarországi kapcsolata, amikor a kaposvári Teátrista Színjátszó-csoportban játszott. Ezenkívül rengeteg magyarországi nyári táborban vett részt, ahol megismerte a határon túli (erdélyi, kárpátaljai, felvidéki stb.) magyarokat, vannak rokonai Magyarországon, sőt a Vajdaságban is, hiszen nagymama onnan származik.

A völgyifalusi diáklány édesanyja magyarországi, tornyiszentmiklósi, de Völgyifaluban élnek, s *kétlakivá vált* a határsávban, hiszen a két falu is szomszédos. Ő is jár nyári táborokba.

A kapcai és a petesházi diákok is táborozni jártak Magyarországra általános iskolában, de még középiskolában is visszajártak (Erzsébet-tábor, Útra kamasz-tábor, jurtás-tábor stb.) és magyar szavalóversenyeken is részt vettek. A diákok azért is mentek el újra táborozni Magyarországra, hogy újra találkozhassanak a határon túli és a magyarországi barátaikkal, barátnőikkel.

Mennyire követitek / követik az anyaország kulturális eseményeit, újdonságait? Olvastok-e / Olvasnak-e könyvet, néztek-e / néznek-e anyaországból érkező filmeket, színházi előadást? Milyen élményeket jelent mindez Nektek / Önöknek?

Egyetemisták, fiatalok: Akik Magyarországon tanulnak, Pécs és Budapest környékéről folyamatosan figyelemmel kísérik a kulturális eseményeket. Tudatában vannak annak is, hogy *Budapestről* özönlik a legtöbb *kulturális információ* feléjük. Artmozikba járnak, kultfilmeket, dokumentumfilmeket néznek.

A pécsi egyetemista a *Kincsem* című filmet nézte legutóbb és a *Saul fia*, Oscar-díjat nyert művészfilmet. A Budapesten tanuló egyetemista inkább színházakba jár, mert ilyen az érdeklődési területe, itthon is, Lendván is vezet egy színtársulatot, a LESZ-t (Lendvai Színházszeretők Társulata). Budapesten a *Pintér Béla Színtársulat* előadásaira jár rendszeresen, mert valódi társadalmi problémákat mutatnak be, maga Pintér Béla rendezi és adja elő a darabokat. A *Saul fia* film megnézése után kez-

dett el az egyetemista fiú művészfilmeket nézni. Most *A viszkis* című akciófilmet is megnézte, jónak tartja a magyar filmiparban. A budapesti hírportálokat is követi, sőt a facebookját át is alakította egyfajta fórummá, s az által kommunikál a világgal és a többi fiatalal.

A leendő drámapedagógusként Veszprémben tanuló egyetemista eljár Budapestre *a Katona József Színházba*, legutóbb Pintér Béla *A bajnok* című előadását látta, amelyet másoknak is ajánl, mint ahogy Gárdos Péternek *A hajnali láz* című filmjét is. Számára nagy élmény volt ez a film, mérföldkő a magyar filmvilágban.

A muravidéki fiatalok is követik a magyarországi hírportálokat, főleg az interneten. Amikor van alkalmuk magyarországi filmet vagy színházi előadást megnézni, akkor ezt megteszik, ha Magyarországon járnak. Egyébként a Lendvai Színház magyar előadásainak a színvonalát, a repertoárját *színvonaltalannak* tartják, ebben egyetértettek a muravidéki magyar fiatalok. A női újságokat, a bulvárlapokat is forgatják az egyetemista lányok. Akik nem Lendván élnek hétközben, nem járnak hazai színházba, és nem ismerik a magyar bérlet előadásait sem. Nincs erről véleményük. A Maribori Magyar Tanszéken láttak magyar filmeket az ott tanuló egyetemisták, Lendván nem járnak színházba, mert mostanában nem tartják jónak a magyar színházi programot, amely tematikailag nem mozgatja meg a fiatalok szellemi világát.

A történész eljárt a Sziget Fesztiválra és a Balaton Sound fesztiválra, Lendván kulturális területen dolgozik, az Európa kulturális fővárosa projekt koordinátora, mindenhol jelen van ezért a magyar rendezvényeken is. Kéthetente rendel magyar szakirodalmat a doktori munkájához, ezekeket olvassa, de szépirodalmat nem olvas.

Diákok: Van, aki szüleivel együtt jár Budapestre színházba, mint a völgyifalusi diáklányok, akár havi szinten is. *Börcsök Enikő* mentora is volt a diáklánynak, ő vitte be a színészvilágba, és azért is szeret színházba járni Budapestre. Lendván is jár színházba, a *Bánffy Központ* magyar rendezvényeit is látogatja, tagja a Lavina Társulatnak. A magyar könyveket Lendván a Bánffy Központban vásárolják a diákok, de Magyarországon is, ha kirándulni mennek (pl. A kutya négy élete című könyv). A kapcai diák nemzeti ünnepeken szavalt az iskolában és a kapcai kultúregyesületben, főleg általános iskolás korában. Színházba is jár, mivel fakultatíván tanulta a magyar nyelvet, és a magyartanárokkal együtt eljárt a magyar bérletes előadásokra Lendván a színházba. Legutóbb Csernus Imrétől olvasta *A férfi* című, pszichológiai ihletésű szakkönyvet.

Az a diák, aki környezetnyelvi szinten tanulta a magyar nyelvet, nemigen olvas magyarul, de színházba és a Lendvai Múzeum kiállításaira is eljár diákmunka keretében.

Meg szokták-e fogalmazni önmagatoknak / Meg szokták-e fogalmazni önmaguknak az otthon, a szülőföld, a haza és a nemzet fogalmát? Mit jelentenek ezek Nektek / Önöknek?

Egyetemisták, fiatalok: Akik Magyarországon tanulnak, azoknál két variáns jelent meg az otthonnal kapcsolatosan. A Pécsen tanuló egyetemista már Magyarországon érzi otthon magát, hiszen kb. hét-nyolc éve ott él és szocializálódik. Aki Budapesten tanul, még a Muravidéken érzi otthon magát, de ő csak négy éve él Magyarországon. Ki mennyi időt töltött el Magyarországon, ez meghatározó tényező ennek a kérdésnek a megválaszolásában. Az otthont a pécsi egyetemista úgy fogalmazta meg, hogy egy olyan hely, ahol *valaki hiányol tégedet*, vagy valakinek hiányzol, ha nem vagy ott.

A nemzetiség számára nem annyira fontos meghatározás, hiszen felvette a magyar állampolgárságot is. A magyarság meghatározásánál inkább az a fontos tényező, hogy ha valaki ki mer *állni valamilyen ügyért, magyarul beszél, magyarul gondolkodik, magyarul álmodik*, s nem reprezentálja ezt túlzottan, nem öltözik be minden nap népviseletbe stb. Amikor erről van szó, akkor ez *mérföldkő* legyen az életében, fontos megnyilvánulás.

A budapesti egyetemistának Völgyifalu az otthona. Amikor elment Budapestre tanulni, akkor érezte, hogy hiányzik neki a Muravidék és a faluja. Mivel ez szerint Szlovéniában van, becsüli ezt a helyzetet, ami adva van neki, mint magyar nemzetiségűnek. Mindezt úgy érzi, hogy nem kaphatta volna meg Magyarországon, pl. a település, ahol él, Völgyifaluban, annak az infrastruktúráját, az emberek életszínvonalát stb. Azt gondolja, hogy Szlovéniában egy átlagos állampolgárnak több lehetősége van kibontakozni, mint Magyarországon, de ez is sok esetben a szülőktől függ. Mivel sokat cselgáncsozott, ha kijutna az Olimpiára, akkor szlovén színekben versenyezne, de ha győzne, valamilyen helyezést elérne, akkor magyar nemzetiségűnek vallaná magát. Ekkor a magyar médianak is adna interjút, hírül adná a sikereit magyarul is.

A Szlovéniában tanuló magyar nemzetiségű egyetemisták a *Muravidéken* érzik otthon magukat, és egyesek közülük *hálásak a szlovén államnak* és intézményeknek, hogy olyan körülmények között nőhettek fel, ahogy felnőttek. Annak ellenére, hogy peremvidéken él a magyarság Szlovéniában, az ország sokat befektetett a magyar kisebbségbe. Annak ellenére, hogy már tíz éve nyitottak a határok, mégis észlelhető, hogy amikor átmennek a fiatalok Magyarországra, mintha egy más világba lépnének, főleg a kisebb településeken, habár már Magyarországon is beindult a vidék fejlesztése, de érezhetők a különbségek. Az egyetemista ezt a nemzetiségi politikusok előtt el szokta mondani, és nem esett jól a

kritika ilyen vonalon. Ő úgy érzi, hogy olyan szlovéniai *magyar*, úgy értelmezi, hogy a nemzetisége szlovén, az identitása, amely a neveltetése alapján és a kultúrája alapján állapítható meg, az magyar.

A ljubljanaí egyetemista otthona a Muravidék, szereti a városi nyüzsgést, a benne rejlő lehetőségeket, a mozgalmas életet, de szeret visszajönni Radamosba is. Mivel Magyarországon nem élt annyi időt, hogy átérzte volna a valódi életet, s ennek hiányában nehezen nyilatkozik a körülményekről. Szeret úgy élni, ahogy él: Ljubljánában élni, eljárni Németországba is, de visszatérni a szülőföldre, és itthon magyarul beszélni és szórakozni.

A veszprémi egyetemista bárhol, ahol jó emberek veszik körül, jól érzi magát mind Magyarországon (Veszprémben, Nagykanizsán), mind a Muravidéken (Lendván), de az egész világban otthon van, ahol visszavárják, ahol hiányzik a többieknek, akikkel együtt él. Ő *kozmetopolitán*ak vallja magát, nincsen speciális identitástudata. Kiindulópontja a hovatarozáshoz az, hogy ahol él, *szeressék*, és ő is *szeresse* azokat, akikkel együtt él.

A történész helyi (lokális) szintről indul ki, amikor identitására kérdeznek rá: először lendvai, s csak azt követően szlovéniai, hazája Szlovénia, habár gyökerei magyarok is, s ápolja a magyar nyelvet, apai felmenői nyelvét.

Diákok: A diákok nagy többsége a Muravidéken érzi jól magát, itt van a szülőföldjük és a hazájuk, ezt vallották szinte mindannyian. Az a diáklány, aki kétlakiságban él Völgyifaluban és Tornyiszentmiklóson is, mivel az édesanyja magyarországi, a Muravidéken és Magyarországon is otthon érzi magát, nem választja ezt külön, hanem mindkét részt hazájának, szülőföldjének véli, nem jelöli meg földrajzilag elválasztva.

A kapcai és a petesházi két diák szülőföldje Szlovénia, de otthon a Muravidéken érzi magát, mivel magyar nemzetiségűnek vallják magukat. Mindkét magyar nemzetiségű diák jól érzi magát még bárhol, ahol magyarok élnek.

Összegzés, a végső konklúziók levonása

A fiatalok (diákok, egyetemisták, pályakezdők) csoportjában kirajzolódott az a tendencia, hogy a nemzetiségi kultúrához *pozitív* a viszonyuk, ismerik és fontosnak tartják a magyar nemzetiség hagyományápolását (népdalok, népzene, népi hímzések, néptánc stb.), de ennek művelésében a középiskolai és az egyetemi elfoglaltságuk mellett már nem vesznek részt, egy-két elkötelezett fiatal kivételével, akik még járnak a radamosi népdalkörbe, vagy népzénét is játszanak, mert zenei műveltséggel ren-

delkeznek. A magyar nemzetiség aktív hagyományápolását inkább a gyermekkoruk emlékeiből idézik fel, esetleg látják a falusi rendezvényeken, vagy a nemzeti ünnepeken ennek a reprezentálását. A magyar nemzetiség sikertörténetei és híres személyiségei közül a fiatalok a következő személyeket emelték ki: *Zala György* lendvai születésű, de európai hírnevű szobrászt, *Bence Lajos*, *Varga József*, *Szűnyogh Sándor*, *Halász Albert*, *Zágorec-Csuka Judit* muravidéki magyar költők munkásságát; *Roman Sonja* goricskói sportolót, aki 2012-ben az Olimpiára is eljutott, *Kultsár György* protestáns prédikátort és *Hoffhalter Rudolf* vándor-nyomdászt; az *Egy és Más Színházi Társulatot* és a *Lendvai Színházszerezők Társulatát*, a magyar tűzoltóegyesületek tevékenységét, *Király Ferenc* szobrászt, *Vas Árpád* gyertyánosi focistát.

A fiatalok ismerik a híres muravidéki magyarokat, és van értékítéletük ahhoz is, hogy felmérjék a magyar nemzetiség sikertörténetét a nemzetiségi kultúra, a sport és egyéb humán területeken. A magyar nyelv használatával kapcsolatban két csoportra osztanám a véleményeket. Azok a fiatalok, akik Magyarországon jártak középiskolába és most egyetemekre, igényesebbek a magyar nyelv tekintetében, hiszen az anyaországi nyelvi mércék alapján kell részt venniük a felsőoktatásban, és ebből kifolyólag kritikusabbak a muravidéki kétnyelvű oktatási rendszer iránt, amelyben még gyermekkorukban szocializálódtak. Hiányosnak találják a kétnyelvű oktatásban a szaknyelvi kompetenciák oktatását, főleg a természettudományok területén. Kevésbé tartják jónak a kétnyelvűség arányát az általános iskola felső tagozatában és még kritikusabbak a kétnyelvű középiskolában folyó oktatást illetően.

Azok, akik Szlovéniában folytatják egyetemi szinten a tanulmányait, érzékelik a kétnyelvű oktatás hiányosságait, de nem tartják annyira kritikusnak, viszont ők is azt szeretnék, hogy a magyar nyelv jobban jelen legyen középiskolai szinten, és főleg a közéletben, a hivatalokban a kétnyelvű területen, ahol a magyarság él.

A fiatalok a kétnyelvűséget jónak tartják a szlovén–magyar integráció szempontjából a nemzetiség számára, de kritikusan viszonyulnak hozzá. Látják és el is mondják a hiányosságait, mivel a 21. században már nyitott társadalomban élnek az internet világában, és az oktatást fontosnak tartják a jövőjük és a szakmájuk versenyképessége szempontjából is. Az anyaország kulturális eseményeit jobban nyomon követik azok a fiatalok, akik Magyarországon járnak egyetemre, de a muravidékiek is, hiszen nemcsak a hírportálokon tájékozódnak, hanem akkor is, amikor Magyarországra utaznak.

A fiatalok családi és rokoni kötődései a magyarországi rokonaikkal gyenge, nem ismerik elég jól őket, és nem tartják velük közvetlen szinten

a kapcsolataikat, mint ezt a szüleik teszik, vagy valamikor tették. A középiskolások egyértelműen a nyári táborokat emelték ki, amelyeket Magyarországon szerveztek a szünidőkből: ezekre rendszeresen eljártak és számos ismeretségre tettek szert nemcsak magyarországi, hanem Kárpát-medencei szinten is.

A szülőföld, a nemzet, a haza fogalmainak tisztázásánál és értelmezésénél azoknál a fiataloknál, akik Magyarországon vesznek részt a felsőoktatásban, felmerül, hogy ők már ott érzik magukat otthon, de nem mindenre igaz ez a megállapítás. A szlovéniai középiskolai és felsőoktatásban résztvevők pedig egyértelműen a Muravidéken érzik otthon magukat, ez a szülőföldjük, és Szlovénia a hazájuk.

Szinte mindegyik fiatal, akit megkérdeztem, gyökereiben érezte a magyar identitását, de hogy minek vallotta magát, az a családi, oktatási és kulturális szocializációjától függően különböző skálán mozgott. A vegyes házasságban élők már a szlovén identitásukat is erősebbnek tartják, és gyengébbnek a magyart. A magyar családokban élőknél pedig még erős a magyar identitás. A muravidéki magyar fiatalok többsége lojális a szlovén államhoz. Az is elhangzott, hogy hálásak a szlovén államnak, hogy támogatja a kisebbségeket és jó életszínvonalat biztosít számukra. A jelenlegi magyarországi életszínvonalhoz képest Szlovéniában látják a perspektívájukat, a kibontakozásukat.

A fiatalok meg voltak elégedve a fókuszbeszélgetéssel, és vannak elvárásaik is a magyar nemzeti önkormányzatok és Lendva Község irányába. Szeretnék, ha velük külön szaktanácsos, szakértő foglalkozna, aki Lendva Községben és muravidéki szinten is koordinálná és közvetítené a jelenlétüket a kétnyelvű területen és a közéletben is, illetve tájékoztatná őket a lehetséges elhelyezkedési lehetőségekről a szülőföldjükön.

Zágorec-Csuka Judit bibliográfiája a nyelvészet területéről 1995–2019 között

Tanulmányok

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség helyzete Szlovéniában a rendszerváltás után. In: *Kétnyelvűség* III. /3. Szada. 1995, 16–22.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: *A második nyelv tanításának modelljei a kétnyelvű iskolában*. In: RUDA Gábor (szerk.): *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák*. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kulturális Egyesület. 2002. 111–114.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyarság nyelve az Európai Unióban. In: BALÁZS Géza és GRÉTSY László (szerk.): *Az Európai Unió és a nyelvek: Válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból*. Budapest. Tinta. 2004., 189–201.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A családom nyelve. In: *Muratáj 2004*, irodalmi, művészeti, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, Lendva, 2. sz., 2004, 90–94.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? : útkeresés az Európai Unió lehetőségei és útvesztői közt. In: *Naptár 2007, a szlovéniai magyarok évkönyve*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2006, 95–117.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Gyermekeim nyelve – nyelvi eszmélkedésük története. In: *Pannon Tükör*, Oktatásról, családról – női szemszögből rovat. Zalaegerszeg, 12. évf. 5. sz., 68–73.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? In: *Identitás – nyelv – irodalom : kérdések és válaszadási lehetőségek a Muravidéken és Dél-Szlovákiában = Identiteta – jazyk – literatúra : oázky a možné odpovede na Pomurí a na južnom Slovensku = Identiteta – jezik – literatura : vprašanja in možni odgovori v Pomurju in v južni Slovaški* / szerkesztő, editor, urednik Ruda Gábor ; [szlovák fordítások, slovenské preklady, slovenski prevodi Racskó Erzébet, Szabó Mihály Gizella, szlovén fordítások, slovinske preklady, slovenski prevodi Peter Oletič, Szilágyi Károly, Tomka Iris]. Pilisvörösvár : Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület ; Dunaszerdahely : Gramma Nyelvi Iroda, 2008.
- ZÁGOREC-Csuka Judit: Lét és nyelv – azonosságtudat-identitás és anyanyelv. Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben. In: *Lét és nyelv és*

- Nyelv, identitás, irodalom.* Lendva: Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009. (szerkesztette Zágorec-Csuka Judit), 7–13., 61–67.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Az anyanyelv az életemben – hűség és kétnyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében. In: KOLLÁTH Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada.* Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: Maribor, Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovenske jezike in književnost, 2009. 138–148.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Hűség és kétnyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében. In: *Az anyanyelv az életemben. Válogatás az Oktatási és Kulturális Minisztérium anyanyelvi pályázataiból.* [szerkesztők. Balázs Géza, Grétsy László]. Budapest, Anyanyelvapolók Szövetsége : Tinta Kiadó, 2009, 359–368.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és identitásának a tükrében. In: *Lindua*, Lendva Község multikulturális, tudományos-társadalomtudományi-irodalmi és képzőművészeti folyóirata, 2010, 4. let. / évf. 9–10. št. / sz. 22–26.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Helyneveink érdekessége, tanulságai, népi magyarázatai. In: *Lindua*, Lendva Község multikulturális, tudományos-társadalomtudományi-irodalmi és képzőművészeti folyóirata, 2011, 5. let/évf. 11/12. sz. / št., 61–66.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Mesterségnevek a muravidéki magyarság léthelyzetében. In: Gróf Annamária, N. Császi Idikó, Szoták Szilvia (szerk.): *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. század elején. Írások Kolláth Anna tiszteletére.* Budapest–Alsóőr, Tinta Kiadó – UMIZ – Imre Samu Nyelvintézet, 2014, 386–394.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyarok tájnyelvének sajátosságai Szlovéniában. In: ...tenyeredben a végtelen... Köszöntő könyv. Bokor József tiszteletére. *Muratáj*, irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, 2014/1–2., 307–316.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Nyelvjárás és nyelvhasználat a muravidéki Kapcán. In: *Naptár 2016, a szlovéniai magyarok évkönyve.* Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2016, 135–156.

Tanulmánykötetek

- ZÁGOREC-Csuka Judit: *A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében.* Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2008, 103 p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: *Anyanyelvem szenvedéstörténete*. Budapest. Százak Tanácsa, (Oszthatatlan sorozat: Külhoni magyarság sorskérdései), 2013. 30 p.

Konferencia-előadás külföldi egyetemeken, nyelvészetből

Kanada, 2010, Victoria, University of Victoria, British Columbia:

Magyarságtudományi konferencia. Zágorec-Csuka Judit előadása: *A szlovéniai magyar nemzetiség helyzetképe, perspektívái, akadályai, identitása, együttműködése Magyarországgal*, (nyelvészeti rész: A kisebbségi lét környezeti struktúrája és az anyanyelv ; A magyar nyelv mint kisebbségi anyanyelv ; nyelvi jogok és nyelvhasználat, nyelvi identitásom a kétnyelvűségben).

Magyarország, Szombathely: VI. Dialektológiai Szimpozion, 2015. szeptember 2–4. Zágorec-Csuka Judit előadása: *Nyelvjárás és nyelvhasználat a muravidéki Kapcán*. Szervezők: Nyugat-magyarországi Egyetem, Magyar Nyelvészeti Intézeti Tanszék ; Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Szlovénia, Maribor: Trans 2017, 5th International Summer Academy of Translation Studies (nemeztközi fordítástudományi konferencia), 2017. 7. 1–13. Zágorec-Csuka Judit előadása: *The Hungarian Minority in Slovenia and Hungarian as a Minority Language*.

Publicisztikai írások:

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki nyelvjárás sajátosságai. In: *Naptár 1989*, a szlovéniai magyarok szemléje. Murska Sobota. Pomurska založba. 1988. 176–180.

Recenziók, kritikák:

ZÁGOREC-CSUKA Judit: A Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák című tanulmánykötetről. In: *Lindua*, Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata, online változat: http://www.kl-kl.si/files/fb/periodika/lindua/lindua_2015-17/index.html?lang=Slovenscina), 9. évf. 17. szám, 2015. 56.

Szerkesztői tevékenység

Lindua Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóiratának felelős szerkesztője 2007–2009.

Lét és nyelv és nyelv, identitás, irodalom. A lét és nyelv konferencia és a Nyelv, identitás, irodalom konferenciák előadásainak közlése, amelyek a Magyar Nyelv Éve keretében 2009. május 8-án és november 13-án voltak megszervezve Lendván a Városházán és az Elizabeta szállodában. A konferenciák koordinátora és a konferenciakötet szerkesztője Zágorec-Csuka Judit volt. Lendva: Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009. 136 p.

Dr. Varga József: *Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsa*. (szerkesztette Zágorec-Csuka Judit) Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2015. 177. p.

Online szótárjegyzék, tananyag, oktatási segédanyag:

Zágorec-Csuka Judit: Könyvtári szószerző, on-line szótárjegyzék In: *A tanárok e-kompetenciái a kétnyelvű iskolában – E-kompetence učiteljev v dvojezičnih šolah*, <http://www.e-kompetencia.si/index.php/eredmenyek-rezultat>

Lét és nyelv és nyelv, identitás, irodalom, szerkesztette dr. Zágorec-Csuka Judit, http://www.lendva.info/assets/files/pdf/Knjiga_let-nyelv_tanulmanykotet_20091220_splet.pdf

EU-s és más projektek, amelyek a muravidéki magyar nyelvre, a kétnyelvűségre is vonatkoznak / vonatkoztak

Országos jellegű EU-s projektek:

ZÁGOREC-CSUKA Judit (az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, projektvezető): EU projekt – program »*Poletna šola EU* / EU Nyári iskola), időszak: 2013–2014, a projekt-felelős intézmény: Informacijska točka Europe Direct Murska Sobota, támogatta: Az Európa Bizottság kommunikációért felelős intézménye (DG COMM és a Zavod PIP, az EU-s projekt száma: COMMA-A-2013/2017-SI01, kivitelezők: az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola 1 Lendava és a Zavod PIP Maribor, Europe Direct Murska Sobota, vezető: dr. Zágorec-Csuka Judit, munkatársak: Dejan Bogdan, Matevž Kmetec, Tatjana Sabo.

ZÁGOREC-CSUKA Judit (a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság képviseletében): »Krepitev socialnih in državljanskih kompetenc strokovnih delavcev«, Program »*Le z drugimi smo*« (Másokkal együtt program) www.lezdrugimismo.si, vsebinsko področje *Migracije in manjšine* (Migráció és kisebbségek tartalmi csoport), az EU-s projekt száma OP20.00251, időszak: 2016.5.13 – 2021.9.30, kivitelező: ZRC SAZU, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije

és Pedagógiai intézet v Ljubljani, (vezető: izr. prof. Dr. Marina Lušič Hacin, munkatársak: dr. Mirjam Miharčič Hladnik. dr. Marijanca Aljša Vižintin, doc. dr. Rudaš Jutka, dr. Zágorec-Csuka Judit).

ZÁGOREC-CSUKA Judit (az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola, projektvezető): *A magyar nyelv napja* projekt, szám: 3340-16-116004 (2016), kivitelezők: Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség és az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola 1 Lendava, projektvezető: dr. Zágorec-Csuka Judit, munkatársak: prof. dr. Antalné Szabó Ágnes (Magyarország, Budapest, nyelvész-professzor), dr. Szende Virág (Magyarország, Budapest, magyar nyelvi lektor).

Nemzetközi jellegű EU-s projektek

ZÁGOREC-CSUKA Judit (a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság képviselőjében): *A tanárok e-kompetenciája kétnyelvű iskolákban – E-kompetence učiteljev v dvojezičnih šolah* nemzetközi EU-s projekt, szám: 3311-11-289002, időszak: 2011. 10. 01. – 2013. 08. 31., <https://projekt.sio.si/e-kompetence-uciteljev-v-dvojezicnih-solah/>, a projekt koordinátora: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet volt (Lendva), konzorciós partnerek: Lendvai Óvoda – Vrtec Lendava; II. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola II Lendava; Göntérházi Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola Genterovci; Dobronaki Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola Dobrovniki; Pártosfalvi Kétnyelvű Általános Iskola – Dvojezična osnovna šola Prosenjakovci; Kétnyelvű Középiskola Lendva – Dvojezična srednja šola Lendava; Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta; Inštitut za narodnostna vprašanja; Zavod Antona Martina Slomška; Zavod Republike Slovenije za šolstvo; Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség – Pomurska madžarska samoupravna narodna skupnost.

ZÁGOREC-CSUKA Judit (az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola képviselőjében): EU Erasmus +, Jean Monnet projekt, program *Učenje evropske raznolikosti: spoštovanje večkulturnosti, večjezičnosti, manjšin in migracij v EU (EU4Me)*, (Az európai sokszínűség tanulmányozása: a multikulturalitás tisztelete, többnyelvűség, kisebbségek és migráció), időszak: 2016. 9. 1. – 2018. 8. 31., kivitelezte: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede (FDV), vodja projekta / projektvezető: izr. prof. dr. Damjan Lajh.

ZÁGOREC-CSUKA Judit (az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola): »*A szomszéd réjtje – jó példák, módszerek határok nélkül*«

című EU-s projekt, szám: EFOP-5.2.2017-00049, időszak: 2018–2019. Koordinálják: Zrínyi Kadétok Hagyományőrző Egyesület – Društvo »Zrinski Kadeti« Murakeresztúr és Zala Megyei Horvát Nemzetiségi Önkormányzat, Nagykanizsa. Fókusz-beszélgetések kivitelezése fiatalokkal, a közszférában és a kultúrában dolgozókkal, vállalkozókkal és a nyugdíjasokkal, valamint a beszélgetések összegzése.

Fordítói tevékenység a nyelvészet területéről

Identitás – nyelv – irodalom / Identiteta – jazyk – literatúra / identiteta – jezik – lietratura; urednik / szerkesztő: Ruda Gábor – knjiga študij, konferenčno gradivo, prevod v slovenski jezik, *szlovén fordítás: Judit Zágorec-Csuka*, Pilisvörösvár–Dunaszerdahely, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület – Gramma Nyelvi Iroda, 2008, 158 p.

Muravidéki iskolák és könyvtárak az anyanyelv megmaradásáért / Šole in knjižnice v Prekmurju za ohranitev maternega jezika, urednik / szerkesztő: Ruda Gábor, prevod v slovenski jezik, *szlovén fordítás: Judit Zágorec-Csuka*, knjiga študij, konferenčno gradivo, Pilisvörösvár–Göntérháza, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület / Hetés Kultúregyesület, 2010. 100 p.

MURAVIDEK. Adalékok a szlovéniai magyarok nyelvéhez és kultúrájához, zbornik študij in strokovnih besedil, urednika / szerkesztők: Gasparics Judit, Ruda Gábor, slovenski prevodi, *szlovén fordítások: Judit Zágorec-Csuka*. Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2013, 159 p.

Az iskola mint asszimilációs gépezet : muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák = Šola kot asimilacijski mehanizem : dvojezično šolstvo v Prekmurju, narodnostne šole v Porabju / szerkesztő = urednik Ruda Gábor ; [*szlovén fordítások* = slovenski prevodi Alenka Kovač, *magyar fordítások* = *madžarski prevodi* Alenka Kovač, *Zágorec-Csuka Judit*], Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2002, 177 p.

ZÁGOREC-CSUKA Judit: The Hungarian Minority in Slovenia and Hungarian as a Minority Language. In: *TRANSLATION AND / UND MIGRATION / PREVAJANJE IN MIGRACIJE*, zbirka prevodoslovje in uporabno jezikoslovje, ISSN 2335-335X, urednice: Ada Gruntar Jermol, Mojca Schlamberger Brezar, Vlasta Kučič, recenzentki: Metka Zupančič, Emina Avdić, Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Oddelek za prevajalstvo, 2019, 40–48.

Interjúk, újságcikkek, televízió– és rádióműsorok (MMR) a nyelvészet területéről

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség megoldás? Beszélgetés dr. Albina Nečak-Lükkal. In: *Népújság*. Lendva. 1995. június 2.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (interjúalany), BOTKA, Ágnes (szerkesztő). *Kapca nyelvjárási sajátosságairól : Nyelvművelő*, Muravidéki Magyar Rádió (MMR), 2015 11.18.2016. <http://www.rtv slo.si/mmr/prispevek/174371936>, <http://www.rtv slo.si/mmr/prispevek/174373301>. [COBISS.SI-ID 22245640]
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (interjúalany), BOTKA, Ágnes (szerkesztő). *Kapca nyelvjárási sajátosságairól : Nyelvművelő*, Muravidéki Magyar Rádió (MMR), folytatás, 2015. 11. 25.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit közreműködött a Szlovén RTV Magyar Műsorok Stúdiójának Lendvai Tévéstúdiója a *magyar nyelv napjáról* szóló, *Súlypont* című műsorában, amelyet 2016. november 17-én közvetítettek.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit közreműködött a Szlovén RTV Magyar Műsorok Stúdiója a *Hidak* című, az *Édes anyanyelvünk* című rajz- és fogalmazásversenyről szóló műsorában, amelyet 2017. november 17-én közvetítettek.

Dr. Zágorec-Csuka Judit nyelvészeti tevékenységeiről, publikációiról megjelent írások a sajtóban és online

- Király Meszelics Jutka: Muravidéken is eljött a nyelvújítás ideje. In: *Népújság*, 2005. január 27. 11. p.
- D.J: Családom anyanyelve. In: *Lenti és vidéke*, 2008.
- „A családom anyanyelve” bemutatója Lentiben, 2008. május 31. Lenti Könyvtár.
- Bence Lajos: „A családom anyanyelve” bemutatója Lentiben. In: *Népújság*, 2008. június.
- Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, 2008. június 13. <http://www.vmmi.org/index.php?ShowObject=kronika&id=772>
- Zágorec-Csuka Judit: A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében. <http://www.libri.hu/konyv/a-csaladom-anyanyelve.html>
- Gasparics Judit: Zágorec-Csuka Judit: A családom anyanyelve – a muravidéki magyarok identitása tükrében. Kétnyelvűség és identitás. In: *Anyanyelv pedagógia*, szakfolyóirat magyar nyelven tanító pedagógusoknak, 2009, II. évf. 1. sz., In: *Anyanyelv-pedagógia* (online válto-

- zat: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=155>, http://www.europeana.eu/portal/record/92006/BibliographicResource_1000095232626.html, <http://muravidek.eu/zagorec-csuka-judit-4/>
- Molnár Mária: A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében (The language of my family in the mirror of identity of Hungarians in Mura-region). In: *Modern nyelvoktatás/Moder Language Education*, a Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesületének folyóirata, Könyvszemle (Book Reviews) rovat, XVI. évf. 1. sz., 2010. április, 80–82.
- Bence Lajos: dr. Zágorec-Csuka Judit díjazott. Névtörténeti kutatásokat végzett. In: *Népijság*, 2010. június 24. 4. p.
<https://www.youtube.com/watch?v=M92aGZsp-78> Oct 19, 2011 – A videót a Lenti Városi Televízió készítette, és feltöltését engedélyezte. Zágorec-Csuka Judit A családom anyanyelve című könyvbemutatójának a műsora.
- Kolláth Anna: A szlovéniai magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában. Maribor, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in knjioževnost, filozofska fakulteta, 2012. 138–139. 159 p.
- Fehér Bea: A nyelvez használni kell! In: *Népijság*, 2017. november 23., 61. évf. 47. sz., Muravidék rovat, 4. p.
- Bence Lajos: Nyelvében él a nemzet és a közösség is. In: *Népijság*, a szlovéniai magyarok hetilapja, 62. évf. 46. sz., Muravidék rovat, 2018. november 15.

Díjai a nyelvészet területén

- 2005 – Budapest, Nemzeti kulturális Örökség Minisztériuma által meghirdetett *Édes anyanyelvünk* pályázatán *Nyelv és nyelvhasználat a családban* című pályamunkájáért IV. díjban részesítette, a díjat dr. Hiller István kultuszminiszter adta át.
- 2009 – Budapest, Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium és az Anyanyelvápolók Szövetsége *Édes anyanyelvük nemzetközi pályázatán* a Magyar nyelve éve jubileuma alkalmával pályamunkájáért *Hűség és két nyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében* című pályamunkájáért IV. díjban részesítette, a díjat dr. Grétsy László nyelvész-professzor adta át, az Anyanyelvápolók Szövetségének az elnöke adta át.
- 2010 – a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint az *Anyanyelvápolók Szövetsége* közös anyanyelvi pályázatán IV. díjban részesítette a *Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és*

identitásának a tükrében című dolgozatáért, amelyet dr. Grétsy László nyelvészprofesszor adta át.

2014 – az Anyanyelvápolók Szövegsége II. helyezésben részesítette felnőtt kategóriában az általuk meghirdetett *Elő tájnyelvek. a magyar nyelv táji gazdagsága*, című pályázaton. A díjat Budapesten dr. Juhász Dezső nyelvészprofesszor nyújtotta át neki a Petőfi Irodalmi Múzeum dísztermében.

A szerzőről

Dr. Zágorec-Csuka Judit (PhD), könyvtáros, könyvtörténész, költő, író, műfordító, kisebbségkutató 1967 március 24-én született Mura-szombatban (Murska Sobota), 1986-ban fejezte be Lendván a Kétnyelvű Középiskola Pedagógiai Szakirányú Gimnáziumát. 1991-ben szerzett középiskolai magyartanári és könyvtáros diplomát Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, ahol 2006-ban doktori (PhD) fokozatot is szerzett könyvtártudományokból. Disszertációjának a címe: A szlovéniai magyar könyvkiadás-, sajtó- és könyvtártörténet 1945-től 2004-ig. Témavezetője dr. Sebestyén György (Széchényi Ferenc-díjas, professzor emeritus) egyetemi tanár volt. 1991–1994 között Lendván a Népújság, a szlovéniai magyarok hetilapjának az újságírója, 1996-tól 2000-ig magyarszakos tanár a Kétnyelvű Középiskolában Lendván. Jelenleg könyvtáros, költő, műfordító és magyartanár, az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában. 2007-től a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság tudományos titkára, 2006-tól a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének külső tagja, 2010-től tagja a Muravidéki Akadémiai Tudósok Uniójának (Pomurska Akademsko Znanstvena Unija, PAZU). 2011-ben doktori bizottsági tag Budapesten az ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszékén. 2011-től a Maribori Egyetem Fordítás-tudományi Tanszékén habilitált magyar lektor, 2013 óta óraadó tanár. Mint költő és író a múlt század 80-es éveitől publikál, eddig nyolc önálló verseskötete jelent meg. 2007–2009 között a Lindua multikulturális folyóirat felelős szerkesztője volt. Kapcán él családjával. 2015 júniusától a Magyar Írószövetség tagja. 2011-ben Jókai-díjban részesült. Mobiltelefon: 00 386 40 701 515, e-mail: zcs.judit@gmail.com

Díjak:

- 1999 – a Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség *Kulturális nívódíjban* részesítette *művészeti kategóriában* Lendván 1999. március 5-én.
- 1999 – Budapesten a Jeney-Király Péter *verspályázaton* verseivel *első díjat* nyert. Az ünnepélyes díjkiosztásra a Minerva könyvesboltban került sor. A zsűri elnöke Kréher Péter-Uko költő volt.
- 2005 – a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma az *Édes anyanyelvünk program Nyelv és nyelvhasználat a családban* című pályázatára Zágorec-Csuka Juditot benyújtott munkájáért *IV. pályadíjban* részesítette, a díjat dr. Hiller István miniszter adta át 2005. január 21-én, a Budapesten Nemzeti Múzeumban a díjkiosztó ünnepélyen.

- 2008 – dr. Zágorec-Csuka Juditot *Lendva Község polgármestere a Szlovén Kultúra Napján*, február 8-án *elismerésben/díszplakettben* részesítette a multikulturalitás terén tett munkájáért és a Lendva folyóirat felelős szerkesztéséért.
- 2009 – dr. Zágorec-Csuka Juditot a Magyar Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint az Anyanyelvpolók Szövetsége közös anyanyelvi pályázatán IV. díjban részesítette a *Hűség és kétnyelvűség a muravidéki magyarok identitásának tükrében* című pályamunkájáért.
- 2010 – dr. Zágorec-Csuka Juditot az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint az Anyanyelvpolók Szövetsége közös anyanyelvi pályázatán IV. díjban részesítette a *Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és identitásának tükrében* című dolgozatáért.
- 2011 – dr. Zágorec-Csuka Juditot a Jókai Közművelődési és Múzeum Egyesület (Révkomárom) és a Falvak Kultúrájáért Alapítvány Jókai Emlékbizottsága (Budapest) Jókai-díjban részesítette *Széchenyi István*, a nemzet lámpása című pályamunkájáért.

Szakmai monográfiái, tanulmánykötetei

Dr. Zágorec-Csuka Judit 2017-től hivatalosan *kutatói státusszal, kóddal* is rendelkezik Szlovéniában, ezért a tudományos művei, tanulmányai és cikkei fel vannak dolgozva (110 szakirodalmi, bibliográfiai tétel) a szlovén SICRIS tudományos adatbázisban, amely a szlovén tudósok és kutatók adatbázisa. A tudományos művei és cikkei elérhetőek a COBISS online szlovén katalógusrendszerben is.

- 2003: **A Zrínyiek nyomában** : tanulmánykötet, Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 75 p.
- 2003: **A szlovéniai magyar könyvillusztrátorok**, Lendva, Galéria-Múzeum,
- 2007: **A szlovénia magyar könyvkiadás-, sajtó-és könyvtártörténet** – monográfia, kiadó: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, támogató: Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, Budapest.
- 2008: **A családom anyanyelve a muravidéki magyarok identitása tükrében**– tanulmánykötet, kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár, 103 p.
- 2009: **Tragom Zrinskih** (tanulmánykötet), horvát nyelvű kiadás, Zágráb, Magyar Művészeti és Tudományos Társaság = Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- 2010: **A muravidéki magyar könyvek világa**, tanulmányok és publicisztikai írások, Pilisvörösvár–Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület = Muravidéki Magyar Tudományos Társaság.

- 2013: **Anyanyelvem szenvedéstörténete.** Budapest, Százak Tanácsa.
- 2015: **A magyar-szlovén és a szlovén-magyar irodalmi kapcsolatok tükröződése a fordításirodalomban,** Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.
- 2017: **A szépirodalom önismereti és gyógyító ereje, biblioterápiai tanulmányok,** Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.

Tanulmányok, tudományos és szakcikkek, interjúk, fordítások a nyelvészet területéről

Tudományos cikkek:

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A kétnyelvűség helyzete Szlovéniában a rendszerváltás után. In: *Kétnyelvűség* III. /3. Szada. 1995, 16–22.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki magyarok tájnyelvének sajátosságai Szlovéniában. In: ...tenyeredben a végtelen... Köszöntő könyv. Bokor József tiszteletére. *Muratáj*, irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, Lendva–Maribor. Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, szerkesztők Kolláth Anna és N. Császi Ildikó, 2014/1–2., 307–316. ISSN 0353-5584, [COBISS.SI-ID12988211]
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: Nyelvjárás és nyelvhasználat a muravidéki Kapcán. In: *Naptár 2016, a szlovéniai magyarok évkönyve.* Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2016, 135–156.illstr., ISSN 1318-0290, [COBISS.SI-ID 13658419]

Szakcikkek:

- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A muravidéki nyelvjárás sajátosságai. In: *Naptár 1989, a szlovéniai magyarok szemléje.* Murska Sobota. Pomurska založba. 1988. 176–180.
- ZÁGOREC-CSUKA Judit: A családom nyelve. In: *Muratáj 2004*, irodalmi, művészeti, társadalomtudományi és kritikai folyóirat, Lendva, 2. sz., 2004, 90–94. ISSN 0353-5584, [COBISS.SI-ID 4935475]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? : Útkeresés az Európai Unió lehetőségei és útvesztői közt. In: *Naptár : a szlovéniai magyarok évkönyve*, 2007. 95–117. ISSN 1318-0290, . [COBISS.SI-ID 5688883]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Lét és nyelv : azonosságtudat-identitás és anyanyelv. In. *Lindua : multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava – Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőmű-*

- vészeti folyóirata. ISSN 1854-7931, 2009, 3. évf., 6/7. sz., 85–88, fotogr. [COBISS.SI-ID 12059292]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Lét és nyelv : kerekasztal az anyanyelvről. In: *Lindua : multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava – Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata*. ISSN 1854-7931, 2009, 3. évf., 6/7. sz., 101–103. [COBISS.SI-ID 12062876]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Mesterségnevek a muravidéki magyarság családneveinek és identitásának tükrében. *Muratáj : irodalmi, művelődési, társadalomtudományi és kritikai folyóirat*, ISSN 0353-5584, 2010, ½. sz., 281–288. [COBISS.SI-ID 280100352]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Az anyanyelv az életemben. Hűség és kétnyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében. p. 138–148. In: *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*, KOLLÁTH, Anna (szerk.). (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 68). V Mariboru: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta, 2009., p. 375. ISBN 978-961-6656-42-9. [COBISS.SI-ID64203777]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Helyneveink érdekességei, tanulságai, népi magyarázatai. In: *Lindua : multikulturna strokovno-družboslovno-literarnoumetnostna revija Občine Lendava - Lendva Község multikulturális, tudományos, társadalomtudományi, irodalmi és képzőművészeti folyóirata*. ISSN 1854-7931, 2011, 5.évf., 11/12. sz., 61–66, ilustr. [COBISS.SI-ID 269608704]

Konferencia-előadások és konferenciakötetekben megjelent tanulmányok

- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Lét és nyelv – azonosság-tudat-identitás és anyanyelv. In: *ZÁGOREC-CSUKA, Judit (szerk.). Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom : tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség. 2009, 7–13. [COBISS.SI-ID 12425372]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Nyelvi identitásom a kétnyelvűségben. In: *ZÁGOREC-CSUKA, Judit (szerk.). Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom : tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség. 2009, p. 61–67. [COBISS.SI-ID 12426140]
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Mitől függ a muravidéki magyarok identitása? In: RUDA, Gábor (szerk.). *Identitás – nyelv – irodalom : kérdések és válaszadási lehetőségek a Muravidéken és Dél-Szlovákiában = Identiteta – jazyk – literatúra : oázky a možné odpovede na Pomurí a na južnom*

Slovensku = Identiteta – jezik – literatura : vprašanja in možni odgovori v Pomurju in v južni Slovaški / szerkesztő, editor, urednik Ruda Gábor; Pilisvörösvár : Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület ; Dunaszerdahely : Gramma Nyelvi Iroda, 2008. [64]–82, ilustr. [COBISS.SI-ID 12027292]

Önálló szakkikk vagy monográfiákban, tanulmánykötetekben megjelent tanulmányok

- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. A második nyelv tanításának modelljei a kétnyelvű iskolában. In: *Az iskola mint asszimilációs gépezet. Muravidéki kétnyelvű oktatás, rábavidéki nemzetiségi iskolák*. Ruda Gábor (szerk.). Pilisvörösvár. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2002. 111–115.
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. A muravidéki magyarság nyelve az Európai Unióban. In: *Az Európai Unió és a nyelvek : válogatás a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma anyanyelvi pályázataiból*, BALÁZS Géza (szerk.), GRÉTSY László (szerk.). Budapest. Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, 2004. 189–201.
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Hűség és kétnyelvűség a muravidéki magyarok identitásának a tükrében. In: *Az anyanyelv az életemben : egy pályázat legjobb darabjai*. Budapest. Anyanyelvápolók Szövetsége; Tinta Kiadó, 2009. 359–368.
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Mesterségnevek a muravidéki magyarság családnéveinek és identitásának a tükrében. In: *Régi magyar mestersegek – családnéveink tükrében : válogatás az Oktatási és Kulturális Minisztérium anyanyelvi pályázataiból*. Szerkesztők Balázs Géza és Grétsy László. Budapest. Anyanyelvápolók Szövetsége ; Tinta Kiadó, 2010. 297–304.
- ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Mesterségnevek a Muravidéki magyarság lét-helyzetében. In: GRÓF, Annamária (szerk.), N. CSÁSZI, Ildikó (szerk.), SZOTÁK, Szilvia (szerk.). *Sokszínű nyelvészet – nyelvi sokszínűség a 21. század elején : írások Kolláth Anna tiszteletére, (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához, ISSN 1419-6603)*. Budapest: Tinta Könyvkiadó; Alsóőr: UMIZ – Imre Samu Nyelvi Intézet kiadványai III. 2014. 386–394., portret. [COBISS.SI-ID 22242056]

Konferencia-előadások megjelenés nélkül

- RUDAŠ, Jutka, ZÁGOREC-CSUKA, Judit. *Madžarska manjšina se predstavi : predavanje v okviru programa nacionalnega usposabljanja »Le*

z drugimi smo», 5. seminar »Migracije in manjšine: sodobni in zgodovinski primeri v luči vzgojno-izobraževalnih praks«, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Ljubljana, 2016.11.4. [COBISS.SI-ID 23134216]

RUDAŠ, Jutka, ZÁGOREC-CSUKA, Judit. *Madžarska manjšina v Republiki Sloveniji : novi izzivi v medkulturnem in večjezičnem okolju : predavanje v okviru programa regionalnega usposabljanja »Le z drugimi smo«, Seminar Migracije in manjšine: načini spopadanja s strahom in negotovostjo, Osnovna šola Franceta Prešerna Kranj, 2016.12.9. [COBISS.SI-ID 23134472]*

RUDAŠ, Jutka, ZÁGOREC-CSUKA, Judit. *Madžarska manjšina v RS : novi izzivi v medkulturnem in večjezičnem okolju : predavanje v okviru programa usposabljanja "Le z drugimi smo", seminar Medkulturni odnosi in integracija v vzgojno-izobraževalni praksi, ZRC SAZU, Ljubljana, 2017. 2.28. [COBISS.SI-ID 23147784]*

Szerkesztő

VARGA, József, ZÁGOREC-CSUKA, Judit (szerk.). *Muravidéki (hetési) nyelvi és létmorzsák*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2015. 177 p., ISBN 978-961-6232-58-6.

ZÁGOREC-CSUKA, Judit (szerk.). *Lét és nyelv és Nyelv, identitás, irodalom : tanulmánykötet*. Lendva: Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Község, 2009. 136 p., ilustr., ISBN 978-961-269-184-4. [COBISS.SI-ID 249030144]

Fordító

RUDA Gábor (szerk.). In: *Az iskola mint asszimiláció gépezet : Muravidéki kétnyelvű oktatás, Rábavidéki nemzetiségi iskolák = Šola kot asimilacijski mehanizem : dvojezično šolstvo v Prekmurju, narodnostne šole v Porabju*. Pilisvörösvár: Muravidéki Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2002. p.177., ilustr. ISBN 963-204-755-9. [COBISS.SI-ID 12200712]

RUDA Gábor (szerk.). In: *Muravidéki iskolák és könyvtárak az anyanyelv megmaradásáért = Šole in knjižnice v Prekmurju za ohranitev maternega jezika*. Pilisvörösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület; Göntérháza: Hetés Kultúregyesület, 2010. p. 97, ilustr. ISBN 978-963-87921-9-8. ISBN 978-615-5026-00-3. [COBISS.SI-ID 12197276]

GASPARICS, Judit (szerk.), RUDA, Gábor (szerk.). In: *Muravidék : adalékok a szlovéniai magyarok nyelvéhez és kultúrájához*. Pilisvö-

rösvár: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2013. p. 159, ilustr. ISBN 978-615-5026-34-8. ISBN 978-615-5026-35-5. [COBISS.SI-ID 20383496]

Interjúk

ZÁGOREC-CSUKA, Judit. A kétnyelvűség megoldás? Beszélgetés dr.

Albina Nećak-Lükkel. In: *Népújtság*. Lendva. 1995., 39. évf., június 2.

ZÁGOREC-CSUKA, Judit (interjú adott), BOTKA, Ágnes (szerk.).

Kapca nyelvjárási sajátosságairól : Nyelvművelő, Muravidéki Magyar Rádió - MMR, 2015. 11. 18., folytatás 2015.11.25. <http://www.rtv slo.si/mmr/prispevek/174371936>, <http://www.rtv slo.si/mmr/prispevek/174373301>. [COBISS.SI-ID 22245640]

Publicisztikai írások

ZÁGOREC-CSUKA, Judit. Multikulturalitás, többnyelvűség, kisebbségek és migráció. *Népújtság : a szlovéniai magyarok hetilapja*, ISSN 0352-6569, 2017. június 8. 60. évf. 23. sz., 9, fotogr. [COBISS.SI-ID 13562524]

ZÁGOREC-CSUKA, Judit. „A magyar nyelv kincsesláda” – Először ünnepeltük meg a magyar nyelv napját a Muravidéken. In: *Anyanyelv-pedagógia, szakfolyóirat magyar nyelvben tanító pedagógusoknak*, 2016., IX. évf., 4. sz., Postaláda rovat, ISSN HU ISSN 2060-0623

Támogatók

Nemzeti Kulturális Alap – www.nka.hu – online kiadás

(Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva – nyomtatott változat)

Dr. Zágorec-Csuka Judit: Nyelvi mozaikok a muravidéki magyar nyelvben
– tanulmánykötet

Szerkesztők: Dr. Gasparics Judit és Ruda Gábor

Szaklektor: Dr. Gasparics Judit

Recenzensek: Dr. Balázs Géza és Dr. Kolláth Anna

Kiadó: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület,
Pilisvörösvár, 2018
E-mail: muravidek@freemail.hu
www.muravidek.eu

A borítótérvet Németh Csongor készítette

A címlap- és hátlapkép Miran Dominko, a Kulturno društvo Foto video klub Lendava / Fotó Videó Klub Lendva Kultúregyesület tagjának felvételei *Lendva kulturális öröksége*, illetve *Kobilje előtt* címmel

A címlapon Király Ferenc Munkácsy-díjas szobrászművész Szent Istvánt ábrázoló műve látható

Kiadvány előkészítése: Angráf Bt., Budapest
(Nyomda: Bodnár Nyomda Bt., Budapest)

ISBN 978-615-5750-47-2 (online)

ISBN 978-615-5750-46-5 (nyomtatott, 2019)

Legújabb tanulmánykötetében, amely a *Nyelvi mozaikok a mura-vidéki magyar nyelvben* címet kapta, azok a tanulmányok olvashatók, amelyek a muravidéki magyar nyelvről, annak „hazaias” kontaktusváltozatairól, illetve a nyelvet beszélő közösségről, a nyelv(ek)hez való viszonyulásukról, identitás-tartalmaikról, a több nyelvben és kultúrában élés hozzáadott értékeiről és problémáiról szólnak. Az írások legnagyobb értéke talán abban ragadható meg, hogy a szerző lélekkel nyúl a témá(k)hoz, minden sorából árad az anyanyelvét átszövő határtalan szeretete, a jövőre vonatkozó cselekvő aggódása. Hitvallása Tamási Áronéval rokonítható, miszerint *Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne; az otthon, a valahol otthon* a két-nyelvű létet, és abban a család, a mikroközösség nyelvét, kultúráját, az anyanyelvi létezés ízeit és varázsát, az anyanyelv átörökítésének felelősségét és fontosságát, a nyelvi megmaradást jelenti számára. Mozaikok, amelyeket *konok hit* és magas fokú elkötelezettség formál egységes egészé...

Kolláth Anna

A muravidéki magyarság nyelvjárása egyre inkább archaizálódó, a magyar köznyelvi fejlődésről jórészt leszakadt. Ezért sok benne a nyelvtörténeti érték, melynek feltárása, rögzítése fontos. Ez a munka egyúttal segítheti a nyelvi öntudat erősödését, amely a mai, modern kommunikációt közelíti a közös köznyelv felé.

Balázs Géza